

Univerzita Karlova v Praze

Katolická teologická fakulta

Marie Matysková

**VÍRA V BOHA OTCE U DĚTÍ A MLÁDEŽE S NARUŠENÝM
VZTAHEM K VLASTNÍMU OTCI**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Dr. Vojtěch Eliáš

Praha 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Červeném Kostelci dne

.....

1. Úvod

V době, kdy jsem rozhodovala o tématu této práce, byla jsem dočasnou náhradní matkou dvou dětí, které byly nuceny opustit svou rodinu kvůli otci, nezvládajícímu výchovu ani svůj vlastní život. Viděla jsem lidsky nepřekonatelné obtíže v úsilí přiblížit těmto dětem Boha jako dobrého Otce pro negativní zabarvení pojmu otec v myslích těchto dětí. Protože působím jako katecheta ve škole, začala jsem se zabývat podrobněji možnostmi pomoci dětem s podobnými problémy. V mém úmyslu mě podpořila zveřejněná alarmující informace o vysokém počtu dětí, které jsou týrány. Problém týraných a špatně výchovně formovaných dětí je pro společnost, národ i jedince problémem zásadním, protože z týraných dětí vyrostou dospělí s mnoha problémy. Zlo, takto zaseté do světa, se šíří do dalších generací. Podle mého mínění je katecheta osobou povolánou pomoci, vždyť předmět „náboženství“ se dotýká témat, určujících základ a nasměrování lidského života. Katecheta má děti vzdělávat a doprovázet ve víře, pravá víra pak znamená prožívání života s všemohoucím dokonalým Bohem. Existuje-li tedy tak extrémní podoba zla, jako je týrání nevinných a bezbranných dětí jejich nejbližšími, považuji jako katecheta za svou povinnost se tímto zabývat a podle možnosti vždy pomoci. Proto mě téma práce zaujalo a považovala jsem ho za důležité.

Pokud rodiče nutí děti chodit do kostela na bohoslužby a praktikovat křesťanský způsob života aniž by na své úrovni rozuměly smyslu a chtěly se života v církvi účastnit, může se tato praxe později stát zábranou při vytváření pozitivního vztahu k Bohu a překážkou na cestě víry. Hluboké a dlouhotrvající psychické zraňování otcem může dítě poznamenat do té míry, že se dostaví i psychické poruchy a anomálie a je nutná péče lékaře. U dívek mohou nastat problémy ve vztahu k mužům paušálně, což se může projevit v jejich budoucím manželství.

I jako katecheta narážím občas na dlouhodobé silné neporozumění mezi rodiči a dětmi, které komplikuje náboženskou výchovu v rodinách, ve kterých bych podobné problémy nepředpokládala. Protože víra je fenomén, určující komplexně celý život věřícího, je při výchově víry nutné vyjasnit a eliminovat všechny rušivé vlivy, které by ji mohly znemožňovat. Tato práce by mohla být pokusem, jak pomoci.

Katecheze však v případě týraných dětí, nebo dětí, s nimiž není správně výchovně nakládáno, jako náprava nestačí. Pro nastolení a uchování dobrého vztahu dítěte k Bohu je katechetické úsilí namísto, není však samospasitelné, nýbrž musí jít ruku v ruce s praktickou pomocí. Je třeba zasáhnout a působit na všech rovinách – v rodině, ve škole,

v součinnosti lékařů a terapeutů, popř. policie. Je proto nutný dialog s rodiči, s učiteli, s dětským či rodinným lékařem, s psychologem či psychoterapeutem. Je samozřejmé, že zjistí – li katecheta špatné zacházení nebo dokonce týrání dítěte, je jeho povinností navázat kontakt se sociální pracovníci a přičinit se o nápravu vztahů na sociální rovině. Dítěti se musí dostat účinné odborné pomoci, je třeba s ním o problému mluvit, seznámit ho s možnými způsoby řešení i s lidmi, kteří mu mohou pomoci, snažit se dítě psychicky posilovat.

1. 1 Popis tématu, jeho vymezení, metody práce

Práce pojednává o chybách v postojích rodičů, zvláště otců, k dětem, o falešných představách, které si děti nevědomky podle chování svých rodičů utvoří o Bohu. Chce vystihnout alespoň některé momenty v chování otců k dětem, které negativně ovlivňují normální a žádoucí vývoj vztahu dítěte k Bohu jakožto milujícímu Otci. Záměrem není jít cestou objevů, ale chceme jít cestou návrhu. Proto práce obsahuje několik návrhů pro katecheze, které by mohly být pomoci na cestě víry pro překonání zmíněného problému. Několik odstavců věnujeme poznávání toho, jak nám Boha Otce představuje Písmo svaté ve svých textech a ve vrcholném Božím zjevení – v Ježíši Kristu.

1. 2 Charakteristika zdrojů práce

Protože se práce týká víry v Boha, nejdůležitějším zdrojem a inspirací je Písmo Svaté a komentáře ke Starému a Novému zákonu, poté další teologická literatura. V kapitolách, pojednávajících o psychologických a výchovných aspektech tématu, budeme čerpat z knih, vydávaných v křesťansky orientovaných nakladatelstvích, při specifikování úskalí víry je pro nás stěžejním autorem Karl Frielingsdorf. Práce je inspirována vlastní praxí, při níž je pomoci křesťanská výchovná literatura.

2. Bůh Otec

Bible předkládá obraz Boha, který je Otcem. Popisuje lásku a autoritu živého Boha pozemskými obrazy Otce a přirozenou zkušeností rodinného života, kde se autorita uplatňuje a vzájemná láska naplňuje – na rozdíl od deformovaných lidských představ. Slovo „otec“ má indogermánský kořen *pitar* – (srv. gótské *fodjan*): krmit – poukazuje na živitele a množitele. *Auctoritas* od *augere* (množit), znamená především: uchovávat, podporovat.¹

2. 1 Zjevení Boha jako Otce ve Starém zákoně

Pojem Otce znamenal v Izraeli klíčovou sociálně etickou veličinu. Otec byl středem a pánem svého okruhu, v němž prosazoval svou vůli a sílu. Tento patriarchální model do jisté míry určoval obraz Hospodina jako Otce.

Výslovných zmínek o Bohu jako Otci ve Starém zákoně nenajdeme mnoho, ale přesto jde o myšlenku, která se objevuje prakticky ve všech stádiích historie vyvoleného národa. Pojem otce u okolních pohanských národů těsně souvisel s kultem plodnosti. Starý zákon však zřejmě nepřebírá představu o biologickém božím otcovství, která byla běžná v okolních náboženstvích. Bible svědčí o víře Izraele v Hospodina – Otce – Stvořitele, jehož otcovství nekonečně převyšuje otcovství vlastní tvorům a je absolutním pravzorem veškerého pozemského otcovství. Jahve, Hospodin, je plodný, ale ne tělesným způsobem. Je Otcem svého lidu jako Stvořitel. Bývá zřídka nazýván Otcem a toto jméno vyjadřuje láskyplnou přízeň Boží k jeho lidu². Například v knize Tobiáš vyznává Tóbit (Tobiášův otec) ve svém chvalozpěvu: „*On je náš Bůh, On je Otec náš*“³. „*Plnost života v Bohu, který je jeho zdrojem, označuje Písmo výrazy otec a matka*“⁴.

Starý zákon se viditelně snaží pojem Božího otcovství očistit též od sociologicky zjednodušeného pojetí Boha jakožto „šéfa, otce rodu a předka“. Bůh Izrael chránil a živil s dobrotivou svrchovaností prozřetelnosti, které má člověk důvěřovat a která je nezměrně slitovná.⁵ Izrael je Božím synem jako národ, ale také členové tohoto národa se v plurálu nazývají Božími syny: „*Jste synové Hospodina, svého Boha*“⁶. Hospodin je Otcem svého

¹ srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 304.

² srov. Jr 31, 9; Iz 64, 7.

³ Tob 14, 3.

⁴ Slovník biblické teologie, 1991, s. 217.

⁵ srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 304.

⁶ Dt 14, 1.

národa, Izraele jako celku. Izrael vděčí za svou existenci skutečně Bohu: „*Cožpak není on tvůj Otec? Vždyť mu patříš. On tě učinil a zpevnil*“⁷. Izrael je a zůstává Hospodinovým synem (Ex 4,22; Oz 11,1). Svému Otci se nevymkne ani nevděkem. I když se synové zvrhli, on jejich Otcem zůstává. Název Otec je pro vztah Boha k lidu ve Starém zákoně skoro ojedinělý (srov. ještě Iz 63,16; 64,7; Jr 3,4.19; 31,9; Mal 1,6; 2,10). V Izraeli se ho užívalo i ve vztahu Hospodina k davidovskému králi (2S 7,14; Ž 89,27 aj.), jindy o Bohu jako ochránci vdov a sirotků (Ž 68,6), ale zvláště ve vlastních jménech, v nichž výraz ‚otec‘ (H. ’áb) označuje Boha. Jistota Božího otcovství a Izraelcova synovství není v Bibli zdůvodněna mytologicky, nýbrž konkrétní zkušeností, jednorázovým činem spásy, vyvedením z Egypta.⁸ Jde o vztah oboustranně výlučný: Izrael náleží Bohu tak jako žádný jiný národ: „*Tebe si Hospodin vyvolil ze všech lidských pokolení, která jsou na zemi, abys byl jeho lidem, zvláštním vlastnictvím*“⁹. „*Jen ojediněle je Izrael ve Starém zákoně označen za ‚Hospodinova syna‘ (Ex 4,22; Oz 11,1). Vyznačuje to nejuzší vztah mezi Hospodinem a lidem. Hospodin je pro svůj lid ocránce a udržovatel života, a lid jej proto má vzývat jako Otce a přibližovat se k němu jako syn. Synovství dává práva a výsady, přináší však i závazky (Iz 63,16; 64,7; Mal 2,10; Jr 31,9).*“¹⁰ Zároveň nemá mimo Hospodina žádného jiného Otce: „*Hospodine, tys náš Otec, náš vykupitel odedávna, to je tvé jméno*“¹¹. Pro blízkost Hospodinovu je zde hned dvakrát užito označení Otec (H. ’áb), které se ve Starém zákoně vyskytuje o Bohu jen ještě v Dt 32,6; 2S 7,14; Iz 63,16; 64,7; Jr 3,4; Mal 1,6. Je to jedno z nejstarších pojmenování božstva u Semitů, doložené pro starou dobu v Izraeli arci jenom vlastními jmény osobními. Např. Jó-áb = Hospodin je Otcem, případně Abijáš = Otcem je Hospodin, nebo Eliáb = Bůh je Otcem, případně Abiel = Otcem je Bůh apod. Starý Zákon mluví o Hospodinu jako o Otci proto tak zřídka, že v okolním pohanském světě byla běžná představa zplození božstvem. Králové a zakladatelé dynastií se obvykle dovolávali božského původu a rovněž v bájích se často vypravuje o zplození lidí božstvem. V době poexilní, kdy v Izraeli byla zdůrazněna víra v Hospodina – Stvořitele, nehrozilo nebezpečí chápat Boží otcovství pohanským způsobem a bylo tedy možno použít označení „Otec“ pro vystižení Hospodinovy péče a lásky k lidu. Je jím vyjádřena srdečná důvěra v Boží milosrdenství, jaká zní z modlitby Páně (Mt 6,9).“¹²

Zaznívá též, že Bůh je otcem rodu Davidova, otcem davidovských králů, motiv otcovství ve Starém zákoně existuje i ve spojení s rodem Davidovým. O Šalamounovi

⁷ Dt 32, 6.

⁸ srov. Výklady ke Starému Zákonu I, s. 577.

⁹ Dt 14, 2.

¹⁰ Výklady ke Starému Zákonu I, s. 527.

¹¹ Iz 63, 16.

¹² Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 239.

prohlašuje Bůh Nátanovými ústy: „*Já mu budu otcem a on mi bude synem*“¹³. Tato slova vycházejí z korunovační liturgie, kdy nastolovaný král byl slavnostně za Božího syna prohlašován (Ž 2,7). V Izraeli při nastoupení na trůn ohlašoval prorok králi, že Hospodin jej sice adoptoval za svého syna, že tedy stojí ve zvláštním vztahu k Hospodinu, se zvláštním posláním prostředníka, avšak že zároveň i jako král je podroben kázni a bude za neposlušnost trestán stejně jako všichni ostatní, a proto se nesmí nad nikoho vyvyšovat. I král je zcela závislý na Božím milosrdenství.¹⁴

Zároveň se uprostřed vyvoleného národa profiluje vrstva chudých a bezbranných, kteří nemají zastání jinde než u Hospodina, nazývaného „otcem sirotků“¹⁵. „*Bůh se zastává bezbranných a utlačených, osamělých a zajatých, sirotků a vdov. Jeho vztah k nim vyjadřují pojmy: otec a obhájce*“¹⁶.

Ačkoliv je Izraeli představa osobního Boha poněkud vzdálená a Hospodinova ochrana je zaručena sounáležitostí s vyvoleným národem, přece v závěru starozákonní doby zaznívá jistota, že Bůh je Otec jednotlivce, totiž Otec spravedlivého: „*Vzýval jsem Hospodina, Otce mého Pána, aby mne neopouštěl ve dnech úzkosti*“¹⁷. V hebrejštině je jeho znění odlišné od církevně uznávaného textu řeckého a zní: „*Prosil jsem, Hospodine, ty jsi můj Otec, ty jsi můj mocný Spasitel, neopouštěj mne ve dnech úzkosti, v den zkázy a zpusťování*“¹⁸. V Knize moudrosti je mezi útoky na spravedlivého uvedeno také jeho údajné vychloubání, že má za Otce Boha: „*vychloubá se, že jeho otcem je Bůh*“¹⁹ a dále: „*Jestliže spravedlivý je Božím synem, Bůh se ho ujme*“²⁰. Zůstává otevřena otázka, kdo je míněn oním „spravedlivým“. Může tak být označen každý věřící, který plní svědomitě ustanovení Zákona: „*Spravedlivému bude dobře...*“ (Iz 3,10). Ale nelze ani vyloučit možnost, že jde o určitého jedince. Nasvědčovaly by tomu útoky na proroka Jeremiáše (Jr 22,10) a ještě výrazněji biblický obraz trpícího Služebníka (Iz 53).²¹ Ve Slovníku biblické teologie čteme, že „*Na úsvitu křesťanské éry žije Izrael s vědomím, že Bůh je Otcem svého lidu i každého jednotlivého věřícího*“²².

¹³ 2 S 7, 14.

¹⁴ srov. Výklady ke Starému Zákonu II. s.267.

¹⁵ srov. Žl 68, 6.

¹⁶ Výklady ke Starému Zákonu III. s. 305.

¹⁷ Sir 51, 10.

¹⁸ srov. Výklady ke Starému Zákonu V. s. 227.

¹⁹ Mdr 2, 16.

²⁰ Mdr 2, 18.

²¹ srov. Výklady ke Starému Zákonu V s. 229.

²² Slovník biblické teologie, 1991, s. 304.

V mesiánském žalmu pak je vrcholné vyjádření Boha: „*Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil*“²³, které může vyjadřovat Mesiášovu svrchovanou moc i zrození v pravém slova smyslu, které se odehrává ve věčném „dnes“.

Souhrnně můžeme konstatovat, že už Starý zákon hovoří o Bohu docela samozřejmě jako o Otci, třebaže ne příliš často. Přitom je Boží otcovství chápáno většinou ve vztahu ke kolektivu Izraele, postupně ve vztahu k ubohým, k davidovskému králi, ke spravedlivému a v předpovědi k Mesiáši. Přestože v Izraeli starozákonní doby je představa Boha Otce ovlivněna pojmem otce rodiny a rodu, tedy lidskými představami, přece se v Bibli prosazuje vědomí Hospodinovy lásky, odpuštění a ochrany. Starý zákon svědčí o Boží lásce, která pramení z Boha a není závislá na výkonech či kvalitách člověka: „*Ve Starém zákoně se Bůh zjevuje izraelskému lidu jako Bůh, který miluje. Boží láska není založena na něčem, co by lid vlastnil nebo čím by byl. Bezpodmínečnost Boží lásky k jeho lidu je neustálým refrénem Starého zákona*“.²⁴

2. 2 Boží pedagogika ve Starém zákoně

„*Starý zákon je plný výchovného smyslu. Když Bůh oslovuje svůj národ, činí tak v podstatě ve výchovatelském smyslu: ze všech jeho výroků a činů plyne, že nejde pouze o to, aby svůj lid vymanil ze zajetí nebo aby ho zbavil ustarané shánčlivosti, nýbrž aby ho vyzval a přizval k pravému smyslu životního existování: žít sice v úzkostech a strachu, sice v potu a strádání, avšak přijmout a držet spásnou smlouvu, nabízenou Stvořitelem. Člověk je vyzýván, aby dobře pochopil svůj úděl: „Věřu blažený je člověk, kterého Bůh trestá; kázeň Všemocného neodmítej. On působí bolest, ale těž obváže rány, co rozdrtí, vyléčí svou rukou (Job 5,17)“.*“²⁵

Bůh vychovává Izrael. Mezi všemi národy si vychovává tento jeden, aby poznal a znal jediného pravého Boha, aby se naučil žít podle jeho vůle a v jeho řádu, aby jediného pravého Boha nade všechno miloval a důvěřoval mu, aby se na něj spoléhal a žil s ním. Použil mnoho způsobů výchovy, učinil mnoho pokusů, odpustil množství neposlušnosti a zpronevěř. Vychovával vyvolený národ veškerým svým jednáním vůči němu, posílal proroky, kteří hlásali Boží vůli, daroval národu svůj zákon a zahrnoval jej péčí, láskou, slitováním a milosrdenstvím.

„*I zdánlivě světská moudrost rodinné výchovy nebo sapienciální literatury je zasazena do takových souvislostí, že je rovněž součástí božského učení. (Př 1,7; Sir 1,1) Vzorem*

²³ Ž 2, 7.

²⁴ POWELL, 1994, s. 58.

²⁵ PALOUŠ, 1987, s. 77 – 78.

všech vychovatelů je Bůh a jeho postupné pronikání do nitra vychovávaného je prostředkem k dosažení vytčeného výchovného cíle. „Uznej tedy ve svém srdci, že tě Hospodin, tvůj Bůh vychovával jako vychovává muž svého syna“. (Dt 8, 5) Když byl Izrael ještě dítětem, zamiloval jsem si ho...Já jsem učil Efraima chodit, na svá ramena jsem jej bral...Pouty lásky jsem jej táhl...potravu jsem mu dával, aby se najedl. (Ozeáš 11, 1 – 4)

26

2. 2. 1 Boží jednání

Prvním velkým otcovským zásahem ve prospěch vyvoleného národa je vysvobození z egyptského područí. Jakožto prvorozený syn je totiž Izrael svobodný a jestliže byl zotročen, je otcovou povinností jej stůj co stůj vysvobodit. Pro svého syna stíhá Bůh Egypt ranami a brání jej na poušti, dokud ho nepřivede do zaslíbené země. Když se národ pro svou nevěrnost ocitne v babylonském zajetí, přichází Bůh opět se zvěstí o záchraně: „Neboj se, já jsem tě vykoupil, povolal jsem tě tvým jménem, jsi můj“²⁷. Všechno je zde proto, že on to chtěl, on dal všemu existenci. On také dal život svému lidu. On svůj lid vykoupil, povolal jej jeho jménem. Ochraňuje jeho život, bere na sebe odpovědnost za život svého lidu. Hospodinova výzva „Neboj se“ je mocným slovem povzbuzení a posily, ale i zaslíbení a ujištění o spáse. Lid se nemusí nikoho a ničeho bát. Nic mu nemůže uškodit, nic ho nemůže odloučit od Boží lásky. Beze strachu a bázně může jít i „přes vody a řeky“ i „ohněm“, tj. rozličnými pokušeními a těžkostmi života i nejtěžším ohrožením a nebezpečím smrti. Není řečeno, že tím Boží lid procházet bude nebo že se tomu vyhne. Může však vše podstoupit v jistotě, že jeho Pán je s ním i „v rokli šeré smrti“ (Ž 23,4), že ho neopustí, ale zachová.²⁸ Národ nese jméno svého Otce a Stvořitele, nezůstane nikdy bez jeho pomoci: „I kdyby mě opustil můj otec, moje matka, Hospodin se mě vždy ujme“²⁹. Žalmista vyznává, že Hospodin byl jeho pomocí už v minulosti, a neopustí jej ani v přítomnosti, i kdyby ho „opustili otec a matka“. Naráží se tu na kněžství „podle Malkisedekova řádu“ (Žl 110,4), který byl „bez otce a matky“ (Žd7,3). Žalmista staví Boží lásku nad péči otců a matek. Jen Bůh jej drží, chrání a vysvobozuje; lidská pomoc selhává. Na Boží milosrdenství lze spolehnout. Bůh zůstává věrný i tam, kde se projevuje nedokonalost a pomíjivost lidské lásky.³⁰

2. 2. 2 Proroci

Mimo tyto mimořádné, velké zásahy ve prospěch „syna“- Izraele - Bůh vychovává člověka i skrze proroky, zjevující jeho vůli a pečující o to, aby se lidé chovali tak, jak to

²⁶ Slovník biblické teologie, 1991, s. 566.

²⁷ Iz 43, 1.

²⁸ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 163.

²⁹ Ž 27, 10.

³⁰ Výklady ke Starému Zákonu III, s. 301.

Jahve očekával. Jde o praktický život, především v osobním, sociálním a politickém ohledu. Prorok například vylučuje, aby se lidé prováděním kultu vyhýbali příslušným povinnostem.³¹

Když je v Deuteronomiu řeč o Božím jednání, setkáváme se s výrazem „musar“, který znamená jak výuku (sdělování moudrosti), tak poučování včetně trestů a napomenutí. V Bibli je vychovatelem v první řadě Bůh. Cílem jeho výchovy je víra. Děje se tak výukou ale také zkouškami.³² Hospodinova vychovatelská činnost obsahuje oba prvky rodinné výchovy, tj. výuku k moudrosti i napomenutí a tresty. Uprostřed četných poznatků své úplné závislosti na Hospodinovi má Izrael poznat také jeho starostlivou lásku, podobnou lásce otcovské.

2. 2. 3 Zákon

Dalším výchovným prostředkem je Zákon: Z nebe ti dal slyšet svůj hlas, aby tě nezničil v návalu hněvu, který zabíjí.³³ Toto však není vyhrůžka, ale vyznání naprosté závislosti izraelského lidu na Boží milosti.³⁴ *Žalmista se bojí přísného Božího hněvu (viz několik výrazů pro rozhněvání: rozlícení, rozhořčení, hrozný hněv). Ví, že to je hněv spravedlivý, zároveň však zná svoji chatrnost a svůj hřích. Boží soud by nikdo z lidí neunesl. Je zdeptán na duši i na těle. Před Boží svatostí není nic jiného než hříšník, na němž není naprosto nic čistého a zdravého, jak ukazuje Boží soud. Boží spravedlnost, jejímž projevem je Boží hněv, je tak těžká pro člověka, že ji unést nemůže, i kdyby byl třeba králem.*³⁵ Člověk žije jen díky Božímu milosrdenství, odpuštění a slitování, kterých se neustále dovolává. Hospodin daruje jistotu, pokoj a bezpečí nikým a ničím nerušené, poskytne ochranu a záštitu. To vše má základ v Hospodinově věrném milosrdenství, nikoli ve vlastnostech lidu. Kárání a trestání je důsledkem tohoto vztahu. Hospodin káral lid podle práva. Tím není míněn nějaký právní princip, ale právo zakotvené ve smlouvě. Právo a spravedlnost nejsou principy, jimž Hospodin podléhá, a proto není žádný nesmiřitelný protiklad mezi jeho spravedlností a milostí i věrností.³⁶ Hospodin svůj lid svým slovem vede, svými soudy napravuje a svým odpuštěním vychovává.³⁷

Bůh Starého zákona je Otec, jehož náruč je dokořán otevřena všem, kdo o jeho lásku opravdu stojí. Nabádá svého syna Izraele: „*Můj synu, na mé učení nezapomínej, ať tvé srdce příkazy mé dodržuje.*“³⁸ Izraelský rodič pak napomíná svého potomka: „*Neodvrhuj,*

³¹ srov. Iz 1,10. 16n.

³² srov. Slovník biblické teologie, 1991. s. 566.

³³ srov. Jr 10, 24; 30, 11; 46, 28; Ž 6, 2; 38, 2.

³⁴ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 283.

³⁵ Výklady ke Starému Zákonu III, s. 325.

³⁶ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 335.

³⁷ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 389.

³⁸ Př 3, 1.

*můj synu, Hospodinovo království, nestav se na odpor jeho domlouvání. Vždyť Hospodin domlouvá tomu, koho miluje, jako otec synu, v němž nalezl zalíbení.*³⁹ Smyslem Hospodinovy kázně není člověka zničit, nýbrž napravit a přivést k dobrému. Bůh je Otec, který ho svou kázní vychovává, i když jej občas trestá (srov. Dt 8,5).⁴⁰ „*Základem učení a otcovského napomínání je bázeň před Hospodinem.*“⁴¹

2. 2. 4 Milosrdenství

O Božím milosrdenství říká žalmista: „*Hospodin je slitovný a milostivý, shovívavý, nejvyšš milosrdný; nepovede pořád spory, nebude se hněvat věčně.*“⁴² Vysvobozenému a přece stále nevěrnému lidu prokazoval svou shovívavost (Ex 34,6). Své milosrdenství dokazuje Hospodin stále tím, že netrvá na spravedlivém postihu nevěrných, že je trpělivý a shovívavý. Bůh si své jednání nedá předpisovat ani lidskými hříchy, nýbrž jen svou láskou, která přesahuje nezměřitelné rozměry kosmu. Přesto ji žalmista přibližuje obrazem velmi pozemským, totiž obrazem otcovského slitování (srov. Mal 3,17; Dt 32,6). Bůh zná naši „stvořenost“ (srov. Gn 2,7), a proto má pochopení pro křehkost našich předsevzetí a možností. Bez jeho slitování člověk neobstojí, zůstává pouhým prachem.⁴³ Hospodinovo nitro se chvělo, když musel pronášet slova trestu proti svému drahému dítěti: „*Mé vlastní srdce se proti mně vzepřelo, jsem pohnut hlubokou lítostí. Nedám průchod svému planoucímu hněvu, nezničím Efraima*“⁴⁴, píše prorok Ozeáš, který zvěstuje Boží láskus citlivou a tichou zaujatostí, soucitem a vítěznou jistotou. Opět připomíná vyvedení z Egypta, dobu, kdy Izrael chodil po poušti, jako údobí první lásky. Izrael byl bezbranný, bezradný a bezmocný a tehdy se ho Bůh ujal. Laskavý Otec znovu a znovu volal svého syna k poslušnosti, pobízel ho a povzbuzoval, posílal k němu své posly, aby mu ukazovali cestu. Když se lid Bohu protivil, Bůh jej neopouštěl. Znovu jej učil chodit, totiž žít v pokoji, v lásce a ve svobodě. Léčil jej a uzdravoval, třebaže Izrael to nechápal jako projevy jeho otcovské lásky. Přesto Bůh táhl Izraele „lidskými provázky, provazy milování. Souvislost i výraz „táhnout“ nasvědčují, že jde o neobyčejnou mírnost, Bůh shovívá, stále tresty odkládá, čeká. Ozeáš svědčí o trpělivé a něžné lásce, s níž Bůh nakládá se svým lidem, aby jej získal pro sebe.⁴⁵ Bůh nepřestává být jeho otcem. Jedná z lásky, která je lidem nepochopitelná. Jeho láska a jeho soud nejsou protiklady. Tím se liší od člověka. Je svatý a přesto uprostřed svého lidu. To je div lásky⁴⁶ Také u proroka

³⁹ Př 3, 11 – 12.

⁴⁰ srov. Výklady ke Starému Zákonu III, s. 597.

⁴¹ Výklady ke Starému Zákonu III, s. 395.

⁴² Ž 103, 8.

⁴³ srov. Výklady ke Starému Zákonu III, s. 479.

⁴⁴ Oz 11, 8n.

⁴⁵ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 659.

⁴⁶ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 660.

Jeremiáše je psáno o Božím milosrdenství k němu: „*Což je mi Efraim syn tak drahý, dítě mého potěšení? Kdykoli však o něm mluvím, znovu a znovu si ho připomínám. Proto je mé nitro nad ním zneklidněno. Slituji, slituji se nad ním, je výrok Hospodinův*“⁴⁷. Hospodin potěšuje a zve k naději. Nezapomněl na svůj lid. Jeho milosrdenství jej nutí, aby zasáhl ve prospěch potupených.⁴⁸

Setkáváme se s antropomorfními výlevy, které jakoby dávají nahlédnout do zraněného Božího nitra: „*Syny jsem vychoval, pečoval o ně, ale vzepřeli se mi*“⁴⁹. Hospodin si vychoval svůj lid „jako otec vychovává syny (Dt 8,5), věnoval mu svou péči, vyvolil si jej, z Egypta jej zachránil (Oz 11,1) a daroval mu zemi, pozvedl jej k moci a vážnosti. Splnil všechny povinnosti dobrého otce vůči synovi – Izraeli (Ex 4,22).⁵⁰ Bůh vybízí ke změně smýšlení: „*Vraťte se, synové odpadlí, já vaše odpadlictví vyléčím*“⁵¹.

V závěru knihy proroka Izaiáše je vyjádřen postoj konverze: „*Ale nyní, Hospodine, tys náš Otec! My jsme hlína, tys náš tvůrce, a my všichni jsme dílo tvých rukou*“⁵². Hospodin vždy přichází právě ve chvílích, kdy po lidsku je vše ztraceno (Sd 4,3; srov. Ž 18,5n), mocně se zastával svého lidu a dával mu svobodu. Boží zásah je pokaždé něco nového a jedinečného. Právě tak je jedinečná jeho láska k lidu. I když trestá, přece se vždy nově smilovává, vytrhuje svůj lid z otroctví hříchu i z područí nepřátel, ochraňuje a zachraňuje jej. Hospodin nepřestává být Otcem svého lidu (Iz 63,16).⁵³

Podle svědectví Písma Bůh jedná s Izraelem něžně jako matka: „*Jako když někoho utěšuje matka, tak vás budu těšit*“, říká Hospodin u proroka Izaiáše⁵⁴. Boží láska je zde popisována jako láska mateřská. Hospodin chová a hýčká své děti v Jeruzalémě něžně a s láskou jako matka. Děti jsou v pokoji a v bezpečí, nepoznají úzkosti. Nabudou síly a potěšení, budou se radovat.⁵⁵ V Exodu je Bůh ujišťuje: „*Já jsem, který jsem pro vás, který jsem s vámi, který s vámi budu*“.⁵⁶ Toto je vrcholné zjevení Starého zákona“. I v tom chce Bůh jako dobrý vychovatel ukázat svou lásku a vůli dát štěstí a dlouhý život v darované zemi.⁵⁷ Bůh má při své výchově před sebou „lid tvrdé šíje“, který se chová jako „dítě,

⁴⁷ Jr 31, 20; srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 367.

⁴⁸ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 339.

⁴⁹ Iz 1, 2.

⁵⁰ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 12 – 13.

⁵¹ Jr 3, 22.

⁵² Iz 64, 7.

⁵³ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 240.

⁵⁴ Iz 66, 13; srov. Ž 131, 2.

⁵⁵ srov. Výklady ke Starému Zákonu IV, s. 247.

⁵⁶ srov. Ex 3, 14.

⁵⁷ srov. Dt 4, 36 – 37n.

v jehož srdci sídlí pošetilost“ a vychovává ho s neúnavnou trpělivostí: „*Jeruzaléme, nech se napomenout*“.⁵⁸

Starý zákon mluví o výchovné aktivitě, která patří k odpovědnosti Otce za potomstvo. Součástí této výchovy je i pokárání a v nutných případech i trest, který ukazuje ne tvrdost, ale naopak starostlivost a lásku trestajícího: „*Hospodin domlouvá tomu, koho miluje, jako otec synu, v němž našel zalíbení*“⁵⁹. Nebo: „*Uznej tedy ve svém srdci, že tě Hospodin, tvůj Bůh, vychovával, jako vychovává muž svého syna*“⁶⁰. I když Bůh trestá, nejedná ve hněvu, ale s výchovným účinkem. „*Ve Starém zákoně se Bůh zjevuje izraelskému lidu jako Bůh, který miluje. Boží láska není založena na něčem, co by lid vlastnil nebo čím by byl. Bezpodmínečnost Boží lásky k jeho lidu je neustálým refrénem Starého zákona*“.⁶¹

2.3 Ježíš Kristus – zjevení Boha Otce v Novém zákoně

Ve vyznání víry se modlíme, že věříme v Boha, který je Otcem všech bytostí viditelných i neviditelných, který je Otcem nás lidí a především Otcem Ježíše Krista. Nový zákon 259krát hovoří o Bohu jako o Otci, jen v evangeliích oslovuje Ježíš Boha 170krát „otče“ a toto poselství je tedy zjevně důležité. „*To, že prvotní křesťanství vyjadřovalo Ježíšovu sounáležitost s Bohem právě slovem ‚Syn‘, mělo zřejmě dvojí důvod: Ježíš nazýval Boha vždy jen svým Otcem, a také Mesiáš už byl i dříve považován za Božího Syna*“.⁶² Ježíš oslovuje Boha jako Otce⁶³ a často mluví o Bohu jako o Otci⁶⁴. Nikdy však Boha neoznačil za „našeho společného“ Otce. I když učil učedníky modlit se „Otče náš“, nikdy se do tohoto „náš“ společně nezahrnoval. U modlitby Páně čteme: „Vy se modlete takto: Otče náš, jenž jsi v nebesích...“ (Mt 6,9). Vzkříšený Ježíš říká Marii Magdaleně: „Nedotýkej se mne, dosud jsem nevystoupil k Otci. Ale jdi k mým bratřím a pověz jim, že vystupují k Otci svému i Otci vašemu a k Bohu svému i Bohu vašemu“ (Jan 20,17).⁶⁵ Ježíš rozlišoval přesně mezi „můj Otec“⁶⁶ a „váš Otec“⁶⁷. Na tomto zjištění nemění nic ani skutečnost, že především u Matouše najdeme výrazy „můj Otec“ - „váš Otec“. Přesto Ježíš nikdy nemluvil o „našem společném Otci“, protože věděl, že mu byl Bůh blízko zvláštním, nesrovnatelným způsobem. Bůh byl Ježíšovi blíže než všem ostatním lidem. Bůh mu byl

⁵⁸ Jr 6, 8.

⁵⁹ Př 3, 12.

⁶⁰ Dt 8, 5.

⁶¹ POWELL, 1994, s. 58.

⁶² LIMBECK, 1997, s. 23 – 24.

⁶³ srov. Mk 14, 36; Mt 11, 25; L 23, 34. 46; J 11, 41n; 17, 1.

⁶⁴ srov. Mk 11, 25; 13, 32; Mt 5, 16. 45; 6, 1. 9; L 11, 13; 12, 30. 32.

⁶⁵ srov. LIMBECK, 1997, s. 157.

⁶⁶ srov. Mt 7, 21; 10, 32n; 12, 50; 18, 35; 20, 23; L 2, 49; 10, 22; 22, 29.

⁶⁷ srov. Mk 11, 25; Mt 5, 16.45; 6, 8; 7, 11; 10, 20; L 6, 36; 12, 32.

tak důvěrný jako nikomu jinému – a Ježíš to věděl. Z toho důvodu nikdo tak jasně neviděl, kdo je Bůh a co je Boží vůle, než právě on.⁶⁸ „Ježíš Kristus je naplněním toho nejlepšího v židovské reflexi Božího Otcovství.“⁶⁹ Duch Svatý, v němž se Otec se Synem milují, zahrnuje do svého proudu lásky i člověka. V proudu Ducha Svatého je Otec, Syn i synové – lidé.

2. 3. 1 Otec zjevuje Syna

Při křtu v Jordáně promluvil Bůh Otec hlasem z nebe a představil Ježíše jako svého milovaného Syna: „*Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil.*“ Stejně tak při proměnění na hoře Tábor, kde Otec Ježíše potvrzuje téměř stejnými slovy.⁷⁰

2. 3. 2 Otec se zjevuje v Synu

Ježíš Kristus je Boží Logos, zjevení Otce.⁷¹ Bůh se zjevuje v Kristu jako Otec jednorozeného Syna“. Ježíšův vztah s Otcem je tak bezprostřední, že Ježíš proniká všechna tajemství Otcova a je jediným, kdo je může zjevit také ostatním: „*Všechno je mi dáno od mého Otce; a nikdo nezná Syna než Otec, ani Otce nezná nikdo než Syn – a ten, komu by to Syn chtěl zjevit.*“⁷² Podstata Boha a jeho Syna je známa jen jim oběma a tomu, komu ji chce Syn zjevit. Pán vesmíru předal všechno Ježíšovi, takže Syn je nyní Vševládný (Pantokrator), univerzální zjevitel. Jedině Syn zjevuje podstatu Boha, kterou lidem vykládá v podobenstvích slovem i činem.⁷³ Ježíš je Slovo Boží absolutní lásky, pronesené do světa.⁷⁴, je Božím slovem o lásce, je zjevením a ztělesněním Otcova milosrdenství. (Jan Pavel II.) Apoštol Pavel nazývá Ježíše „*viditelným obrazem našeho neviditelného Boha*“.⁷⁵ Tento výrok je součástí hymnu na Krista, který je tu nazván viditelným obrazem neviditelného Boha. Podle hymnu je v obraze sám přítomen ten, kdo je jím míněn. Kristus zpřítomňuje Boha ve světě a tak ho sblížuje se světem. V hymnu apoštol nevidí Krista jako obraz pro stvořený svět, nýbrž jako Boží přítomnost ve světě. V Kristu tvorstvo získává svůj smysl, k němuž je zaměřeno.⁷⁶

2. 3. 3 Syn zjevuje Otce

Ježíš zjevuje Boha jako Otce plného milosrdenství a nazývá ho důvěrně Otcem.⁷⁷ Shrnuje Boží blízkost a lásku v jednom slovu: „Otec“, „Abba“, což odpovídá přibližně našemu „tatínku“. Je to důvěrnost ve vztahu k Bohu, pro kterou v předchozí biblické

⁶⁸ srov. LIMBECK, 1996, s. 141 – 142.

⁶⁹ Slovník biblické teologie, 1991, s. 307.

⁷⁰ Mt 3, 17; 17, 5; srov. Mk 1, 11; 9, 7; J 3, 22; 9, 35.

⁷¹ srov. J 1, 1.18.

⁷² Mt 11, 27.

⁷³ srov. MÜLLER, 1998, s. 102.

⁷⁴ srov. POWELL, 1994, s. 63.

⁷⁵ Ko 1, 15.

⁷⁶ srov. HOPPE, 2000, s. 138.

⁷⁷ srov. Mk 14, 36; Mt 11, 25; L 23, 34; J 11, 41.

tradici není obdoby. Ježíš Kristus říká: „*Já a Otec jedno jsme. Kdo vidí mne, vidí Otce.*“⁷⁸
„*Protože Ježíš je jedno s Otcem, byl současně viditelnou Boží přítomností mezi lidmi. Jeho dílo bylo vždy také zjevením Otce, neboť konal jen to, co viděl konat Otce. Ano, jednota mezi Ježíšem a Otcem je tak dokonalá, že Ježíš může říci, že Otec skrze něho koná svá díla.*“⁷⁹

Ježíš a Otec jsou jedno. Kdo vidí Ježíše, vidí Otce. Ježíš je viditelná přítomnost Otce ve světě. Skrze Ježíše Otec koná svá díla. V Ježíši Kristu Bůh prožívá naše lidství. Ježíš Kristus zvítězil nad utrpením tím, že ho plně prožil, s námi a mezi námi. Jak se v bibli projevuje lidství Boha Ježíše Krista? Jak „lidský“ je Bůh, kterého Ježíš zjevuje? Ježíš projevuje smutek, když říká: „...má duše je smutná až k smrti“ (Mt 26,38; Mk 14,34). Zažívá úzkost, když se potí krví (Lk 22,44) - „má duše je sevřena úzkostí...“ (Jan 12,27), opuštěnost zažívá v Getsemanech, rovněž zklamání: „To jste nemohli jedinou hodinu bdít se mnou?“ (Mt 26,40) Najdeme mnoho situací, kdy se Ježíš rozčílí. Na zákoníky, farizeje, saduceje, na Petra, na směnárníky a prodavače holubů v chrámu. Když hovoří se Samařankou, sedí na studni, protože je unavený. Pláče nad Jeruzalémem a u hrobu svého přítele (Lk 19,41; Jan 11,35). Na kříži nesl naše viny. Nebyly to jeho hříchy, byly naše, ale jejich tíha spočívala na něm. Tíhou hříchu je pocit, že mě Bůh opustil. Ježíš se na kříži cítí Bohem opuštěný, zakouší opuštěnost hříšníka.⁸⁰

2. 4 Vztah Boha Otce a Syna

Bůh je život v něm samém rozdílený, božské osoby jsou vztahy, sebeodevzdaný vztah k druhému. Tak se intertrinitárně „osvědčuje“ absolutní autorita Otce, autorita lásky jako množitelky bytí, která rozdává sebe samu. Vnitrobožsky sdílí Otec se Synem veškeré bohatství nekonečné podstaty lásky. Při zplození Syna se Otec celý předává synovi. Syn, jehož pokrmem je Otcova vůle, tím, že od Otce přijme absolutní dar – božskou přirozenost – spočine zároveň coby absolutní svoboda sám v sobě. Moc autority se pozná podle rostoucí svobody toho, kdo ji poslouchá. Poslušnost Synova sebesamapřijetí zůstane věčnou epifanií absolutní autority, která přijímajícího nekonečně „umocní“ a propustí na jeho cestu. Chudoba Otce, toť jeho cudná zdrženlivost vůči Synovi, mlčenlivá otevřenost, Jeho naděje v Syna, který se od Něho liší nekonečnou dialogickou rozdílností. Synova odpověď na autoritu Otce je sebesamapřijetí coby svébytlí. Syn je Otcem zplozen do naprosté bohorovnosti, obdrží bezmeznou svobodu pronikat ze smrti do života, sám sebe

⁷⁸ J 14, 9.

⁷⁹ PORSCH, 1998, s. 144.

⁸⁰ srov. VELLA, 2007, s. 115.

donekonečna, „rozmnožovat, což od věků dokazuje jeho Eucharistie. Otcova plodnost je i synovská plodnost. Abba není jen výrazem poslušné důvěry, ale zároveň „slovem plné moci“. Tento jedinečný poměr Ježíše k Otci je důvodem pro to, že se titul „Syn Boží“ stal brzy rozhodujícím označením Ježíšovy důstojnosti.

U Ježíše je budoucnost především a jednoznačně určena vůlí Boha spasit svět. Ježíš Boží vládu popisuje hlavně pojmy a obrazy jako radost, pokoj, důvěra, radostná hostina, svatba, otcovský dům a podobně. Vejít do Božího Království, do sféry Boží vlády stojí za jakoukoli námahu a člověk tak činí s radostí. Není to vláda despoty nebo tyрана, ale spíš osvobození, které ho zbavuje odcizení, viny a především strachu, neboť Bůh jako Otec chce spásu svých dětí. Z Ježíšova hlediska je to „vláda Otce“, které se člověk může bezpodmínečně svěřit.

2. 5 Člověk Božím dítětem

Oslovení „Otče“ sice znala i jiná náboženství, avšak používala je buď ve smyslu všeobsahujícího vědomí, že Bůh je Stvořitel všeho, nebo byla spojována s představou fyzického příbuzenství mezi bohy a lidmi. Bůh nás ale (obzvlášť skrze křest) skutečně přijímá za vlastní děti⁸¹ a je otec všech křesťanů, neboť lidem se dostalo moci stát se dětmi Božími⁸² v důsledku pravého synovství Ježíšova. Bůh posláním a zapojením svého Syna vytvořil novou situaci, která od základu změnila podmínky lidské existence. Ježíš Kristus přišel na svět narozením jako každý jiný (srov. Mt 11,11). Přijal situaci lidí, totiž podrobení Zákonu. Obojí činí proto, abychom se my stali svobodnými lidmi a Božími syny. Bůh přijímá otroky za syny. Ježíš, podrobený Zákonu, se stává nyní otrokem namísto nás. Boží Syn se stává jedním z nás a tak se my stáváme Božími syny. Adopte, která nám byla darována, nemá však jen právní význam. Bůh ji také naplňuje životem. Stará se, abychom se syny nejen nazývali, ale abychom také cítili a mysleli jako jeho synové. V listu Galatánům, ve čtvrté kapitole, v šestém a sedmém verši, apoštol Pavel píše: „Protože jste synové, poslal Bůh do našich srdcí Ducha svého Syna, Ducha volajícího Abba, Otče. A tak už nejsi otrok, nýbrž syn, a když syn, tedy z moci Boží i dědic. Jestliže nás Bůh chce učinit svými pravými syny, takřka nám transplantuje srdce svého vlastního syna. To je význam formulace „Ducha svého syna“, kterého Bůh posílá“, tzn. Zapojuje a vydává, podobně jako tomu bylo se samotným Synem. Nyní, protože je naše duše do určité míry naplněna Synovým Duchem, vidíme v Bohu svého Otce a dokonce ho oslovujeme důvěrným „abba“. Toto oslovení v našich ústech neznamena nic menšího než naše

⁸¹ srov. Ga 4, 5 nn; Ř 8, 14 – 17; Ef 1, 5.

⁸² srov. J 1, 12.

zapojení do života trojjediného Boha.⁸³ Nová životní praxe, k níž nás vede Duch svatý, odpovídá důstojnosti jakou mají dospělí synové a dcery Boží. Jejím poznávacím znakem je svoboda od strachu; je jim cizí jakýkoli duch otroctví. Není to tedy vlastní duch člověka, mnohdy docela malomyslný, kdo by se měl povznést k vědomí důvěrného vztahu k Bohu, ale sám „Boží Duch dosvědčuje našemu duchu, že jsme Boží děti.⁸⁴ „*Toto vyvolení se projevuje v synovství, k němuž jsme vyhlédnutí. List Efezanům vidí toto Boží předurčení bez jakékoliv myšlenky na zavržení, protože k němu došlo, v lásce*“. *Jde tu o skutečné synovství, které se však definitivně projeví až v budoucnosti, protože je nasměrováno k Bohu skrze Ježíše Krista. Autor ještě jednou zdůrazňuje svobodné (spásné) rozhodnutí Boha, zcela vyplývající z jeho suverenity. To vše má ve chvále Boží dorazit k svému prvnímu cíli. Autor výslovně vyzdvihuje vztah Boha k člověku milostí, tj. svým spásným a všech nároků se zřikajícím jednáním v Ježíšově kříži. Láska, kterou Bůh zaměřil na Ježíše Krista, přecházena nás: církevní obci se tak dostává podíl na poměru Boha k jeho Synu; vztah křesťanů k Bohu je konkrétně osobní.*“⁸⁵ Kristus se ztotožňuje se svými věrnými, když říká: „Kdo přijme jediné takové dítě ve jménu mém, přijímá mne“.⁸⁶ Ztotožňuje se s nimi jakožto jejich bratr,⁸⁷ který se s nimi dělí o otcovské dědictví.⁸⁸ Cíl Božích cest s námi je naše připodobnění jeho Synu, aby byl prvorozeným nebo nejstarším mezi všemi svými bratřími a sestrami. Jakkoli nepochybná je jeho jedinečnost jakožto Božího Syna, nebrání to apoštolu Pavlovi v tom, aby v něm poznal i ideální podobu člověka (druhého Adama“), který nám ukazuje, co s námi Bůh zamýšlí a jaké nás chce mít: jako své syny a dcery ve společenství s jeho vzkříšeným Synem (1Kor 15,22; Flp 3,10n. 21), v záři své věčné slávy.⁸⁹ V Novém Zákoně tedy vyjadřuje pojmenování Boha „Otcem“ důvěryplnou blízkost, kterou mají Kristovým prostřednictvím křesťané k Bohu.⁹⁰ Církev se modlí „Otče náš“ s vědomím, že je svým Bohem – Otcem – milována.

„Abba“, aramejský výraz užitý v modlitbě Páně a v pozdější modlitbě křesťanů (Mt 6,9-14; Lk 11,1-4) náleží k slovníku vyjadřování důvěrného a něžného. Užití takového výrazu ukazuje na velmi osobní pouto mezi Bohem a člověkem.⁹¹

„*Nepřijali jste přece Ducha otroctví, abyste opět propadli strachu, nýbrž přijali jste Ducha synovství, v němž voláme: „Abba, Otče*“.⁹² Ve slovech „Otče náš“ se neděje nic

⁸³ srov. RADL, 1999, s. 54 – 55.

⁸⁴ Ř 8,16; srov. THEOBALD, 2002, s. 202 – 203.

⁸⁵ HOPPE, 2000, s. 137.

⁸⁶ srov. Mt 18, 5 ; 25, 40.

⁸⁷ srov. Mt 28, 10.

⁸⁸ srov. Ř 8.17.29; Ko 1, 18.

⁸⁹ srov. THEOBALD, 2002, s. 216.

⁹⁰ srov. Encyklopedie Bible, s. 458.

⁹¹ srov. Slovník Biblické kultury, s. 166.

menšího, než že svět dostává jinou tvář...Ti, co říkají „Otče“ jsou zároveň „synové“: ne otroci, ne zajatci, ne k smrti odsouzení v cele smrti tohoto světa, nýbrž svobodní, kteří jsou povoláni k životu, mají před sebou budoucnost, protože mají před sebou Boha.

Bůh nečeká, že nás bude milovat až budeme mít nějakou cenu, ale miluje nás právě proto, abychom nějakou cenu měli. Necitelný Otec, necitelná láska, nezranitelný přítel...to je nemyslitelné. Vychovává nás tak, že je s námi, je nám blízko, poslouchá, co mu říkáme, vede nás, potěšuje, stále znovu ujišťuje svou láskou, kterou nám trvale nabízí. Bůh nespěchá ani nikam nevtrhne. Je klidný a mluví tichým hlasem.⁹³

2. 5. 1 Ježíšova pedagogika v Novém zákoně

Písmo Svaté říká, že Ježíš „*konal a učil*“⁹⁴ a vybízel své posluchače: „*učte se ode mne*“,⁹⁵

„*dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.*“⁹⁶ Jestli se však budeme řídit jeho příkladem, záleží na nás, na naší vůli: „*Když Pán Bůh dal lidem rozum a svobodnou vůli, nemůže je omezovat a jednat s nimi jako loutkář s loutkou.*“⁹⁷

„Ježíšova metoda je dobře viditelná v evangeliích, zvláště v Matoušově.“ Výchozím bodem je jeho učení, hláсанé s mocí. Přizpůsobuje své učení posluchačstvu, jeho podobnoství mají nejen poučit, ale také vyvolat otázky po vysvětlení,⁹⁸ nutné pro pochopení.⁹⁹ Pochopení může být znemožněno činností zlého, povrchním charakterem, světskými starostmi nebo touhou po bohatství, volba je na svobodné vůli člověka. Tak se posluchači Božího Slova rozdělují na ty, kteří jsou „uvnitř“, kteří Slovo chápou a nesou ovoce, a na ty, kdo jsou „vně“, totiž zatvrzelé. Exegeté míní, že: „Duchovní vhléd matoušovských křesťanů je Božím darem, který je postupně rozmnožován (13,11-12); jsou blahoslavenější než dávní proroci a spravedliví (13,16-17). Na druhé straně zatvrzelost těch, kdo jsou vně, je podle Iz 6,9-10 (13,13-15) v souladu s Boží vůlí.“¹⁰⁰ S tímto názorem lze polemizovat, neboť podle mého názoru se v těchto Izaiášových verších jedná o nepochopení, které může být trestem za svévoli, nebo o pochopení ale zároveň nepřijetí ze zatvrzelosti. Ani jeden z těchto modelů chování není v souladu s Boží vůlí, ale je výsledkem svobodného špatného chování člověka a jde *proti* Boží vůli. Ježíš z těch, kdo „jsou uvnitř“, z učedníků, učinil spolupracovníky na vlastním poslání, dává jim podrobné

⁹² Ř 8, 15.

⁹³ srov. CAMPBELL, 1993, s. 50 – 51.

⁹⁴ Sk 1, 1.

⁹⁵ Mt 11, 29.

⁹⁶ J 13, 15.

⁹⁷ KUNEŠ, 1994, s. 119.

⁹⁸ srov. Mt 13, 10 – 36.

⁹⁹ srov. Mt 13, 51.

¹⁰⁰ srov. HARRINGTON, 2003, s. 229.

instrukce¹⁰¹ a vyžaduje od nich víru a důvěru, se kterou mají jednat.¹⁰² Když je v druhé části začíná uvádět do obtížného tajemství kříže, jeho „nároky „kladené na učedníky rostou, jak lze vyčíst z přísného pokárání nechápajícího Petra¹⁰³ a nespokojenosti s nedostatkem víry u učedníků vůbec.¹⁰⁴ Poukazuje na důvod jejich selhání¹⁰⁵ a vyvozuje závěry z žárlivosti, která se v malé skupině učedníků objevila.¹⁰⁶ Všechno jeho jednání je výchovné, vedené snahou o trvalost řečeného.¹⁰⁷

„Ježíš se nespokojil jen s mluvením o tom, co je třeba dělat, ale jako opravdový vychovatel také dal příklad chudoby, když neměl kam hlavu složit,¹⁰⁸ věrnosti svému poslání, která jej přivedla i do sporu s židy a jejich vůdci, např. když vyháněl z chrámu prodavače; horlivosti, která jej přivedla na popraviště. Ježíš se ztotožňuje ještě úžeji s těmi, které vychovává, když na sebe bere jejich trest.¹⁰⁹ Ačkoli je Synem, zakusil, co je utrpení a poslušnost¹¹⁰ V úmyslném kontrastu zde autor staví proti sobě „Syna“ a „učení poslušnosti“. Ježíš je „Syn“ ve výsostném, vynikajícím smyslu. Skutečnost, že se tento Syn naučil „poslušnosti z utrpení“, řadí jej zároveň zcela a neomezeně mezi lidi, zcela dolů, zcela k lidem trpícím a poníženým.¹¹¹ Svou obětí dovedl k cíli výchovu Izraele, přes zdánlivý neúspěch.¹¹²

Vše se děje v Duchu Svatém: „Vychovatelské dílo Boží je dováděno ke zdárnému konci Utěшитelem. Všichni křesťané budou vyučeni od Boha.¹¹³ „*Skutečným vychovatelem je v poslední instanci neviditelný a v nitru působící Bůh*“.¹¹⁴

V lidech Bůh vychovává a miluje množství synů. Ježíš se měl stát „prvorozeným mezi mnoha bratry“,¹¹⁵ kteří jsou milováni: „Otče, kéž vědí, že sis je zamiloval tak, jako mne“.¹¹⁶ Vychovává člověka, aby darovaný život uměl co nejlépe využít.¹¹⁷ Ujišťuje nás: „*Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete. Hleďte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno.*“¹¹⁸ „*Což by někdo z vás dal svému*

¹⁰¹ srov. Mt 10, 5 – 16.

¹⁰² srov. Mt 6, 30; Lk 10, 17.

¹⁰³ srov. Mt 16, 23.

¹⁰⁴ srov. Mt 17, 17.

¹⁰⁵ srov. Mt 17, 19n.

¹⁰⁶ srov. Mt 20, 24 – 28.

¹⁰⁷ srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 568.

¹⁰⁸ srov. Mt 8, 20.

¹⁰⁹ srov. Iz 53, 5.

¹¹⁰ srov. Žd 5, 8.

¹¹¹ srov. LAUB, 2001, s. 55.

¹¹² srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 568.

¹¹³ srov. J 6, 45.

¹¹⁴ Slovník biblické teologie, 1991, s. 568.

¹¹⁵ srov. Ř 8, 29.

¹¹⁶ srov. J 17, 23.

¹¹⁷ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 87.

¹¹⁸ Mt 6, 32 – 34.

*synu kámen, když ho prosí o chléb? ... Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec v nebesích dá dobré dary těm, kdo ho prosí!*¹¹⁹
*Předpokládá se zde totiž, že ve srovnání s Bohem jsou lidé „zlí“.*¹²⁰

Svatý Pavel srovnává „ekonomii spásy“ s výchovou dítěte, trvající od počátku až do konce světa. Křesťané se mají stát zralými lidmi a tak uskutečnit Kristovu plnost.¹²¹

Uskutečnit Kristovu plnost znamená pro člověka zároveň získat poklad netušené hodnoty, pro člověka samého nemyslitelný, znamená to získat Boha, stát se účastným jeho života: *„Tímto pokladem nesmírné ceny, který poskytuje potěšení a pokoj a který potřebuje každé srdce, je osoba. Je velice osobní a přitom je možné sdílet jej s dalším člověkem. Dává sílu v období stresu a nabízí potěšení ve chvílích smutku. Zaručuje nám moudrost, když si nevíme rady, opravuje nás, když děláme chyby. Pomáhá, když potřebujeme a jeho pomoc nikdy neskončí. Protože nás stále vede a zůstává pro nás „bližší než bratr“. Dává příkazy, které se mají plnit, ale zároveň slibuje úžasnou odměnu za poslušnost. Někdy dopustí ztrátu, zármutek a bolest, ale vždy nám dává ještě něco lepšího. Nevnučuje se nám, ale trpělivě čeká, až ho do svého života pozveme. Nenutí nás, abychom činili jeho vůli, ale je bolestně zklamán, když jednáme špatně. Chce, abychom ho milovali, protože on nás miloval dřív. Ale dává nám svobodu, abychom si ho vybrali nebo ho odmítli. Chce se o nás starat, ale nikdy nás nebude k ničemu nutit. Jeho nejvyšší touha je být naším Otcem, ale nikam se nevtírá. Chceme-li totéž co on – vztah mezi Otcem a dítětem, plný lásky a péče – musíme jeho nabídku přijmout. Je příliš ohleduplný na to, aby nám ji vnucoval“.*¹²²

O platnosti této Boží nabídky jsme ujišťováni příběhy a podobenstvími Písma Svatého, jimiž Ježíš seznamuje lid s Boží láskou a jednáním. Bůh se otvírá bídě a utrpení člověka: je milující Otec, plný soucitu, odpouští a poskytuje zdarma milost, o níž prosíme. Tak nám ho ukazují v Bibli podobenství o ztracené ovci, o ztracené minci a o marnotratném synu a milosrdném otci¹²³. Otcovství Boží je předmětem víry. Věřit znamená mít především důvěru v tuto otcovskou dobrotu, která ví lépe než my, co je pro nás dobré a jejíž myšlenky převyšují myšlenky naše o tolik, oč jsou nebesa výš než země. Bůh je něžný. Chová se k nám s povzbuzující pozorností, posiluje nás, neustále se vrací, aby nás hledal ve všech úkrytech, kam jsme utekli. Neúnavně nám věnuje svoji důvěru. „Pod každým křížem, zobrazujícím Pána s probodeným srdcem a rozepjatýma rukama, by měl být nápis: „Takhle tě miluji!“¹²⁴ Abych se stal jeho dítětem, musí být osobně mým Bohem.¹²⁵

¹¹⁹ Mt 7,11.

¹²⁰ HARRINGTON, 2003, s. 128.

¹²¹ srov. Ef 4, 13 ; Slovník biblické teologie, 1991, s. 566.

¹²² CAMPBELL, 1993, s. 103 – 104.

¹²³ srov. L 15,3-32.

¹²⁴ srov. POWELL, 1994, s. 62.

2. 5. 2 Ježíš a děti

Ježíš nám zjevuje i vztah Boha Otce k dětem, když v evangeliu sv. Matouše je psáno: „Ježíš zavolal dítě, postavil je doprostřed a řekl: „Amen, pravím vám, jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského. Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském. A kdo přijme jedině takové dítě ve jménu mém, přijímá mne.“¹²⁶ „Mějte se na pozoru, abyste nepohrdali ani jedním z těchto maličkých. Pravím vám, že jejich andělé v nebi jsou neustále v blízkosti mého nebeského Otce... Je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul jediný z těchto maličkých.“¹²⁷ Jestliže slovo *paidion* označuje skutečné dítě, do dvanácti let, pak tyto verše popisují Ježíšův srdečný postoj k dětem. Pokořit se jako dítě zde znamená stát se „nikým“, nedbat společenského postavení, nemít politický ani společenský vliv a neusilovat o něj, stejně jako dítě, které nemá vliv ani moc a dostává vše potřebné darem od těch, kdo ho milují.¹²⁸ „Tehdy k němu přinášeli děti, aby na ně vložil ruce a pomodlil se; ale učedníci jim to zakazovali. Ježíš jim však řekl: „Nechte děti a nebraňte jim jít ke mně; neboť takovým patří království nebeské.“ Požehnal jim a šel dál.¹²⁹ O stáří těchto dětí vypovídá užití pasivního slovesného tvaru v řeckém textu („byly přineseny“- „*prosénechtésan*“). Stejně jako v Mt 18,3 je tu dítě dáváno za vzor. V tomto případě jde o to, že dítě přijímá království takové, jaké je – jako dar. Dítě nemá žádné společenské požadavky na království, ani si je nenárokují na základě úspěchů.¹³⁰ Ježíš-Bůh o děti stojí, žehná jim, dává je dospělým za vzor. Stejně hovoří i evangelium Lukášovo. „Věřící mají před Boha předstoupit s postojem dítěte, bez odvolávání na své skutky, čekat vše od Boží dobroty a mít k Bohu plnou důvěru. K Ježíšovi přinášeli i kojence, aby se jich dotkl a tak jim zprostředkoval Boží požehnání. Oproti ‚dětem‘ u Marka a Matouše mluví Lukáš o ‚nemluvnátkách‘, aby zdůraznil bezmocnost, nesamostatnost a závislost. Učedníci reagují odmítavě, protože jim to připadá jako obtěžování. Naproti tomu se Ježíš věnuje dětem, volá k sobě matky s kojenci a říká učedníkům, že mají nechat děti přijít k němu, protože „takovým patří království Boží“. Závěrečné logion uvádí jako kritérium vstupu do Božího království, aby je člověk přijal jako dítě.¹³¹

¹²⁵ srov. CAMPBELL, 1993, s. 104.

¹²⁶ Mt 18,1-5.

¹²⁷ Mt 18,10-11.14.

¹²⁸ srov. HARRINGTON, 2003, s. 292.

¹²⁹ Mt 19,13-15.

¹³⁰ srov. HARRINGTON, 2003, s. 302.

¹³¹ srov. L 5,13; 6,20; 17,20; 13,24; srov. MÜLLER, 1998.

3. Ontogeneze religiozity

Víra je Boží dar, dílo Ducha Svatého v člověku. Přesto platí, že „nadpřirozenost předpokládá přirozenost“, milost staví na přirozenosti a zdokonaluje ji. Znamená to, že kromě milosti, kterou dává Bůh, je nutná i spolupráce člověka. Náboženská víra má několik objektivních předpokladů. Jedním z nich je důvěra člověka v život a v jeho smysl, důvěra v existenci pravdy, dobra a smyslu života., schopnost transcendence, schopnost úžasu, obdivu a stálého hledání. Zkušenost víry není jen iracionální a emotivní, je to bezprostřední, přímá znalost něčeho, je to navázání styků s někým neznámým. Zkušenost zahrnuje proces vznikání zkušenosti ale i výsledek a zpracování tohoto procesu. Náboženská zkušenost je zkušenost lidská, společná lidem, jako radost, láska, přátelství, ale je čtena do větší hloubky, až k úrovni tajemství, kde je kontakt možný jen skrze znamení. Od zkušenosti přirozené přes zkušenost náboženskou až ke zkušenosti křesťanské – to je cesta vzniku víry člověka v Boha Ježíše Krista.

Jestliže chceme mluvit o víře pro děti, která je nadpřirozeným darem Božím, nelze pominout základ – přirozené dary a přirozený vývoj podle vůle Stvořitele, na kterém má však podíl i člověk – rodič, vychovatel – kterému Bůh dítě svěřil do péče a který je za své chování vůči dítěti Bohu zodpovědný. Právě rodičům byla dána v Božím plánu povinnost výchovy, ochrany, formace, zodpovědnosti a prostor k milování nového člověka, kterého pomohli povolat k životu. Jestliže rodič zklame a promarní svůj povinný podíl na formaci vývoje svého dítěte, už tím ohrožuje a poškozuje vrozený cit pro víru, který Bůh do člověka vložil. Každý rodič má vůči svému dítěti závaznou povinnost. Je povinen maximálně dle svých možností postarat se o něj podle vzoru Boha, starajícího se o své stvoření. Je povinen zabezpečit dítě do dosažení samostatnosti materiálně, pomáhat mu duševně i duchovně, vychovávat ho slovem i příkladem. Jen s Bohem je člověk sám sebou, jen s Ním je dokonale celistvý a šťastný. „*Co to je vlastně víra? Víra je prožívání jednoty s celým stvořením, které je prostoupeno vše oživující silou. Je to odevzdání se do vyšší moci, která určuje, ochraňuje a nekonečně miluje. Víra znamená důvěru, pocit bezpečí v Božích rukou. Víra je naděje, že ve tmě vždy vzejde světlo.*“¹³² Proto člověka učiní šťastným, může-li upřímně z celého srdce v životě vyznávat: „Věřím v Boha, Otce všemohoucího. Věřím ve všemohoucnost tvůrčího otcovství ve světě“.

¹³² PREKOPOVÁ, 2003, s. 149.

Víra je darem Božím, může být darována různým způsobem, přesto většinou u každého člověka prochází vývojem jako on sám. Je-li dítě vychovááno věřícími rodiči, jeho víra se mění s věkem, jak dozrává jeho osobnost, dozrává i jeho víra. Každé období má svá specifika a svá úskalí a formy tvořícího se postoje víry úzce souvisí s etapami životního cyklu. V každé etapě má svou roli a svůj vliv každý z rodičů, my se zde zabýváme prvořadě úlohou otce.

3. 1 Prenatální období

Před etapami rozvoje náboženského života krátce pojednáme o období prenatálním, protože zdravý tělesný a duševní vývoj je podmínkou vývoje duchovního. Prenatální psychologie potvrzuje, že podstatné zkušenosti a základní postoje k životu se dělají už v matčině těle, že v prenatálním období má dítě účast na citovém životě své matky a že se z pozitivních a negativních zážitků prenatálního období nic neztrácí¹³³.

3. 2 Stadium základní důvěry

Základním úkolem prvního roku života je podle Eriksona zabydlet se ve světě, naučit se základní důvěře k němu, zakotvit v pocitu, že tento svět je v podstatě dobrý. Získání základní důvěry není jednoduchý proces, protože i při nejlepší rodinné péči se pozitivní zkušenost střídá se zkušeností negativní, jako nepohodlí nebo bolest. Důvěra dítěte je zklamávána a ono se učí s důvěrou přijímat, ale také nedůvěřovat a odmítat, případně se uzavírat tomu, co je nepříjemné nebo co přichází v nevhodnou dobu. Je to doba napětí mezi důvěrou a nedůvěrou a jde o to, aby celková bilance dětské zkušenosti byla pozitivní, aby důvěra převládla. I když o náboženské víře v pravém slova smyslu nemůže být v tomto stadiu řeč, děje se zde něco, co má pro religiózní vývoj základní důležitost: zakládá se schopnost důvěřovat, plně se spolehnout na někoho, kdo je svrchovaný a dobrý a tato schopnost se později uplatní, když se dítě setká se zvěstí o osobním Bohu. Erikson říká, že základní důvěra je nejhlubší vrstvou v lidské osobnosti a také nejhlubší vrstvou v každém náboženství. Zde jsou semena důvěry, odvahy, naděje a lásky nediferencovaným způsobem smíšena a bojují s pocitem ohrožení, že budu opuštěn, s nedostatečnou spolehlivostí frustrujícího okolí. Tak se stávají kvalita vzájemnosti, síla důvěry, autonomie, naděje a odvahy v tomto období základem celého pozdějšího vývoje víry.¹³⁴

¹³³ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 104 – 105.

¹³⁴ srov. ŘÍČAN, 2002, s.283 – 284.

3. 3 Stadium první autonomie

V období od jednoho do třech let dítě objevuje možnost svobodně podle své vůle a volby nakládat s předměty, držet je nebo pustit, odmítnout nebo přijmout osoby, vynucovat si něco nebo vzdorovat. Přitom zároveň dítě zažívá svou malost, bezmocnost, nešikovnost, ohraničenost a krach. Zažívá pochybnosti a citové bouře, které ho matou a hrozí rozložit jeho sebedůvěru, spoléhání na sebe sama, jež mají být trvalým ziskem tohoto stadia. Tehdy má pochopit, že omezení, která jsou mu ukládána, jsou součástí pevného vedení, jež ho chrání. Aby pochopilo a přijalo řád, musí samo na sobě pocítit jeho pevnost a princip. Má pochopit, co nesmí a proč, a co mu bylo dovoleno, na to že má také právo. Omezení a zahanbení z nezdaru, rozpor mezi svévolí a krachem, kolize s okolím a vnitřní karamboly – to je krize tohoto období, jejímž řešením je přijetí řádu, který dítě pomocí rodičů pochopí. Nevyřešená krize tohoto stadia mívá dvojí nebezpečné vyústění: člověk buď řád odmítne nebo jde dalším životem s nalomenou vůlí a s přizpůsobením pravidlům, jež se mu stanou náhražkou vnitřně přijatého ducha řádu.¹³⁵

Dítě si již uvědomuje své „já“ a začíná si dokonce tvořit obraz o sobě. Absence otcovské výchovy by do značné míry ochuzovala a poznamenala dětské kontakty a vztahy a v zorném poli dítěte by zcela chyběl jeden podstatný pojem. Pojem otce však již teď bezprostředně může utrpět i nesprávným chováním otce v rodině nebo přímo vůči dítěti. Veškeré tvrdé, nepřiměřené, nezralé a sobecké chování nemůže být dítětem ještě správně pochopeno a je objektivním zlem ve výchově, která jakkoliv má být důsledná, musí být klidná, vřelá a láskyplná.

3. 4 Stadium iniciativy

Pro předškolní věk je typický pohyb, hlučnost, energie, průbojnost a podnikavost v protikladu se schopností prožívat vinu a trpět výčitkami svědomí. Jestliže se svědomí nevytvoří, je člověk ve svých iniciativách omezován pouze strachem. Dojde-li naopak k vytvoření příliš citlivého, skrupulózního svědomí, to pak trvale podlamuje iniciativu člověka. Jeho „vnitřní hlídač“ je chladný, krutý, nedá se udobřit. Člověk s přecitlivělým svědomím se bojí autorit, protože do nich promítá svého vnitřního tyrana. Je důležité, aby svědomí jakožto „vnitřní hlídač“ dovedl také chválit a odpouštět, aby vnitřní konflikty končily upevněním a povzbuzením vždy moudřejší a zkušenější iniciativy. V tomto věku mají biblické a náboženské příběhy pohádkovou podobu. Předškolní dítě je schopno vzít

¹³⁵ srov. ŘÍČAN, 2002, s. 285 – 287.

na vědomí existenci Boha jako postavy rodičovského, respektive „nad-rodičovského“ typu. V tomto smyslu je schopno věřit, radovat se z Boží přízně a bát se jeho hněvu, případně již také snažit se s ním vyjít ve stylu „něco za něco“.¹³⁶ V tomto věku dítěte probíhá hlavně výuka „beze slov“. Význam otce v rodině pro budoucí vztah k Bohu je podstatný, rodinné prožívání otce dítě hluboce ovlivní. V něm má nejvyšší autoritu a zároveň zázemí, pobývá převážně v rodinném okruhu a odtud čerpá většinu svých podnětů, motivací i poznání. Získává první hodnotové stupnice a vzorce chování, které se do něj hluboce vtiskují. V předškolním věku se jedná o intuitivně projektivní víru, která je předpojmová a egocentrická. Převládá fantazie a tvoří se dispozice – způsob vnímání světa dítě přenáší na Boha (antropomorfismus). Dítě až do 3./4. roku života „myslí“ v obrazech a symbolech, jeho logika je *obrazová logika*. Také v dalším vývojovém období do 6/7 let je myšlení názorné, tzn. myšlení o Bohu předchází *představa o Bohu*.¹³⁷

3. 5 Stadium snaživosti

V mladším školním věku si dítě osvojuje práci podle pravidel, prožívá základní konflikt díky nezdarům, které se snaží překonat zvýšeným úsilím. Pocity nezdaru hrozí dítě vytlačit na okraj společnosti, kde bude netečně přežívat, nebo u něj může vyvolat enormní soutěživost. V religiozitě se dítě v tomto věku vyvíjí harmonicky, pravidla ochotně přijímá předkládanou nauku, pokud odpovídá jeho zájmům, citovému a rozumovému vývoji. Příběhy i poučky chápe doslovně, jeho náboženský život bývá prostý, upřímný a šťastný, bývá základem pozitivního vývoje osobnosti i charakteru. Kognitivní konflikt plyne z rozporu mezi mytologickým obrazem světa a poznatky, které získává ve škole. „V mladším školním věku je velmi těžké nahradit dítěti mytologický obraz světa takovým, který by byl v souladu s vědou a zároveň psychologicky funkční pro náboženský život. Dítě musí najít psychologicky přijatelné řešení. Má k dispozici schopnost navzájem izolovat vědeckou a náboženskou nauku jako dva světy, které se v jeho životě míjejí. Naučí se vyhýbat – více či méně bezděčně – otázkám, o nichž ví, že nejsou vítány“, dokáže také přecházet z role „světáka“ do role „věřícího“.¹³⁸

Mysticko – slovní víra. Přebírání názorů autorit. Bůh je ten, který trestá a odměňuje. Dítě je snadno ovlivnitelné citově i ve svém morálním vývoji. Je pro něj důležité kladné sebehodnocení. Vytváří si „teorii o sobě“, která je pak základem pojetí jeho identity. Nepřípustné shazování či ironizování dítěte vychovatelem nebo rodičem, přehnaná nebo

¹³⁶ srov. ŘÍČAN, 2002, s. 287 – 288.

¹³⁷ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 19.

¹³⁸ srov. ŘÍČAN, 2002, s. 289 – 290.

v očích dítěte nespravedlivá kritika, přehnané nároky, kdy se dítě „nemůže zavděčit“ ani obstat s pochvalou, tím vším páchají dospělí na dětech nedozírné škody. Mladší školák autoritu uznává a pocitem ponížení či pronásledování ze strany rodiče nebo učitele ztrácí a trpí jeho sebepojetí i pojetí kladné autority vůbec. Dlouho trvající nepřízeň se hluboce vtiskuje a určuje jej do značné míry na celý život. Chyby, napáchané při výchově v tomto věku, zvláště tím, kdo dítě vede ve víře, jsou jen těžko napravitelné.

3. 6 Stadium identity

V období puberty a adolescence člověk získává smysl pro vlastní jedinečný úděl, pro téma existenciální vrženosti do světa a smrti. V náboženské sféře se objevuje nové bohatství prožitku, ale také nová kvalita pochybností a odporu.

V období puberty jde o synteticko – konvenční víru. Dítě má cit pro abstraktní pojmy a symboly. Hledá vlastní identitu, potřebuje navazovat kontakt s druhými. Bůh je přítelem a průvodcem.

Pubertální mládež nemívá zalíbení v citových zdůvodněních víry či morálky, dává přednost rozumovým argumentům. Vliv otce ve výchově je nezastupitelný. Mládež dělá často unáhlené soudy a ani k sobě sama nemívá vyrovnané city. Přesto je puberta velmi vhodné období pro výuku a výchovu ve víře, protože je rozvinuta logická paměť, fantazie a abstraktní myšlení, rozvíjí se city morální i mravní a je obdobím rozvoje metafyziky. Citová labilita zde už bývá výsledkem zkušeností s rodinou a okolím.

Jsou schopni rozeznávat u jednotlivých osob různost názorů, chápat jejich chování, uvědomují si, že vnější chování nemusí souhlasit s vnitřním přesvědčením a jsou s to koordinovat vlastní pohledy s obzorem druhého. Dospělí už nejsou v jejich očích vševědoucí a všemocní, i oni mohou chybovat. Nejsou-li jejich rozkazy smysluplné, mohou se jim vzepřít, i když to přináší nepříjemnosti. Dospělí musí svou autoritu zdůvodnit a umět obhájit. Trest považují za spravedlivý, když dospělý dovede rozumově zdůvodnit svou autoritu a je ochoten nevidět mezi ním a dítětem příliš velký rozdíl, když svá přání a očekávání mohou dětem zdůvodnit. Nejsou již dětmi, ještě ne mládeží. Začíná se formovat realistický pohled na svět, ptají se, proč to je, je takové jaké to je. K jiným osobám zaujímají kritický postoj. Ke konfliktům dochází, když dospělí vnesou do společnosti svou převahu autoritativně. *„Identita znamená česky totožnost, pojem však nebývá definován, přestože se během posledních padesáti let stal vysoce frekventovaným. Lze říci, že identita znamená zažitou odpověď na několik nejosobnějších a nejbyťostnějších otázek: Kdo opravdu jsem ve svém čase mezi narozením a smrtí? Jaký jsem? Na čem mi v životě nejvíc záleží a co dokážu? Kam patřím? V co opravdu, autenticky věřím? Jaký je*

*smysl mého života?*¹³⁹ Dospívající pod tlakem těchto otázek prožívá chaos, musí mnohé odmítat, opustit mnoho jistot svého dětství, které si nemůže „vzít s sebou“ do dospělosti. Pokud úkoly předchozích stadií nebyly splněny a dospívající si na podstatné otázky v dospívání neodpoví, zůstane příslivečným „věčným puberťákem, odmítajícím příležitosti i povinnosti, jež před něj společnost staví. „*Zápas o identitu nemusí také vůbec proběhnout. Konzumní mentalita spolu pragmatickým odklonem od náboženství dospívajícího přímo svádí, aby hladce a bezbolestně vklouzl do falešné dospělosti pouhým povrchním napodobením rodičů nebo vzorů, jichž jsou plné mediální kanály*“.¹⁴⁰ Hledání identity mívá náboženskou povahu, může dojít k duchovnímu prohloubení.

Individuálně – reflektující víra se týká často období adolescence, které nastává u dívek kolem šestnáctého, u chlapců kolem sedmnáctého roku. Adolescent přezkoumává kriticky názory druhých, odpoutává se od původních autorit. Je pro něj typická samostatná úvaha, přemrštěná kritika a iluze soběstačnosti. Víra ztrácí na rovině emoční intenzity, získává logičnost. Ideální je katecheze přátelskou formou.

Adolescent získává zkušenosti a identitu, získává typičnost svých reakcí. Je silně disponován k přijetí ideologie, která je mu přesvědčivě nabídnuta. V tomto věku má dosáhnout autonomie, tedy schopnosti vlastního rozhodování a přijmout za své morální zásady i zásady víry a život s Bohem. Bývá schopen dobře přijímat argumenty, potřebuje však vlastní zkušenost a možnost vlastních názorů, osobního vyjádření a individuální svobody, mívá odpor k autoritativnímu jednání.

3. 7 Stadium intimity

V rané dospělosti mezi dvacátým a třicátým rokem nové, vývojově vyšší otevřenosti pro vztah k blízkému člověku odpovídá i nová otevřenost pro transcendentní Ty, pro milování poznané jinakosti druhého. Člověk je si nyní více vědom, že myšlenkový výraz jeho spirituality je vždy provizorní, že je v tomto smyslu stále „na cestě“.¹⁴¹

3. 8 Stadium generativity

Religiozita období generativity je více než kdy jindy v životním běhu orientována na láskyplnou rodičovskou péči, jejíž přirozenou součástí je i předávání duchovní tradice.

V tomto období po třicátém roce věku je cílem univerzální, spojující víra, kdy je překonán individualismus a hyperkritičnost, dospělý nebere jen své názory a dokáže se vcítit do

¹³⁹ ŘÍČAN, 2002, s. 291.

¹⁴⁰ ŘÍČAN, 2002, s. 291.

¹⁴¹ srov. ŘÍČAN, 2002, s. 294 – 296.

druhého. Je otevřený, shovívavý, trpělivý, rozlišuje podstatné a trvalé. Člověk, který má dosáhnout v dospělosti v duchovní oblasti zralé víry alespoň v nějaké žádoucí míře, musí stavět na své zralosti lidské, duševní, tzn. emocionální, volní, rozumové, měl by dosáhnout své vlastní identity a integrity. Univerzální víry dosáhnou jen někteří. Tito lidé jsou ve víře nesení Bohem, jsou s Ním hluboce spojeni v základech identity, mají správné poznání a řazení hodnot. Jejich víra je dynamická, mají aktivní touhu angažovat se na proměně situace bližních k lepšímu radikálními sebedarováním a nenásilnou ale neúprosnou opozicí vůči zlu. Zapomínají na sebe a vydávají se trpělivě a vytrvale. Tuší, že v jejich nepatrném příspěvku Bůh realizuje příchod svého království. Charakteristickým nebezpečím je „ritualismus autoritářství“- samoúčelné, tvrdé, často malicherné uplatňování vlivu vlastní osoby ve jménu autority, která ztratila svou legitimitu.¹⁴²

3. 9 Stadium integrity

Starý člověk žije vzpomínkami nejen proto, že jeho současnost je ochuzena, ale i proto, aby pochopil celý svůj příběh. Často nově porozumí svým rodičům i dětem, přijímá dobu, místo, kulturu i náboženství, v nichž je mu dáno žít, jako jedinečnou příležitost, jak realizovat své lidství. Ctností tohoto stadia je moudrost, kterou Erikson charakterizuje jako zaujetí životem, přitakání k němu, při němž si zároveň zachováváme odstup daný vědomím smrtelnosti. Integrovaný věřící člověk se odpoutává od starostí i radostí běžného života a hledá v tiché modlitbě a rozjímání vnitřní pokoj. Děti se nebudou bát života tam, kde staří lidé mají dost integrity, aby se nebáli smrti.¹⁴³

¹⁴² srov. ŘÍČAN, 2002, s. 296 – 297.

¹⁴³ srov. ŘÍČAN, 2002, s. 288 – 289.

4. Vliv rodičů na víru dětí

Lidské vztahování se k životu se děje intrapsychnicky a vyúsťuje v aktivní i reaktivní jednání, v jehož pozadí se uplatňují určité motivy. Život se skládá z časově delších či kratších epizod a v každé z nich, ať už je jedinec vytvořil nebo do nich byl vtažen, se skrývá nějaký jeho motiv. Člověk sám si často není vědom, proč činí to neb ono, ale vše, co činí, má svůj psychologický smysl, tj. motiv, jehož podstatou je dosáhnout nějaké uspokojení, vyrovnávat se s nějakými vnitřními rozpory, udržovat vnitřní rovnováhu (integraci).¹⁴⁴ Dynamika nevědomí je založena na nevědomých tendencích (motivech), které obvykle vznikly v raném dětství jako zkušenosti ze vztahu k rodičům.¹⁴⁵

Člověk je jednota duše a těla, jeho fenotyp je výsledkem genotypu ovlivněného prostředím, v němž žije. Genotyp dítě získává po předcích, rodiče pak tvoří tu část jeho životního prostředí, která jeho vývoj nejvíce ovlivňuje – rodinu. I když povinnost směřovat dítě k dobru mají i kmotři, učitelé a kněží s katechety, podíl rodičů je zásadní. Rodiče mají vzbuzovat zájem dítěte o Krista, přivádět ho k Němu, pomoci mu nalézt důvěrné společenství s Ním.

A přece mnoho lidí prožívalo Boha jako rasy, který týrá lidi, jako malicherného počtáře, svévolného tyрана nebo nemilosrdného soudce, z něhož měli strach, sužoval je pocit viny a úzkost. Vyrostli v lidi, u nichž stojí v popředí to negativní, nařikání a stížnosti. Vytvořili si nevědomky negativní představu o Bohu, která jim byla vtiskována rodiči a jejich negativní interpretací. Často se pak podvědomě mstí na Bohu tím, že ho přehlížejí, přerušují s ním osobní kontakt, přestávají se modlit, nedbají na jeho přikázání nebo nenavštěvují bohoslužby. Někteří dokonce vystupují z církve, opouštějí své povolání. Potlačené negativní představy o Bohu se mohou aktivizovat i v pseudonáboženských praktikách, okultních hnutích či satanském kultu.

Právě z takových situací vzniká u dítěte odpor ke všemu, co se týká náboženství, a má pak tendence všechny lidi v církvi pokládat za pokrytce. Tento postoj a vztah se velice nesnadno mění a může přetrvávat po celý život.¹⁴⁶

¹⁴⁴ srov. NAKONEČNÝ, 1998, s. 536.

¹⁴⁵ srov. NAKONEČNÝ, 1998, s. 539.

¹⁴⁶ srov. CAMPBELL, 1993, s. 105.

4. 1 Rodič jako Boží spolupracovník

„Druhý vatikánský koncil právem napomíná křesťanské rodiče, aby nezapomínali, že...neplodí jen lidské syny, ale ty, kteří se mají stát adoptivními syny Božími. Proto mají být vůči nim „otcovští“ v pravém slova smyslu, to je i duchovně.“¹⁴⁷

„K tomu, abychom vychovávali šťastné, zdravé a milující děti, potřebujeme všichni lásku a povzbuzení“.¹⁴⁸ Chce-li rodič být opravdu Božím spolupracovníkem na díle spásy svých dětí, musí prvořadě sám žít jako Boží přítel – v milosti posvěcující. Bez Ducha svatého nelze na křesťanskou výchovu pomýšlet. „Křesťanská výchova je úmyslné působení na dítě, aby harmonicky rozvinulo všechny své schopnosti tělesné, intelektové, citové, sociální i vlohy nadpřirozené a mohlo dosáhnout svého cíle pozemského i věčného“.¹⁴⁹

Domov je tím nejsilnějším faktorem, který určuje, jak šťastný a vyrovnaný mladý člověk je, jak se chová k dospělým nebo k dětem, jak věří sám sobě a jak reaguje na nové nebo neznámé situace. Bez ohledu na to, kolik různých vlivů na něj působí, je vliv domova v jeho životě nejhlubší.¹⁵⁰ *Vztahy k rodičům formují osobnost hluboce a trvale, zejména po celé dětství, přičemž toto formování má svá zákonitá stadia. Pro psychologii náboženství jsou vztahy k rodičům důležité zejména proto, že otcovství a mateřství patří k základním metaforám božství a na osobní zkušenosti s rodiči záleží, jakou prožitkovou kvalitu tyto metafory pro daného jedince získají.¹⁵¹*

Obvykle se setkáváme s tzv. „komplementární zkušeností“, kdy platí „jak ty mně, tak já tobě.“ Někdo je na nás milý, proto máme sklon být na něj také milí, někdo je protivný, tak jsme na něj také protivní. Chování řádově jiného typu, kdy na druhého nereagujeme tak, jak se nám jeví, ale tak, jaký by měl nebo mohl být – takové chování je založeno na pohledu, který má na člověka Bůh, Stvořitel. Bůh ví, čím bychom měli nebo mohli být, tuto možnost do nás vložil, a ať děláme co děláme, reaguje na nás s touto předem danou láskou.¹⁵²

Solidní základ dobrého vztahu mezi rodiči a dítětem tvoří láska bez podmínek. Jedině taková láska může předejít takovým potížím, jako je vzdor, vina, strach nebo nejistota, zda rodiče dítě vůbec chtějí. Bezpodmínečná láska znamená milovat dítě bez ohledu na to, jak vypadá, jaké jsou jeho přednosti, sklony a slabosti, jak se chová.¹⁵³

¹⁴⁷ ŠPIDLÍK, 1998, s. 83.

¹⁴⁸ BIDDULPH, 1997, s. 95.

¹⁴⁹ MALÝ, 1979, s. 10.

¹⁵⁰ srov. CAMPBELL, 1993, s. 7.

¹⁵¹ ŘÍČAN, 2002, s. 167 – 168.

¹⁵² srov. KALINA, 1992, s. 48 – 49.

¹⁵³ srov. CAMPBELL, 1993, s. 21.

Máme mít tolik pokory být otcem a matkou a pokračovat v této úloze, i když nám nikdy nikdo nepoděkuje ani se netváří tak, aby bylo vidět, že je z toho šťasten.¹⁵⁴

4. 1. 1 Nepřímé ovlivňování

Dítě nic neovlivní jako domov. Rodiče se musí na duchovním růstu dítěte všemi způsoby aktivně podílet, nemohou si dovolit přenechat to ostatním. Musí děti učit zájmu o duchovní věci. Nestačí jen pouhé seznámení s duchovními skutečnostmi, je nutno je vždy také zařadit do každodenního života do praxe. Děti nutně potřebují pochopit, jaký význam má Bůh, Bible a jeho principy pro ně osobně. Abychom mohli uspokojit a naplnit citové a duchovní potřeby svých dětí, musíme být ochotni strávit s nimi dostatek času. Rodič musí o svých duchovních zkušenostech vyprávět. Mladý člověk se potřebuje naučit znalosti a vědomosti efektivně, správně a přesně využívat, aby z něj mohl vyrůst člověk duchovně zralý. Potřebuje zkušenost každodenního chození s Bohem a učení se spoléhat přímo na něj.¹⁵⁵

„Výchovný vztah mezi rodiči a dětmi má dvě hlavní části: Funkční vztah (sem patří např. kázeň, vedení, vzdělávání, pravidla, zařazování do společnosti...) a osobní vztah (sem patří péče, láska, úcta, žertování, popovídání, přátelství atp).¹⁵⁶

„Vedle přímého výchovného vlivu rodičů se osobnost dítěte formuje i nepřímo, a to celkovým rodinným prostředím, rodinnou atmosférou, kterou rodiče utvářejí svým způsobem života, vztahem k práci, světovým názorem, celkovým chováním, vzájemnými vztahy a úctou, tradicemi, životním stylem, systémem mravních hodnot, vzděláním, kulturní úrovní. Pro zdravý vývoj osobnosti dítěte se považuje za nezbytné, aby se na jeho výchově podíleli oba rodiče. Spolupráce otce a matky na tomto úseku se považuje za nejdůležitějšího činitele rodinné výchovy“.¹⁵⁷ Rodiče tak působí na dítě více než svými slovy svou osobností, osobním životem, trpělivostí, optimismem.¹⁵⁸

Lze předpokládat, že dítě je ovlivněno především tím, jaký zásadní způsob se projevuje v životě jeho rodičů. Přísloví 22,6 nám říká, abychom své děti učili cestě, po které mají jít. Máme ve svých dětech vyvolávat touhu hledat naplnění svých vnitřních i tělesných potřeb u Pána. Musíme však počítat s tím, že děti budou určitou formou napodobovat naše vlastní snahy o nalezení smyslu, významu a bezpečí. Pokud ve skutečnosti věříme, že význam přinášejí peníze nebo úspěchy a že zárukou bezpečí jsou pochvalná slůvka a atraktivní oblékání, všechno naše povídání o radostech vztahu s Ježíšem bude prázdné. Ani sebevětší

¹⁵⁴ srov. EVELY, 1966, s. 47.

¹⁵⁵ srov. CAMPBELL, 1993, s. 105.

¹⁵⁶ srov. RASER, 2000, s. 16.

¹⁵⁷ ĎURIČ, 1979, s. 116.

¹⁵⁸ srov. MALÝ, 1979, s. 88.

míra vyučování, rodinných pobožností nebo cest do kostela nepřeváží poselství, které sdělujeme svým životem.

4. 1. 2 Přímé ovlivňování

Jak děti rostou, mnohokrát přijdou se svými problémy za rodiči. Vlastně je tak žádají o pomoc. Ochrana, poučování ani odvedení pozornosti jiným směrem není tak dobrým řešením jako „aktivní naslouchání“- projevení zájmu, potvrzení pocitů a myšlenek dítěte a pomoc, aby si dítě problém promyslelo. Rodič poskytne čas, porozumění, společné ujasnění problému, aby se tak mohl proměnit v poučnou zkušenost.

Děti potřebují pohodu, mír, klidnou atmosféru, potřebují zažít spravedlnost i odpuštění. Má-li být rodina pro dítě vzorem uspořádání Božího světa, musí i v ní panovat jednoduché a pro dítě srozumitelné rodinné zákony, pořádek, poslušnost k rodičům, musí být stanoveny hranice chování, odměny i tresty. Rodiče podle Božího vzoru musí chválit dobré, dát příležitost dosáhnout odpuštění, jít příkladem, být spravedliví, důslední, mírní, láskyplní.¹⁵⁹ Mají si při výchově počínat pevně, ale bez přehánění, které by dráždilo děti ke hněvu.¹⁶⁰ Jde o napomenutí otců ke správné míře při užití výchovných prostředků, které je více než pedagogická taktika. Jeho smysl nespočívá jen v tom, že výchova nesmí vést k malomyslnosti dětí, nýbrž má děti vést k hlubšímu pohledu na věci. U všeho je Pán posledním orientačním bodem, který udává cíl výchovy.¹⁶¹ *Také v listu Kolosanům (Kol 3,21) nejsou oslovováni rodiče, nýbrž jen otcové, protože ti jsou za výchovu zodpovědní. Vyžadovaná blahovůle vůči dětem není nějakým vynálezem křesťanů, nýbrž naprosto odpovídá etickým zásadám antiky; nápadné je jen pedagogicky moudré zdůvodnění – aby děti nezmalomyslněly. V mezích možnosti jsou brány naprosto vážně. Také řecký spisovatel Plutarchos považuje za smysluplnější zacházet s dětmi vlídně než tvrdě a židovsko-helénistický spis Pseudo-Phokylides radí: „Vůči svým dětem nebud' náladový, nýbrž vlídný.“¹⁶²*

Čím je totiž slunce pro přírodu, tím je radost pro výchovu. Chmurná nauka je pro mladý duševní organismus nestravitelná, radost je životní potřebou, životní silou a životní hodnotou. Nesmí scházet trpělivost, pedagogický jemnocit, takt, porozumění.¹⁶³

Tam, kde je vztah mezi vychovatelem a dítětem pevný a vyrovnaný, kde dítě mělo v autoritě dospělého skutečnou oporu, kde hledalo u něho s důvěrou pomoc a ochranu ve všech předchozích těžkostech, nehrozí nebezpečí.¹⁶⁴

¹⁵⁹ srov. EYROVI, 2000, s. 146 – 156.

¹⁶⁰ srov. Ef 6,4.

¹⁶¹ srov. HOPPE, 2000, s. 70.

¹⁶² HOPPE, 2000, s. 123.

¹⁶³ srov. MALÝ, 1979, s. 295.

¹⁶⁴ srov. MATĚJČEK, 1993, s. 50.

4. 1. 3 Výuka náboženství v rodině

V Písmu Svatém v listě Židům 11 jsou vylíčení lidé, kteří k nám mluví svou řečí i svým životem, svou láskou, vírou, nadějí, odvahou. Bůh nám pomáhá na jejich příkladu pochopit přínos víry pro nás samé. Stejně i rodinná verbální či názorná výchova života podle víry musí probíhat pro dítě příjemně. Jestliže vyučování prožívá jako příjemné, pak vzpomínky na věci spojené s křesťanstvím budou také příjemné a mohou prostoupit celou osobnost dítěte. Citovost a duchovnost nejsou dvě naprosto oddělené a různé věci. Jedna s druhou úzce souvisí a jedna je závislá na druhé. Vzhledem k tomu, že dítě si mnohem snadněji zapamatuje pocity než fakta, musí mít řadu kladných vzpomínek, do kterých bude vstřebávat fakta obzvláště z oblasti duchovní.¹⁶⁵

Dítě i dospívající mládež jsou daleko více „citoví“ než „rozumoví“. Proto si daleko lépe zapamatují pocity než fakta, je pro ně a pro jejich paměť důležitější co cítili než která fakta se učili. Rodič jako první a stěžejní učitel náboženství musí s dítětem jednat s úctou, laskavostí a zájmem a měl by dělat všechno pro to, aby dítě bylo spokojené. Je nepřipustné dítě kritizovat, pokořovat či snižovat.¹⁶⁶ Výuka náboženství rodiči musí probíhat ve vnitřní svobodě a katechezi je také nutno žít. Na otci, který poučuje dítě o Bohu, musí být poznatelná láska, touha darovat se, důvěra, oběť, soucit, přátelství, zájem, pokora, jemnost, otevřenost, opravdovost vztahů, vnitřní svoboda a nezištnost.

Je-li výuka poučování o věcech víry ubíjející a nudný zážitek, pak je nanejvýš pravděpodobné, že dítě zavrhne i to nejlepší učení, zvláště týká-li se morálky a etiky.

4. 2 Specifický vliv otce v rodině

Otec je ten, kdo žije z toho, že dává. Stát se Otcem, to znamená vydat všechno své štěstí na milost někomu druhému. Otec je ten, jehož radost je v každém okamžiku závislá na radosti druhého, za něhož se cítí odpovědným, protože ho povolal k životu. Od toho okamžiku, kdy se člověk stane otcem, zakouší nekonečnou závislost na křehké bytosti, která je právě pro tuto křehkost mocná vůči jeho srdci. Jsme otci a matkami těch, v jejichž prospěch rádi ustupujeme, zříkáme se, ztrácíme svou nezávislost a svůj klid.

Mezi postavou otce na této zemi a Bohem existuje podobnost, která nám dovoluje nazývat Boha Otcem. Jedině Boží otcovství dává ve skutečnosti otcovství lidskému jeho smysl v Božím plánu spásy.¹⁶⁷

¹⁶⁵ srov. CAMPBELL, 1993, s. 105.

¹⁶⁶ srov. CAMPBELL, 1993, s. 104 – 105.

¹⁶⁷ srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 306.

Budeme se podobat Otcí od toho okamžiku, kdy budeme milovat ty, kteří si to nezasluhují. Budeme se podobat Otcí, když překonáme svoji pýchu a budeme ve své pokoře ochotni udělat první krok, jak to dělá Bůh.¹⁶⁸

Víra, láska, pokora jsou v nás analogií božského života. Chtít se podobat Bohu – to znamená stát se otcem. Milovat někoho jako miluje Bůh, to znamená milovat někoho tak, jako bychom byli jeho otcem či matkou: snášet všechno, trpět všechno, ve všechno doufat. Nekonečná trpělivost, kterou jsme schopni mít ke svým dětem, to je Boží zjevení, vepsané do srdce každého z nás.¹⁶⁹

Otec obdaří nový lid, tvořený Izraelity i pohany, potřebnými dobry, především svým Duchem a projevuje mu své nezměrné milosrdenství. Boží otcovství se projevuje především láskou a odpuštěním; my sami jsme jeho syny nejvíce, když toto jednání napodobujeme v našem vztahu k bratřím.¹⁷⁰

Podle rodičů si dítě utváří první představu Boha, v jeho vztahu k Bohu Otcí bude hrát pozemský otec důležitou úlohu. D. Funke shrnuje dějinně vývojová fakta pro vznik představy o Bohu do tří stupňů: Zatímco v první fázi života je symbolem Boha matka a Bůh má vlastnosti živící a chránící matky, ve druhé fázi si samo dítě připisuje vysněnou matčinu dokonalost a roste u něj chuť na ovládnutí světa. Ve třetí fázi se dítě obrací k otcí, který jako osvobozující třetí osoba může rozvázat symbiózu matka-dítě, jako ten, jenž říká ne k výlučnému vztahu k matce. Na tomto stupni zidealizované představy otce se rodí víra ve všemohoucího a vševědoucího otce-boha, který působí především jako autorita a odpovědnost ve svobodě (zákon).¹⁷¹ Uvádím dva citáty Józefa Augustyna, podporující tento názor: „*Otcova role v psychickém vývoji dítěte spočívá v tom, že pomáhá dítěti najít vlastní identitu: odpoutává se totiž od původní vazby na matku. Pokud otec chybí, ať už skutečně nebo se chová málo otcovsky, nedokáže se dítě vymezit a vrací se do matčina klína*“.¹⁷² A dále: „*Je pochopitelné, že v kultuře prožívající krizi otcovství dochází také ke krizi náboženství, které hlásá, že Bůh je náš Otec. Jestliže mladý člověk v době dospívání nedokáže najít správný vztah ke svému otcí, vede to i ke krizi jeho vztahu k Bohu*“.¹⁷³

Svou představu Boha si totiž dítě tvoří podle svých zkušeností s jednáním rodičů: „*Dítě ve své představě o Bohu navazuje na docela konkrétní zkušenosti se svým prostředím, tzn.*

¹⁶⁸ srov. EVELY, 1966, s. 47.

¹⁶⁹ srov. EVELY, 1966, s. 42.

¹⁷⁰ srov. Slovník biblické teologie, 1991, s. 307.

¹⁷¹ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 22.

¹⁷² AUGUSTYN, 2004, s. 18.

¹⁷³ AUGUSTYN, 2004, s. 19.

s primárními osobami, ke kterým má vztah. Otec a matka mají tak podstatný podíl na vzniku ranně dětské představy o Bohu (Faber, Fraas, Grom, Hubert, Vergote).“¹⁷⁴

Mnoho dětí vyrůstá s vnitřní prázdnotou. Ať už tomu říkáme touha po otci, mužská deprivace nebo nedostatek otcovské lásky, stále je to ta stejná prázdnota. Matka je s námi od prvního okamžiku našeho života. Důvěrně ji známe, poznáme ji a můžeme jí důvěřovat. Později začínáme poznávat někoho jiného, kdo je jako matka, ale není to ona. Je to náš otec. Přijetí ze strany otce má moc dodat dětem nezměrnou sebedůvěru a jistotu. Není náhodou, že Ježíš říkal Bohu „Abba“ – tatínku. Pro většinu lidského pokolení bude těžší a potřebnější říct „táto“ než „mami“. Věřit v otcovskou lásku Boha je pro mnoho z nás nejtěžší zkouška naší víry. Mateřskou lásku známe a máme. Lásku otcovskou potřebujeme a hledáme ji. Důvěra v otce nám dodává odvahu riskovat, prohrávat a růst. Když se budeme na Boha dívat jako na otce a přijímat jeho lásku jako lásku od muže a otce, můžeme směle věřit celému evangelium, a ne jen těm částem, které pojednávají o jistotě, útěše a přínaléžitosti. Bůh, který je nám otcem i matkou, nás osvobozuje pro evangelium, jež je plodné, důvěrné a univerzálně tvůrčí.¹⁷⁵

Zkušenosti s otcovstvím jsou ve vztahu se zkušeností Boha jako Otce to, co je překážkou při prožívání Božího otcovství. Zkušenosti s lidským otcem spoluurčují podobu obrazu Boha-Otce, který si člověk tvoří, jaký je jeho obraz Boha, z čeho se jeho představa skládá: kolik je v ní pocitu povinnosti, viny, strachu před trestem a autoritou, kolik je v ní opravdové zkušenosti nezištné otcovské lásky. Zkušenosti s vlastním otcem určují, bude-li jeho obraz Boha vzbuzovat strach, pocit viny či ohrožení, bude-li stát před Bohem jako před přísnou autoritou.¹⁷⁶

Otec je v rodině nenahraditelný po všech stránkách, chybí – li z jakéhokoliv důvodu nebo nechová li se v rodině odpovídajícím způsobem, dítě trpí a chybí mu jedna podstatná složka života. Otec by měl zajišťovat hlavní část materiálního zabezpečení a podílet se na naplnění fyziologických potřeb dítěte. Je pro dítě a celou rodinu garantem bezpečí. Dítě potřebuje znát a dostávat od svého otce dostatečné množství lásky a náklonnosti, potřebuje otcovo uznání. Otec mu musí pomoci realizovat se v životě, zajistit mu odpovídající možnost poznávání a porozumění, měl by mu pomoci naučit se vnímat estetické prožitky. Otec představuje nejbližší mužskou autoritu, obraz Boha Otce si dítě vždy bude modelovat ovlivněno svým otcem v rodině. Katechezí o Bohu je veškeré otcovo jednání i beze slova, učí své dítě slovem i příkladem. Vytváří doma prostředí porozumění, trpělivosti, prostředí modlitby a soustředění, ovzduší pokory, svobody, kreativity i spirituality. Má – li otec u

¹⁷⁴ FRIELINGS DORF, 1995, s. 21.

¹⁷⁵ srov. ROHR, 2002, s. 105.

¹⁷⁶ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 87.

dítěte podpořit dynamiku růstu a zrání víry, má rozumět dítěti, jeho situaci, stavu a možnostem. Má možnost pomáhat dítěti na cestě víry láskou a přátelstvím při společném prožívání, vzájemném sdělování, plánování a zážitcích. Má – li dítě získat osobní vztah, osobní důvěru vůči Bohu, ochotu a snahu se o Boha opírat a s ním počítat navzdory všemu, co ho v životě potká a s čím bude nuceno zápasit, má – li jeho víra vést ke skutkům, nemůže jeho víra znamenat pouze to, že vezme Boha na vědomí, ale že v Něm pozná Otce, kterému se v důvěře odevzdá. Poslání otce v rodině je účastí na lásce Boha Otce, podle slov Karla Rahnera totiž hlásat Boha znamená dát výraz, dát tvář a jméno někomu, po kom v podstatě už člověk toužil, aniž by si to uvědomoval.

Potřeba otcovské lásky je hluboko vepsána do každého člověka. Otcovská láska je otevřená, přátelská a ochraňující, je to přátelský, srdečný vztah. Zralé a odpovědné otcovství, přijetí, zájem, pocit bezpečí. Měli bychom znovu začít chápat otcovství jako službu, ne jako vládnutí. Autorita neznamena nadvládu. Autorita označuje toho, kdo řídí vzrůst, kdo ho usměřňuje. Je to tedy služba.¹⁷⁷

Být otcem znamená společně něco podnikat. Klíčový význam má pro syna svědectví víry jeho otce. Protože hledá u otce potvrzení vlastní identity, může jeho náboženskou vlašnost chápat jako určitý projev mužnosti. Otec by se také neměl ve svých radách a nabádáních dovolávat náboženské motivace, pokud by podle nich nežil.¹⁷⁸ Děti pak vidí otce jako apatické křesťany, omezené, bigotní, nesnášenlivé lidi, u kterých se víra projevuje jako pouhá religiozita, zvyková praxe úkonů víry a výchova ve víře jako strohé vnučování.

Zatímco otec by měl být pro dítě představitelem takových hodnot, jako jsou odpovědnost, životní moudrost, ušlechtilost, pevná vůle, společnost a masmédiá budují mýty o mužích, jak mají vypadat: podle nich jsou opravdoví muži tvrdí, bezcitní, orientovaní na činnost, vždycky všechno zvládají, usilují o získání společenského postavení, tituly a vědeckou kariéru, chtějí vydělat víc peněz.¹⁷⁹ Za atribut muže se považuje počítač, mobilní telefon, bankovní konto.¹⁸⁰ Mimo jiné i díky těmto mýtům lze říci, že trpíme nedostatkem pozitivních a autentických vzorů pro chlapce.¹⁸¹ Tak předáváme dětem špatné pořadí hodnot, nebiblický pohled na život, dusivý pesimismus, beznaděj. Zapomínáme sčítat svá požehnání. Naše děti pak nemohou najít tu životně

¹⁷⁷ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 19.

¹⁷⁸ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 189.

¹⁷⁹ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 39.

¹⁸⁰ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 40.

¹⁸¹ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 19.

důležitou pokojnou kotvu naděje, kterou svým lidem nabízí Kristus. Abychom svým dětem mohli dát naději, víru a optimismus, musíme to sami žít.¹⁸²

„Z otcovy ruky může obzvláště synovi přijít nejedna těžká rána, z níž vyloupe dlouhodobé zranění, jež rozhodne o zbytku jeho života. Násilné rány jsou jako zásah brokovnicí přímo do prsou. Mohou napáchat nesmírné zlo, když mají podobu mnohaletých nadávek, krutého bití nebo sexuálního zneužívání. Mnozí muži se z nich bez určité pomoci nikdy nevzpamatují. Jenže tyhle rány způsobené násilím jsou zjevné. Rány způsobené pasivitou zjevné nejsou; jsou zhoubné – jako rakovina. Právě proto, že jsou nenápadné, často zůstanou nepovšimnuty, a tak se ve skutečnosti hojí ještě hůře. K duševnímu zranění může vzniknout, když otec synovi nikdy nepožehná, když syn otce nevidává v dětství, když vůbec nepozná jeho společnost, když otec je vzdálený, nepřítomný či naprosto ponořený do své práce. Někteří otcové zraňují samotným mlčením. Jsou sice přítomni, ale pro své syny jako by přítomni nebyli.“¹⁸³ „Tu nejhlubší ránu synovi vždycky zasadí jeho otec. Jak říká Buechner: „Mohou-li neznámí lidé a nezvyklé zážitky světem dítěte otrávit, jen ti, které dítě nejlépe zná a nejvíce miluje, mají moc ho pod ním podtrhnout, jako kdyby mu podrazili židli, na kterou si sedá.“¹⁸⁴

4.3 Výchova v rodinách

Orientační rodina, do níž se dítě narodí, mu poskytuje základní sociální zkušenost. Svým chováním mu interpretuje svět jako celek, jehož je součástí. Dítě se v rodině naučí posuzovat, zda je svět spíše dobrý, nebo zlý, má šanci zde získat potřebný pocit základní důvěry. Rodina je zjednodušeným modelem světa, v němž získává první zkušenosti a ověřuje si reakce okolí na své chování. Funkce orientační rodiny lze charakterizovat ve vztahu k základním psychickým potřebám. Ne vždy je ovšem rodina schopna nebo ochotna tyto funkce plnit, někdy je plní jen částečně či patologickým způsobem.¹⁸⁵

U dětí, které dlouho musely žít v prostředí citově chudém, pozorujeme často, že mají vážné obtíže v citových vztazích na všech dalších vývojových stupních. V některých případech může dojít dokonce k rozvinutí tzv. „syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN), který je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Tyto

¹⁸² srov. CAMPBELL, 1993, s. 100 – 102.

¹⁸³ ELDREDGE, 2006, s. 65.

¹⁸⁴ ELDREDGE, 2006, s. 63 – 64.

¹⁸⁵ srov. VÁGNEROVÁ, 2004, s. 589 – 590.

příznaky mohou vzniknout následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče, kdy dítě trpí zanedbáváním jeho důležitých životních potřeb. Dítě nejčastěji poškozují jeho rodiče, či další členové rodiny, pokud jsou k němu necitliví a bezohlední, pokud je podřizují nebo využívají k uspokojení vlastních potřeb. Toto chování lze chápat jako zneužití fyzické síly či psychické nadřazenosti nad dítětem a moci dospělého nad komplementárně podřízeným a závislým dítětem. Předpokládá se, že syndromem CAN trpí v současné době jedno až dvě procenta dětí, ale lze předpokládat, že jich bude ve skutečnosti mnohem víc, protože celá řada případů není zachycena. Zanedbávání mohou být vystaveny děti od raného věku, totéž platí i o týrání. V nadpoloviční většině jsou týrány děti mladší šesti let. Nějakou zkušenost s psychickým týráním, které je pravděpodobně běžnější než týrání fyzické, udává šedesát devět procent dospělých. Katamnestické studie uvádějí, že dvacet až dvacet pět procent dospělé populace má z dětství sexuální zkušenost s dospělou osobou. V České republice to bylo třicet tři procent žen a sedmáct procent mužů. Poměr zneužitých dívek a chlapců je udáván v rozmezí deset až dva ku jedné.¹⁸⁶

*„Týrajícím rodičem bývá častěji muž, vlastní nebo nevlastní otec dítěte. Ženy – matky jsou spíše pasivními účastnicemi, násilný způsob zacházení s dítětem akceptují, respektive tolerují, i když důvody jejich chování mohou být různé. I při sexuálním zneužívání jde především o muže, ženy jsou aktéry sexuálního násilí vzácně. Četnost násilníků mužského pohlaví se pohybuje v rozmezí osmdesáti až devadesáti osmi procent.“*¹⁸⁷ Týrání je takový projev rodičů či jiných osob, které dítě tělesně či duševně poškozují a ohrožují tak jeho další vývoj. Tělesné týrání může mít charakter nadměrného tělesného trestání, bití nebo odpírání jídla, odpočinku apod. Tělesné strádání je samozřejmě spojeno i s utrpením psychickým, jehož následky mohou být pro další vývoj dítěte ještě nepříznivější. Projevuje se odmítáním, častou a nadměrnou kritikou, ponižováním, citovým deptáním a vydíráním dítěte. Otřesné je, že většina českých rodičů i dětí nepovažuje toto jednání za týrání, ale za běžné výchovné praktiky a zasloužené trestání přestupků. Přitom jakákoli forma týrání představuje závažnou, komplexně zátěžovou situaci, která zahrnuje jak deprivaci zkušenost, tak silný stres a ovlivní očekávání dítěte do budoucnosti, protože mu velmi často ubližují jeho rodiče, kteří by je naopak měli chránit a poskytnout mu bezpečné zázemí. Míra utrpení dítěte rozhodně není odvozena pouze od počtu nebo závažnosti způsobených zranění na jeho těle. Větší bolest než bití nebo kopání může za určitých podmínek představovat týrání psychické.¹⁸⁸

¹⁸⁶ srov. VÁGNEROVÁ, 2004, s. 593.

¹⁸⁷ VÁGNEROVÁ, 2004, s. 595 – 596.

¹⁸⁸ srov. VÁGNEROVÁ, 2004, s. 611.

Psychické důsledky týrání jsou velmi závažné. Může vést k inhibici citového prožívání, kdy týrané děti mohou být apatické, neschopné prožívat radost, popř. neschopné projevat emoce. Nepříznivým důsledkem tohoto obranného mechanismu je ztráta schopnosti rozumět vlastním emocím, tyto děti nejsou schopné adekvátně prožívat ani své emoce popsat. Jindy zůstane schopnost citového prožívání zachována, ale převažuje úzkostné vyladění a strach. Pocit ohrožení, vyvolaný bezohledným chováním rodičů, se může generalizovat, týrané děti se bojí nebo jsou nedůvěřivé ke všem lidským bytostem, a to neselektivně. Týrající rodiče svým dětem neumožní získat pocit základní důvěry, svět se jim v důsledku této zkušenosti jeví jako nebezpečný a ohrožující. Specifická zkušenost s opakovaným týráním nepříznivě ovlivňuje sociální porozumění, schopnost diferencovat lidské chování a adekvátně na ně reagovat. V jejich postoji je zřejmá zvýšená ostražitost, nedůvěřivost a vztahovačnost. Dítě má zkušenost zrady, kterou často generalizuje.¹⁸⁹ Pomoc při řešení byť i jen podezření z týrání či zneužívání dítěte může poskytnou nejbližší krizové centrum, první pomocí je krizová intervence, jejímž cílem je zabránit dalšímu ohrožení oběti. Dítě jako oběť je vystaveno velké zátěži i po odhalení a musí být zajištěna jeho bezpečnost. Hlavním cílem dlouhodobé terapie je pomoc dítěti a celému rodinnému systému. Musí být zaměřena nejenom na úpravu aktuální situace, ale i na odstranění příčin, které ke vzniku problému vedly. Lékařská péče je zaměřena na léčbu zranění, farmaka slouží např. při redukci úzkosti a depresivních stavů. Psychoterapie je hlavním prostředkem nápravy důsledků týrání. Jejím hlavním cílem je přijetí traumatu, jeho kognitivní zpracování, emoční odreagování, získání rovnováhy. Terapeutická pomoc preferuje práci s rodinou. Jde o odstranění všech stresujících faktorů, o zajištění bezpečí a důvěry v budoucnost. Tak cílem práce s rodinou je nejprve zmírnění zátěže jejich členů, v dalším kroku vytvoření komunikativní atmosféry, která umožňuje všem pozitivní rozvoj. Individuální psychoterapie má odreagovat napětí, pomoci porozumět problému. Skupinová psychoterapie je užitečná jako nabídka možnosti sdílení podobných problémů a z toho vyplývající emoční podpory. Socioterapie je zaměřena na úpravu rodinných poměrů a zlepšení péče o dítě, výhodná je spolupráce psychoterapeutů a sociálních pracovníků.¹⁹⁰

4. 3. 1 Optimální výchova a její přínos pro víru dítěte

Dítě intuitivně vzhlíží ke svým rodičům a hledá u nich vedení pro život. Najde-li to u nich, záleží na dvou věcech: Zda jeho rodiče sami našli směr pro sebe a zda dítě může hodnoty svých rodičů přijmout tak, že se stanou jeho vlastními. *„Ideální je tzv. demokratická výchova: U dítěte je udržováno vědomí sounáležitosti s rodinou, je mu poskytována*

¹⁸⁹ srov. VÁGNEROVÁ, 2004, s. 612 – 613.

¹⁹⁰ srov. VÁGNEROVÁ, 2004, s. 631 – 632.

*dostatečná míra autonomie a spolurozhodování, je jen mírně trestáno a trestání je mu zdůvodňováno; důsledkem je vývoj ke zdravě sebevědomé, emočně vyrovnané, přiměřené aktivní, cílevědomé, nebojácné a agresivní osobnosti.*¹⁹¹ Pro dítě, které necítí, že ho rodiče beze zbytku milují, to bude těžké.¹⁹² Jedním z nejdůležitějších činitelů pro výchovu je to, jaké hodnoty v životě hledají, jaké cíle kladou svému pedagogickému snažení.¹⁹³ V tomto procesu, v němž se formuje osobnost dítěte, je osobnost jeho vychovatele činitelem nejdůležitějším, člověk jako takový.¹⁹⁴ Nároky na rodiče nejsou malé. Otec, který má být pro své dítě přínosem a splnit tak své otcovské poslání, musí umět vytvářet domov, bránit rodinu a mít zájem o děti, mít porozumění. Musí rodině věnovat čas, mít trpělivost při potřebách dítěte svěřovat se s tím, co prožívá, být mu průvodcem a ukázat smysl života, dát dítěti pocit bezpečí, přátelství. Od otce se očekává přátelské doprovázení a fyzická blízkost, nesmí se stydět projevovat ani láskyplná gesta.¹⁹⁵ V otci má dítě mít toho, komu může odkrýt své srdce i duši, naprosto mu věřit a uznávat jej, odhalit své temné stránky a přitom vědět, že jej bude dál milovat a modlit se za něj.

Otec má své dítě dobře znát, naopak dítě si podle toho, jak zná svého otce, má vytvořit pojem spravedlnosti, slušnosti, osvojit si morálku, vychovat svědomí, sebereflexi, cit, úctu, upřímnost, znát normy mravnosti a normy společenského chování. Podle chování svého otce se dítě musí naučit, že existuje obecně platný řád, který všechny lidi stejnou měrou zavazuje. Ani dospělí nesmějí krást v samoobsluhách, nesmějí falšovat podpisy pod dokumenty, musí denně do práce, nesmějí bít toho, kdo jim nevyhovuje a musí poctivě pracovat.¹⁹⁶

Otec musí mít autoritu a projevovat ji klidným a pevným způsobem. Autorita je převaha osobnosti kterou dítě uznává a přijímá jako určitou oporu, pevný bod v nejistém, neznámém nebezpečném světě.¹⁹⁷ Autorita zjedná vnější poslušnost, pravá duchovní autorita však jedná přímo s nitrem dítěte.

K výchově patří i trest, ke spravedlnosti a trestu patří odpuštění. Odpuštění ve výchově sahá dál než trest – je svědectvím vychovatelského citu podloženého vřelým osobním zájmem o dítě.¹⁹⁸

Aby měl trest výchovný účinek, musí si být vědomo, že se nějak prohřešilo proti dobrému vztahu který mezi ním a jeho rodiči panuje. Bez tohoto prožitku je trest vlastně

¹⁹¹ NAKONEČNÝ, 1998, s. 219.

¹⁹² srov. CAMPBELL, 1993, s. 103.

¹⁹³ srov. MATĚJČEK, 1993, s. 42.

¹⁹⁴ srov. MATĚJČEK, 1993, s. 45.

¹⁹⁵ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 103.

¹⁹⁶ srov. CAMPBELL, 1993, s. 31 – 32.

¹⁹⁷ srov. MATĚJČEK, 1993, s. 44.

¹⁹⁸ srov. MATĚJČEK, 1993, s. 95.

jen holým aktem násilí, výchovný smysl nemá. Negativní citový náboj, který v dítěti vzbudí obrátí se proti tomu, kdo takto trestá. Trest má pomoci napravit škodu spáchanou proviněním, odstrašit od opakování prohřešku, ale hlavně má z viníka sejmout pocit viny. „Provinění“ představuje totiž určité odcizení, překladu, nejistotu ve vztahu mezi námi a tím, vůči němuž jsme se provinili. Trest, který na nás přichází, má tuto vinu smýt. V trestu musí tedy být něco z oné vyšší spravedlnosti.¹⁹⁹ Účelem trestu v posledních důsledcích není hříšníka potopit, ale vytáhnout. Nástrojem k tomu je odpuštění. Odpuštění není odměna, ale je to osvobození z prožité viny, od napětí z očekávaného trestu, je to akt smíření. A jako každé osvobození vzbuzuje i odpuštění kladný cit k osvoboditeli.²⁰⁰

Zbožnost dítěte je zbožností zrna, které čeká vývoj. V nejranějším období života potřebuje dítě hlubokou víru svých rodičů. K tomu, aby byla využita a uvedena do života jeho duchovní otevřenost a vnímavost, potřebuje nezbytně duchovní klima vytvořené rodiči. Duchovnímu životu se učí tím, že má účast na duchovním životě otce a matky.²⁰¹ Dítě musí být svědkem otevřenosti k duchovním věcem u svých rodičů.²⁰² Nejlepší způsob, jak dospívajícímu v této oblasti pomoci, je dělit se s ním o vlastní zkušenosti, jak máme Boha rádi, jak s ním chodíme, hledáme jeho vedení a pomoc, děkujeme mu za lásku, péči, dary a odpovědi na modlitby. Sdílejme to vše hned, když to prožíváme a dítě získá trénink hned v praxi. Naučí se spoléhat na Boha ve všech lidských potřebách, i v těch, které se týkají rodiny, včetně finančních. Dítě by mělo vědět, za co se modlí jeho rodiče, pokud je to vhodné, mělo by znát problémy, ve kterých prosíte Boha o pomoc, vědět, jak Bůh působí v životě rodičů.²⁰³

4. 3. 2 Benevolentní výchova

Jestliže je výchova v rodině taková, že se během ní nenaučí dítě přizpůsobit rodičům, životním podmínkám a požadavkům, ale naopak se vše kolem něj přizpůsobuje dítěti, stane se z něj malý tyran, který se bude snažit stůj co stůj ovládat rodiče, svoje okolí a tento postoj opanuje celý život dítěte. Takové dítě se brání požadavkům zvenčí a neumí se přizpůsobovat, neústupně trvá na svém sebepotvrzování a vykonávání své moci nad druhými.. Mívá přehnané vědomí své jedinečnosti a k ostatním se chová bezohledně nebo je ignoruje. Špatně snáší prohry, je agresivní při neúspěchu, vinu přesouvá na druhé. Toto jednání uplatňuje vůči všem – lidem i Bohu.

Při nedůsledné a slabošské výchově hrozí, že si dítě utvoří podle rodičů představu slabého a manipulovatelného boha, který nemůže být ochranou ani Bohem. Je nemožné,

¹⁹⁹ srov. MATĚJČEK, 1986, s. 184 – 185.

²⁰⁰ srov. MATĚJČEK, 1986, s. 186 – 187.

²⁰¹ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 187.

²⁰² srov. AUGUSTYN, 2004, s. 185.

²⁰³ srov. CAMPBELL, 1993, s. 107.

aby takové dítě přijalo ve víře transcendentního absolutního Boha, ani aby uvěřilo v Boží dobrotu. Nedokáže najít v Boží náruči své správné místo a žít u Boha v bezpečí. Nemůže být šťastné s Bohem ani s bližními, neumí doufat ve své absolutní určení Bohem, přijmout Boží autoritu ani dokonalou Boží péči a ochranu. Panovačné dítě se pokouší panovat si samo sobě i druhým, víceméně se snaží být bohem samo a proto nenachází bezpečí, domov pro duši a srdce ani není schopno odevzdat se Lásce.²⁰⁴ Ztratí-li dítě k otci úctu, je ztracena i vnitřní cena a vnitřní síla jeho autority. Bez projevené důvěry ztrácí dítě sebevědomí a cit pro čest.

4. 3. 3 Tvrdá výchova

V rodinách je často nejobávanější osobou ta, která má největší moc. Tradičně to je osoba ekonomicky nejsilnější – ostatní jsou na ní finančně závislí, ona je zaopatřuje, dokáže všechno zařídit i rozsoudit. Nikdo se jí nechce nelíbit. Jako postavě přinášející spásu nebo neštěstí se jí ovšem dostává kvalita démona.²⁰⁵

Mnoha rodičům působí potíže jeden starý nepřítel – hněv. Nejsou schopni ho zvládnout, přestože ve vztahu k dětem je naprosto nutné vyvarovat se hněvu, citově nevyrovnaných reakcí. Je nesmírně těžké zvládnout svůj hněv, není-li v pořádku náš duchovní život. Nezdravý duchovní život může ovlivnit myšlení rodičů tak, že dělají mylné závěry a špatně se rozhodují, včetně názorů na motivy jednání dětí.²⁰⁶ „*Ti, kdo mají v rodině hlavní slovo, kritizují, rýpou a hubují často po libosti a vylévají si všechna svá zklamání na těch, kdo jsou „pod nimi“.*²⁰⁷ „*Ačkoliv u většiny typů rodinných problémů nelze určit jednoznačně „viníka“, přesto existují hrubá pochybení rodičů, která je třeba nazvat pravým jménem. Děti a mladiství jsou někdy tělesně nebo duševně zneužíváni, zanedbáváni, jedná se s nimi bez lásky a lhostejně nebo jsou týráni“.*²⁰⁸

Je dost běžné, že děti svým rodičům slouží jako hromosvody. Je nesmírně nebezpečné vybíjet si na nich svůj nahromaděný hněv. Nic nenaruší možnost dorozumět se s dítětem a nic neničí vztah mezi rodičem a dítětem jako nezvládnutý hněv. Nikdy totiž nevyrosteme tak, abychom přestali potřebovat lásku a péči. Tak jako lásku a péči doufáme obdržet od Boha v každém okamžiku celého svého života, tak jsme povinni být svým dětem nablízku a pohotově dát lásku a posílení, dopřát čas a posílení, učit je sebeovládání, učit je nést následky chování, dát jim přiměřenou důvěru, dopřát jim možnost učit se rozhodovat,

²⁰⁴ srov. PREKOPOVÁ, 1993, s.127.

²⁰⁵ srov. PERNEROVÁ, 2000, s. 71.

²⁰⁶ srov. CAMPBELL, 1993, s. 50.

²⁰⁷ PERNEROVÁ, 2000, s. 43.

²⁰⁸ ROTTENFUSSER, 2000, s. 60.

darovat jim perspektivu do budoucnosti, naučit je stanovit meze. Být k nim zdvořilí a vyučovat je příkladem.²⁰⁹

Lidé, kteří měli přísného otce, se odvracejí od autority a bojují proti „všemocné otcovské figuře“. Nebo vyvstává potřeba otce překonat, získat triumf nad „otcovskou figurou“, což vede ke stálým sporům s učiteli a představenými. „Příliš velká podřízenost a podléhání veškeré vrchnosti se vrací k nevědomému uctívání otce.“²¹⁰

Tvrdostí probouzí otec u dítěte strach a přímo ho vhání do zdánlivě záchranné náruče lži jakožto ochranné síly proti brutálnímu tlaku bezohledné autority. Dětské lži bývají většinou lži ze strachu.²¹¹ Můžeme z někoho udělat hodného člověka urážením, pokořováním, veřejným ponižováním? Nezasloužená tvrdost dítě skoro vždy zničí a ono se uzavírá.

Bití dítěte je hříchem, ve výchově kontraproduktivním nepřipustným selháním otce, rodiče, vychovatele. „Z deseti ran, které dává učitel, patří devět jemu samému, jelikož si podepisuje vysvědčení didaktické omezenosti a chudoby, že si jinak pomoci nedovede“.²¹² „Kruté tělesné tresty lámající dětskou vůli v duchu tradiční výchovy podle biblické zásady ‚Kdo šetří hůl, nenávidí svého syna‘ (Příslaví 13,24) mohou vést k poruchám osobnosti. Patriarchální vztahy v rodinách, jež souvisejí s náboženskou tradicí, vedou někdy k podřízenosti žen, k jejich podceňování a ponižování.“²¹³

Pokud je přístup otce k dítěti odmítavý, bez zájmu, náladový, tyranský nebo vrtošivý a nevyzpytatelný, dítě žije ve stavu neustálého strachu a v pocitu ohrožení vlastním otcem, kterému je existenčně zcela vydáno. Jestliže od něj dítě v dětství zažívá zapuzování, odmítání a příkoří, pojem otec v něm nutně vyvolává pocity nejistoty a ve starším věku i pocity nepřátelství. Trvalý život dítěte pod vládou a kuratelou špatného otce vede k nesprávnému vývoji psychických, morálních, citových vlastností a naprosto zmatenému vnímání světa a životních hodnot. Takové děti mohou získat dojem, že jsou špatnými bytostmi ve špatném světě a trpí úzkostí, dokonce mohou získat pocit, že jim chybí nezpochybnitelné oprávnění k existenci, že jsou si svými handicapami sami vinni a že nikdy nepatří ke druhým. Očekávají, že budou druhými lidmi stále odmítáni, vidění ve špatném světle, že se s nimi bude špatně zacházet. S nedůvěrou se pojí pocit beznaděje. Bez pocitu účasti na lidském společenství se cítí vyloučení, nejsou tolik schopni aktivní lásky, neumí se s důvěrou odevzdat. Žijí v postoji permanentní výtky vůči světu. Někdy se snaží opatřit si vlastní hodnotu a pocit, že si zaslouží lásku prostřednictvím výkonu, protože mají hlad

²⁰⁹ srov. CAMPBELL, 1993, s. 52-53.

²¹⁰ srov. NAKONEČNÝ, 1998, s.539.

²¹¹ srov. MALÝ, 1979, s.279.

²¹² MALÝ, 1979, s.139.

²¹³ ŘÍČAN, 2002, s. 307.

po uznání ze strany otce. Se sobeckým, líným, sebestředným nebo duchovně či morálně narušeným otcem je dítěti odepřena normální a správná výchova v oblasti materiální, morální i duchovní. V rodině existuje vztah vládců a poddaných, nikoli solidární vztah „my“. Rodina nefunguje tak, jak má, dítě je vychovááno v nevlídném prostředí plném hádek, násilí, hněvu a rozbrojů, život v rodině se stává nesnesitelným, dítěti je účast odepřena a je manipulováno. Je-li vystaveno hrubému či přezíravému jednání ze strany otce, poslední instance v podobě otcovského boha ho tak může vzít a vyloučit, vystavit ho osamělosti a studu bez ochrany, pocitu nicotnosti, že pro něj znamená „nic“. Pod tímto vlivem nejspíše podvědomě uvěří, že není k ničemu. Možná v sobě dusí neustálý pocit viny, že za nepovedený vztah může ono. Může se podceňovat a namlouvat si, že na nic stejně nestačí, ať to myslí sebelépe. Pak je tady nebezpečí, že ze sebe udělá ztracenou existenci.²¹⁴

Dítě si tvoří svůj životní mechanismus hlavně v rodině a jestliže v ní díky otci vládne strach, zoufalství nebo hněv, pomstychtivost či negativismus, šíří se trdomyslnost a pocit zmaru, přijdou ke slovu nízké a disharmonické roviny života. Dítěti pak hrozí komplexy méněcennosti, frustrace, skrývané i zjevné nepřátelství, vnitřní konflikty. Takové děti nezřídka propadají přesvědčení, že „svět je zlý, zlí jsme i my“. Do jejich psychického a morálního systému se trvale usadí pojmy jako zrada, podtrh, podvod, úzkost, frustrace. Mohou mít pocity viny a studu spojené s pocity nicotnosti, mnohdy se hněvají samy na sebe pro svou neschopnost promluvit, spojenou s přáním pomsty a ničení. Mnoho lidí má pak problémy s vinou a nejsou schopni odpustit nebo odpuštění přijmout.

Dítěti hrozí stále větší izolace, vzdor, odpor, nenávisť, útěk, roztrpčenost, smutek, vnitřní boj, jediný vztah, který důvěrně zná, je vztah „dominance-podřízenost“. Výsledkem takové výchovy může být zřetelný nesoulad mezi věkem a emocionální a duchovní zralostí dítěte, později neodpovědnost za vlastní jednání, přenášení životních břemen na nejbližší okolí, nechut' a neschopnost vytvářet trvalé citové vazby, vnitřní nejistota, nerozhodnost, ztráta orientace a trvalá podrážděnost, průvodními jevy jsou úzkost, frustrace, neschopnost překonávat vlastní egocentrismus. Dítě ovládne apatie a netečnost, žije bez vitality, bez nadšení, bez iniciativy a chuti do života. Takové děti pociťují beznaděj, nemají nic, za čím by mohly jít. Tak je u nich při nepatřičném výchovném zacházení podkopávána důvěra v dobro, v existenci dobra a dobrého světa, v existenci dobrého Boha.

²¹⁴ srov. VEDRALOVÁ, 1997, s. 11.

Bůh o hněvu říká: „Slyšeli jste, že bylo řečeno otcům: ‚Nezabiješ! Kdo by zabil, bude vydán soudu.‘ Já však vám pravím, že již ten, kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu; kdo snižuje svého bratra, bude vydán radě; a kdo svého bratra zatracuje, propadne ohnivému peklu.“²¹⁵

²¹⁵ Mt 5,21-22.

5. Falešné představy o Bohu

Vědomým vzpomínkám člověka na dobu jeho dětství připisuje psychoanalýza mimořádný význam, neboť jsou příznakem fixací na zkušenosti, určující nezřídka další psychický vývoj subjektu. Obyčejně jsou za těmito zbytky vzpomínek, kterým sám nerozumí, skryta nejdůležitější svědectví pro nejvýznamnější události jeho duševního vývoje. Z fixace na určité traumatizující zážitky-vzpomínky lze vyvozovat vznik neuróz: hysterikové jsou osoby nemocné vzpomínkami.²¹⁶

I když „představa je výsledek na zkušenost nevázané a v utváření volné duševní činnosti, může také platit, že představa je naopak velmi závislá na smysly zprostředkované zkušenosti a „nechává pouze znovu ožít v paměti udržované vjemy. S. L. Rubinštein podává toto vymezení představ: „Představa je reprodukováný obraz předmětu, založený na naší minulé zkušenosti.“²¹⁷

Podle K. Frielingsdorfa žije každý člověk v pozici, která je pro něj typická a nazývá ji klíčovou pozicí: „Klíčovou pozicí chápeme nevědomý, emocionální základní postoj k životu, který v každém člověku vzniká v prvním období života prostřednictvím pozitivních a negativních vzkazů matky a otce“.²¹⁸ Dítě je v době před a po porodu vydáno napospas existenciálním klíčovým poselstvím a životním modelům otce a matky. Způsob, jak rodiče jednají s dítětem, vede k vytvoření „klíčové pozice“ u dítěte. Jedná se o podvědomý způsob sebehodnocení a sebevnímání, o sebepojetí. Tuto „klíčovou pozici“ lze vyjádřit „klíčovým slovem“. Podle K. Frielingsdorfa klíčové sebehodnocení určuje způsob vnímání Boha a postoj člověka před ním, vztah k Bohu i očekávání, která člověk vůči němu má. Autor uvádí jako příklad několik klíčových slov: drahocennost, odpad, vzácný, ten poslední, přijatý, odkopnutý, vážený, přehlížený, milované dítě, budižkničemu, radost, šok, originál, náhražka, vytoužený, nežádaný, břemeno, oběť, kříž, k ničemu, budižkničemu, popelka, smolař atd. Život potvrzující či popírající klíčová poselství rodičů a okolí vedou k nevědomé klíčové zkušenosti přijetí či odmítnutí, které může vést k prvotní důvěře či nedůvěře vůči životu. Ty pak velmi silně utvářejí život člověka.²¹⁹

Je důležité připomenout, že otec, tak jak jsme ho sami poznali, nemůže být modelem pro Boha – Otce, ale naopak. Bůh se může a má stávat modelem pro lidské otce. Přesto si člověk, ať už chce či ne, tvoří nevědomě či vědomě svou představu Boha a podle ní

²¹⁶ srov. NAKONEČNÝ, 1998, s. 277.

²¹⁷ NAKONEČNÝ, 1998, s. 269.

²¹⁸ FRIELINGSDORF, 1995, s. 60.

²¹⁹ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 60.

s Bohem jedná. Příkladem takového utváření představ může být například kniha Tomáše Špidlíka, kde autor v epilogu uvádí meditaci o božském otcovství. Text je vzat z díla ruského biskupa a spisovatele uctívaného jako svatého, Tichona ze Zadonsku (zemřel r. 1783). Jde o cílené názorné přiblížení Boha a vysvětlení jeho vlastností podle vlastností a chování pozemských otců.²²⁰ Zde je srovnání samozřejmě použito v kladném významu, v praxi však může mít své stinné stránky a stát se kamenem úrazu, pokud otec není zralou a kvalitní osobností a svoje rodičovství nezvládá.

Představa o Bohu vzniká již v prvních letech života a je ovlivňována společensko-kulturním prostředím. Protože je představa o Bohu vedle podílu milosti zakořeněna i v lidské zkušenosti, mají matka a otec v první řadě účast na zprostředkování této představy.²²¹ Elias Vella k tomu připomíná: „*Když jsme slavili rok 1999 jako „rok Boha Otce“, jako přípravu na velké Jubileum roku 2000, vydal kardinál Martini list, ve kterém mluví o Bohu Otci. Říká v něm: „Prožíváme ten nejtěžší rok, protože člověku dneška je snadné představit Ježíše a Duchu svatého, ale je velice obtížné ukázat mu Boha Otce. Zjednodučeného důvodu: představu Otce si totiž vytváříme podle lidského otcovství a lidské otcovství dnes bohužel není žádným „vzorem“. Mnoho mladých dnes žije v rozvedených rodinách; mnoho dětí vyrůstá jen s jedním z rodičů. Máme v sobě příliš mnoho zranění, způsobených lidským otcovstvím, než abychom mohli přijmout Boha jako Otce (protože Bůh nám není jen otcem, ale i matkou). Lidské mateřství a otcovství nejsou nic jiného než odlesk mateřství a otcovství Božího: Boha, našeho otce i matky.*“²²²

Pro mnohé se představa Boha Otce pojí s vlastními nedobrymi zkušenostmi. Možná svého otce nepoznali, nebo ho poznali jako tyranského a nespravedlivého despotu. Svůj negativní postoj k životu a vlastnímu otci přenáší nepozorovaně také na svůj postoj k Bohu, v němž často vidí i původce vši své mizérie. Nemohou si vytvořit vlastní správný vztah k Bohu, protože jim tyranští rodiče nezprostředkovali správné poznání Boha, který je charakterizován přednostně jako láska. Daleko spíše jim ukázali Boha, kterého se musíme bát, Boha, který se uráží, hněvá. V jejich představě je Bůh krutý, chladný, ovládající, utlačující, vzbuzuje strach a obavy, smrtelnou úzkost.²²³ Tyto děti, aby přežily útlak ze strany rodičů, nemohly žít svobodně a normálně a musely si osvojit život podle „strategie přežití“. Jen tak mohly existovat vedle tyranských a špatných rodičů. Mnohé strategie přežití z raného dětství se uplatňují i v náboženském životě ve vztahu k Bohu. Takto krystalizuje několik typických negativních představ o Bohu: trestající Bůh soudce, Bůh

²²⁰ srov. ŠPIDLÍK, 1998, s. 85 – 92.

²²¹ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 19.

²²² VELLA, 2007, s. 99.

²²³ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 58 – 59.

smrti, Bůh počtář, přetěžující Bůh výkonu. Tyto představy opakovaně a nepozorovaně ovlivňují náš život.²²⁴

Pro lidi s náboženskou socializací mají představy o Bohu, které v nich od nejranějšího dětství vznikají, fundamentální význam, protože se ukazují jako blízké životu nebo životu vzdálené, jako život negující nebo život podporující základní vzor myšlení, cítění a jednání. Zde se pak naskytá otázka, jakou funkci může získat víra, jaký smysl a důvod může dát životu a co může být považováno za „komplex Boha“ (H.E.Richter) nebo dokonce za „otravu Bohem“ (Riess,236)²²⁵

Nehledě na rozporné představy, které vznikají tím, že Bůh se v zásadě nedá pochopit a že existuje tendence jednu stránku Boha prohlásit za celek, vědomé i nevědomé představy o Bohu jsou v člověku velice jednostranné a mezi zprostředkovanou a osobně zakoušenou představou o Bohu je další zřetelný rozpor. Děti často žijí s nevědomou potlačenou představou Boha svých rodičů a vychovatelů. Rozporně prožívají Boha také děti, jejichž rodiče se při výchově odvolávají na Boží autoritu, zároveň však svůj vlastní život na Boha nezaměřují a neřídí se jeho pokyny. Podobné rozpory vznikají, jestliže matka a otec zprostředkovávají velmi rozdílné představy o Bohu. Další rozpory vznikají obecně z diskrepance mezi vírou a životem.²²⁶

Největší nebezpečí zfalšování pravého Boha Biblického zjevení je především v zúžení a jednostrannosti, se kterými se jednotlivý kamének z obrovské mozaiky „Bůh“ považuje za celek. Takové zabsolutizování a výlučnost dílčího aspektu Boha vůbec nedbá na potřebu doplnění a otevřenosti každé představy o Bohu. Nadto může tato jednostranná výpověď o Bohu brzy nabírat démonizující rysy.

5. 1 Bůh – pomocník v nouzi

Zkušenost lásky nás přivádí ke zkušenosti lásky Boží. Často jsme velmi vzdáleni jejímu chápání a Otcově nekonečné něžnosti, protože nám v tom brání nedostatek zkušenosti lásky lidské, zvláště pak lásky rodičovské, otcovské. Nedostatek projevů lásky, srdečnosti a přijetí ve výchově bývají příčinou neklidu, strachu, citového manka a neuspokojení. Rovněž zakazování projevů citu dítěte je špatné, je deformací jeho duševního života.

Ostatní nás posuzují podle toho, jaké emoce jsme projevovali. Tehdy jsme začali s potlačováním svých pocitů. Nacházeli jsme různé masky a role, abychom za nimi skryli

²²⁴ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 13 – 15.

²²⁵ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 16.

²²⁶ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 25 – 26.

své skutečné emoce. Některé z těchto rolí nám tak přešly do krve, že často už vůbec nevíme, co cítíme.²²⁷ „U některých dětí se rozvine tak velký strach dát najevo své pocity, že vystávající emoce už vůbec necítí. Co člověk necítí, nemusí ani vyjadřovat. Tyto děti mají většinou rodiče, kteří jim za emocionální „prohřešky“ ukládali velmi tvrdé tresty. Děti tak získaly strach projevovat své emoce, nebo je dokonce i jen vnímat. Lékaři a psychologové dnes vědí, že takový zvyk může vést po delší době k těžkým tělesným i duševním onemocněním.“²²⁸

Nežádoucí děti a děti, se kterými se špatně nakládalo, se obzvláště rády utíkají ke svému „smyšlenému vytouženému Bohu“ jako k „pomocníku v nouzi“, nedovedou-li už snášet hrozný všední den. Jejich svět se štěpí na dobrý svět u Boha a zlý svět u lidí. Potlačené pocity nenávisti vůči otci mohou být také schovány za odtažitým, lhostejným vztahem k Bohu Otci. Někdy se lidé přes Boha mstí rodičům, občas je totiž snadnější agresivně se vypořádat s Bohem než s rodiči.

5. 2 Bůh smrti

Bůh smrti je falešná představa o Bohu, vznikající u nechtěných, nevídaných dětí. Je to démon, který nepřináší život, ale smrt. Není-li demaskován jako „zlý duch“, může vykonávat svůj destruktivní vliv, protože je nevědomky považován za „dobrého ducha“, za Boha života. Člověk, který označuje podvědomě sebe sama jako „nežádoucí“, „nechtěný“, „mrtvý“, „potrat“, „smrtná bázeň“, „odpad“, „nic“, „oběť“, „hadr“, „využitý“, „skvrna“, nebo „opuštěný“, snadno získá zároveň i falešnou představu o Bohu. Bůh jako Otec bude pak v jejich nevědomých a někdy i vědomých představách „démon smrti“, který vyvolává existenciální životní úzkost také proto, že je nevypočitatelný. Ponechává člověka v nejistotě a má moc nechat člověka každým okamžikem padnout do věčné propasti zatracení. Někdy člověka špehuje a čeká na to, až udělá chybu, která ho bude stát život. Čeká na to, že na sebe člověk uvalí vinu, aby ho mohl se sadistickým úsměškem zničit. Životní i náboženský postoj těchto lidí se většinou jeví jako beznadějný a zoufalý: „Proč jsi mi, Bože, přisoudil tenhle život v propasti smrti? Vyhledals pro mě rodiče, krkavčí matku a toho takzvaného otce, který mě zneužíval a předváděl ostatním. Zvrácené, sadistické, tak to nazývám. V tomhle chladném světě povinností, provanuta dechem smrti se dusím, mé srdce zkamenělo. Proč jsi mě nechal uvěřit, že to je tvoje vůle, zničil jsi mě. Zoufale jsem se k tobě uchýlovala, protože jsem ve smrtné bídě potřebovala oporu. Cítím

²²⁷ srov. ROTTENFUSSER, 2000, s. 95.

²²⁸ ROTTENFUSSER, 2000, s. 95.

se jako tahací panák, zrazená a podvedená, nepoznávám lásku, zdá se mi, že je to jen zvlůle“.²²⁹

V některých situacích se křečovitě chytají své představy démonického Boha smrti a zmítání úzkostí a chvěním ho prosí, aby je ušetřil smrti. Současně je však jejich život nesen pravým Bohem: „ Přesto mi touha otvírá oči: Ty jsi můj věrný Bůh a dobrý Otec, neseješ smrt, jsi dárce života. Pomoz mi, abych tomu uvěřila“.

5. 3 Bůh účetní a Bůh zákona

Jedná se o představu Boha jako bezcitného démona bez srdce, který automaticky registruje a zapisuje každou chybu a každé provinění člověka kvůli zúčtování na konečném soudu. Hrozivá dozorčí instance, pedantický nepříjemný slídil, hlídací pes morálky a policajt světa je často chápán ve spojení s Bohem soudcem, který vykonává tresty za zapsané hanebnosti a hříchy. Matka žaluje otci hříchy dětí a otec provádí trest – to je rodičovský model, podle nějž tato představa může vznikat. Boží oko, Boží zrak, je zde často prožíván negativně, protože někteří rodiče jej ve výchově zneužívají. Křesťanství se pak jeví jako otročina v nepřehledném zmatku zákazů a příkazů, které nikdy nemohou být splněny. Před tímto bohem má člověk, sužován úzkostí z všudypřítomného Boha účetního, vždy nesplacené účty a pocity viny, které činí ze života trýzeň. Člověk s touto představou Boha vidí sám sebe jako hříšníka, kterému patří jen odsouzení a ne jako toho, kdo byl stvořen k Božimu obrazu, kdo je zahrnován Božím odpuštěním a slitováním, kdo je Bohem milován.

5. 4 Přetěžující Bůh výkonu

Otec je prožíván jako míra všech věcí, jako tvůrce zákonů. Dítě touží být otcem přijato a ve svých záležitostech, starostech, radostech i pracích získat otcovo požehnání. Nutně potřebuje z jeho strany zažívat otevřenost a upřímnost, má hlad po otci, má silnou potřebu otce. Má – li otec na dítě přemrštěné požadavky, je-li pedantický a dítě stále kontroluje, stává se utiskovatelem. Potom ten, kdo má být dítěti oporou a ochranou, směrodatný člověk – otec, zabývající se vládnutím, vydáváním rozkazů a zlobou při jejich nedodržení – působí neomezeně mocensky. Dítě pak není schopno dostat požadavkům otce utiskovatele. Nemůže s otcem vstoupit do vztahu „my“ ani ve smyslu ztotožnění ani ve smyslu šťastné interakce. Navíc platí zásada, že *„kde se mnoho přikazuje, tam se málo*

²²⁹ srov. FRIELINGS DORF, 1995, s. 110 – 113.

poslouchá“.²³⁰ Otcovy kategorické požadavky mohou být přenášeny na Boha Otce. Vypadá pak jako náročný táta, který dítě jen kontroluje. Místo lásky a milosrdenství tu nastoupí zákazy a strach z trestu za jejich přestoupení. Mladý člověk takové náboženství buď odmítá jako pozůstatek minulosti, vnucený mu v dětství, nebo se upevňuje ve vnější, křečovitě, přísné zbožnosti.²³¹

Představa přetěžujícího Boha výkonu může vzniknout tehdy, když rodiče dřou nad své síly a proto děti zanedbávají, nebo jsou-li děti přímo vedeny k práci a výkonům a jsou-li nuceny mít úspěch, jako by právě na tom záleželo, zda budou rodiči a Bohem kladně přijímány. Tak jim je podsouváno sebehodnocení: „*Mám cenu jen na tolik, nakolik pracuji a mám úspěch. Za takovým výkonnostním myšlením stojí logika trestu a smíření nauky o ospravedlnění: Každý musí vykonat, co je dlužen a Bůh zde vystupuje jako nositel práva, který kvůli sobě musí trvat na tom, aby lidé vykonali to, k čemu jsou zavázáni*“ (Werbick 1981, 440). *Není-li tento výkon v poslušnosti podán, pak si ho Bůh musí trestem vynutit, protože jinak by byl natrvalo porušen jeho spravedlivý řád.*²³² Dětem je tento vzor výkonu a úspěchu v dětství vtoukán, musí si uznání a náklonnost rodičů zasloužit a volí proto strategii přežití zaměřenou na výkon a úspěch. V dospívání pak některé děti často prchají před příliš brzkou vnucenou odpovědností a výkonem do opačného nicnedělání a zahálčivosti, jiné zůstávají věrné principu výkonu. Tyto v dospělosti trpí vyčerpáním a nedocházejí k vlastnímu životu, protože se jim nedostává spořádané sebelásky, podle níž by se mohla orientovat láska k bližnímu. Sami sebe hodnotí často slovy jako „bezcný“, „hadr“, „odpad“, „robot“, „využívaný“, „vyřízený“.

Lidé, kteří byli vychováni k takovému výkonnostnímu myšlení, často přenášejí tyto zkušenosti na Boha v domnění, že i Boží lásku si musí zasloužit vlastními výkony s velkým úsilím a námahou. Vykořisťovatelský Bůh jejich představ zneužívá oblouzené lidi, aby mu z lásky sloužili. Nikdy se nedá uspokojit, vyžaduje stále víc a vysává člověku životní síly. Člověk ho nezajímá, všimne si ho krátce jen tehdy, když mu položí k nohám odpovídající výkon, pak jej zas přezírá. Začarovaný kruh výkonu a uznání nikdy nemůže vést k pravému sebehodnocení. Člověk je určován ostatními lidmi a je závislý na náklonnosti Boha i druhých lidí. Je nucen bezmocně přinášet stále větší výkony, aby se získala náklonnost, milost a vykoupení musí být zaslouženy.

A přece nás poselství Písma ujišťuje znova a znova o zdarma dávané milosti a nezasloužené Boží lásce ke každému člověku.²³³

²³⁰ MALÝ, 1979, s. 122.

²³¹ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 188.

²³² FRIELINGSDORF, 1995, s. 127 – 128.

²³³ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 128 – 131.

5. 5 Netečný, nepřítomný Bůh

Józef Augustyn soudí, že žijeme ve „společnosti bez otců“. Tím může být míněna skutečná fyzická nepřítomnost otců v rodinách, stejně jako nezájem otců o život dětí. Někteří své rodiny opouštějí, někteří žijí pro práci, kariéru, peníze a jinak jsou k rodině neteční, jiní žijí svým sobectvím nebo nejsou schopni výchovu svých dětí pozitivně ovlivňovat., natož je duchovně vést.

„Rozvod je pro všechny nesnesitelnou dobou plnou nejistoty, napětí a nenávisti. Pro dítě to znamená opak bezpečí. Je totálně vystaveno neznámému nebezpečí. Na stupni vývoje, kdy všechno vztahuje na sebe a cítí se středem všeho dění, se cítí na hádkách a sporech spoluvinný: Rodičem, který od rodiny odchází, se cítí opuštěno a nemilováno. Cítí, že pro něj nemá žádnou cenu. Protože už nezažívá jednotu rodičů, cítí, že ženský a mužský prvek stojí

proti sobě v nepřátelství.“²³⁴ Co může odchod otce z rodiny znamenat pro víru dětí? „V tom nejdůležitějším v životě, v duchovních bojích a v hledání skutečného smyslu života ponechají své dítě sobě samému a jako snadnou kořist různých sekt“.²³⁵

Mnoho dětí má dnes představu vzdáleného, nepřítomného Boha, který se spíš od lidí odvrací a je pro ně už nedosažitelný. U takového vztahu k Bohu hrozí, že zatímco člověk se Boha křečovitě drží a „visí“ na něm, Bůh je podvědomě vnímán jako pasivní a přezíravý, který o člověka v podstatě nestojí. Dítě, které otec „chce“, se nemůže cítit nepotřebným, naopak je šťastné a plně realizované.²³⁶

²³⁴ BIDDULPH, 1997, s. 142.

²³⁵ CAMPBELL, 1993, s. 105.

²³⁶ srov. AUGUSTYN, 2004, s. 87.

6. Katecheze

Zkušenost je realita – bezprostředně zažitá – prožitá s určitou intenzitou a komplexností-intenzita se liší u každého člověka, protože intelekt, cit a vůle jednotlivých lidí se liší. Lidé na stejném místě ve stejnou dobu mají odlišné prožitky.

Každý člověk má určité náboženské zkušenosti (např. uvědomění si, že jednou zemře) – okamžik, kdy zažívám sebe sama. Jako věřící člověk svůj život reflektuji s tím, co je pro křesťana důležité jako takové. Křesťanská zkušenost znamená, že interpretuji svůj život v závislosti na životě Ježíše Krista, Církve, Izraele.

Katecheze znamená dovést někoho ke křesťanské náboženské zkušenosti – aby prošel touto cestou, pomáhat mu jít za Kristem, pomáhat mu prohloubit život z víry, pomáhat mu zvnitřnit postoje víry, aby trvale žil s Bohem. Jako katecheta se mám stát spíše dokonalým „svědkem“ než pastoračním pracovníkem.

Počátkem života s Bohem je metanoia – změna smýšlení. Je – li víra správně reflektovaná a interpretovaná, začíná proces navozování zkušenosti. Víra dále musí nutně být vyjádřená a objektivizovaná – dokud nejsem schopen zážitek uchopit, není to zkušenost. Je žádoucí, aby víra byla život přetvářející zkušeností (a ta může být přebita). Náboženská zkušenost je dána hloubkou mé interpretace. Zralost ve víře znamená celkový postoj, ke kterému patří informovanost o obsahu víry, schopnost kritiky a autokritiky, zralost v oblasti afektivity, autonomní motivace. V katechezích o Bohu Otci se nutně musíme pokusit seznámit katechizovaného s tím, co o první Božské osobě říká Písmo svaté a tradice Církve a přitom mít na paměti, že je nemožné vystihnout „Nevystižného“. Protože máme katechizovat ty, kteří prošli nebo procházejí utrpením ve vztahu k svému otci, bude tématem katechezí i odpuštění. Téma utrpení může být pojednáno ve třech fázích: utrpení vyslovit, utrpení vidět, utrpení se vydat a snažit se jej změnit.

Naučné cíle: Všemohoucnost, spravedlnost, dobrota, láska Boha ke každému člověku. Pochopení odlišnosti chování Boha od chování lidí.

Výchovné cíle: Odstranění nesprávných představ o Bohu Otci, posílení víry, důvěry a naděje v něj, pomoc při hledání útočiště ve víře.

6. 1 Podstatné znaky katechezí o Bohu Otci

Tři hlavní hlediska:

- a) Bůh je osobní Bůh, který je důležitý pro mě a pro můj osobní život, který mě osobně miluje a věrně mě doprovází v životě i ve smrti až k „věčnému domovu“ ve společenství s ním.
- b) Bůh je zároveň univerzální, svět převyšující a na světě nezávislý Bůh, který není vázán na běh věcí a je tu pro všechny lidi stejně.
- c) Bůh je někdo „úplně jiný“, nedisponovatelné tajemství, které člověk nikdy nedokáže změřit a prozkoumat.

Všechny jmenované složky musejí být ve vyváženém poměru, jinak dochází ke zfalšování představy o Bohu.²³⁷ Představa o Bohu u dítěte by neměla být fixní, měla by zůstat „otevřená“, má se doplňovat. Úkolem náboženské výchovy je tudíž vytvořit dispozice, aby se zabránilo fixacím. U dospívajících a dospělých je nutné, aby si svoje fixace uvědomili a zbavili se jich.

6. 2 Katecheze pro děti v mladším školním věku

Prostředí katecheze na místě příjemném všem, katecheze nemá být vyučováním ale společným prožíváním, sdělováním, má obsahovat zážitky, plánování, důležité jsou přátelství, svoboda a kreativita. Je nezbytné, aby vztahy ve skupině byly co nejbohatší a nejupřímnější.

Pomocí dostupných metod a prostředků působit na děti:

Aby neposuzovaly Boha podle svého otce

Aby pochopily, že Bůh si přeje hodné otce, ne takové, kterých je nutno se bát

Aby se dokázaly k Bohu „přitulit“, i když jejich otec je špatný otec

Aby dokázaly Bohu důvěřovat, přestože otci důvěřovat nemohou

6. 2. 1 Návrhy

Úvodní vzájemné sdílení (reflexe životní situace dětí).

Přechod k rozvinutí přirozených zkušeností dětí, využitelných k dosažení cíle katecheze.

Vyložení radostné zvěsti na základě uvedených zkušeností dětí.

Naslouchání, motivování k dialogu, analýza momentálního duševního stavu dětí.

Rovnocenný dialog s úctou k jejich názorům.

Pomocí najít a zdůraznit osobní, blahodárné zkušenosti s Bohem, pomoci uvědomit si, že Bůh je dokonale dobrý tatínek a vést k hledání útočiště u něj.

Pomocí dítěti předložit Bohu vlastní životní rány a deficity, výhrady, úzkosti

Pochvala každého dítěte, že už něco dobrého zná a umí.

²³⁷ srov. FRIELINGSDORF, 1995, s. 20 – 21.

6. 2. 2 Ukázka části katecheze

Zopakujeme si, kdo všechno nás má rád. Na světě jsou také lidé, kteří k nám někdy, snad i často, laskaví a trpěliví nejsou. Tito lidé mají nějaké trápení, které nemohou dobře zvládnout, a jejich špatná nálada díky nevlídnému chování působí i na druhé lidi a i na děti. Jsme potom smutní. I takové lidi mají někteří z nás mezi spolužáky a dokonce i ve vlastní rodině. Ptáme se dětí: Je někde na zemi takové místo, kde by bylo pořád jen krásně, kde by nás nic netrápilo? Ne, na zemi takové místo není. Ale ten, kdo je u Boha, ten je úplně šťastný, má v srdci samou lásku a radost. Říkáme, že je v nebi. Bůh je mnohem mocnější a moudřejší než tatínek. Má nás rád takové, jací jsme.

Pán Bůh není stejný jako my lidé, ale že je úplně jiný – lepší, vždy hodný, dobrý a milující. Důkazem jsou dobré, krásné a užitečné věci, které od Boha každý dostává. Například v přírodě je pro nás lidi vše, co potřebujeme a co nám dělá radost, nic důležitého v ní pro nás nechybí. (Jídlo, zelenina, ovoce, motýli, květiny, skály, stromy, vítr, mraky...).

Katecheta se přiznává, že podle nich (dětí) on sám poznává, jak je Bůh hodný, že dal dětem život, že mohou být spolu, že umí to, či ono. Jmenuje postupně děti a vyzvedne to, co na něm obdivuje jako projev Boží lásky (že se dítě usmívá, chodí, apod.). Ostatní děti mu v tom mohou pomáhat. Potom katecheta děti upozorní, že mají od Boha i jiné dary. Ty nejsou sice vidět, ale bez nich by nic nešlo: je to např. srdce, které bez přestání tluče a čerpá krev v těle.

Bůh je mnohem mocnější a moudřejší než tatínek. I jeho můžeme poprosit, když se nám něco nedaří, když se bojíme nebo trápíme. Pán Ježíš má děti rád a přeje si, aby byly šťastné. V bibli máme napsáno, jak se Pán Ježíš choval k dětem:

Tu mu přinášeli děti, aby se jich dotkl, ale učedníci jim to zakazovali. Když to Ježíš uviděl, rozhněval se a řekl jim: „Nechte děti přicházet ke mně a nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží. Amen, pravím vám, kdo nepřijme království Boží jako dítě, jistě do něho nevejde.“ Objímal je, vzkládal na ně ruce a žehnal jim. (Mk 10,13-16)

Ježíš vzal dítě, postavil je vedle sebe a řekl jim: „Kdo přijme jedno takové dítě ve jménu mém, přijímá mne; a kdo přijme mne, přijme toho, který mne poslal. Kdo je nejmenší mezi všemi vámi, ten je veliký. (Lk 9,48).

Tak z bible poznáváme, že Bůh má děti velmi rád, žehná jim, chce, aby se k nim dospělí chovali dobře. Rozhněval se na své učedníky, když k němu nechtěli děti pustit. Zařídil vše tak, aby k němu mohly. Prohlásil, že nebeské království, kam se všichni touží dostat, patří dětem. Objímal děti, žehnal jim, přál jim štěstí a dobro. Dokonce je všem dospělým dal za vzor. Prikázal dospělým, že mají být upřímní jako děti, dokonce řekl, že

se dětem musí podobat, jinak nevejdou do jeho království. Tak poznáváme, že Pán Ježíš je pro děti nejlepším přítelem.

6. 2. 3 Meditace 1.

V menší skupině si děti lehnou (i se svou hračkou) a představí si, že odpočívají v Boží dlaní a že je jim krásně. Např. zavřeme oči a cítíme, jak naše ruce drží hračku. Je v bezpečí. Máme ji rádi a chráníme ji. I my se cítíme v bezpečí. Ležíme v Božích dlaních, stejně jako nám leží v dlaních naše milá hračka. Bůh nás má rád a chrání nás. Drží nás ve svých dlaních stejně laskavě jako dítě hračku nebo maminka dítě.

Aby si každý pamatoval, že ho Pán Bůh má rád tou největší láskou, mohou Děti obkreslit svoji dlaň na papír a obrys vystříhnout. Katecheta je nalepí na připravený papír, vystřižený v obrysu velké Boží dlaně.

6. 2. 4 Meditace 2.

Milý Bože, ty víš, že nejsem rád sám.

Není tu nikdo, kdo by si se mnou popovídal. Není tu nikdo, komu bych mohl říct, jak mi je.

Ty víš, jak mi je. Ty víš, že mám strach. Nemůžu spát.

Mám strach, že mě rodiče budou hubovat a možná i bít. Proč jsou tak zlí a nahánějí strach?

Mám strach, když jsou nepřijemní, hluční, moc pijí, hádají se.

Táta je nervózní a maminka nemá čas.

Prosím tě, dej mi sílu, abych to znovu a znovu vydržel.

Pomoz mi, abych si o tom všem uměl promluvit s rodiči a aby zas bylo všechno v pořádku.

Ty mě máš rád takového, jaký jsem. Ty chápeš všechno. Vidiš do mého srdce.

Pošli mi, prosím dobré a milé lidi, s kterými bych byl rád.

Nauč mě chápat, kdo to se mnou myslí dobře a kdo ne.

At' nikdy nezapomenu, že Ty mě vždycky chráníš a máš rád

Ty se staráš o všechno. Chci Ti o tom všem povědět, protože Ty mi rozumíš.

Ty jsi řekl, že jsi stále se mnou. Na to teď myslím. Chci cítit Tvoji blízkost.

Děkuji Ti, milý Bože, že mě slyšíš, že mě nenecháváš samotného.

Ty jsi řekl: „Blahoslavení plačící,“ a já věřím, že jsi na jejich straně.

Z toho plyne odvaha a naděje.

6. 3 Katecheze pro starší školní věk

V katechezích se pokusíme působit na mládež, aby neobviňovala Boha za své špatné otce, aby si nedělala falešné představy o Bohu podle otců a aby se od falešných představ dokázala osvobodit. Jedná-li se o mladé lidi, kteří jsou v současnosti nuceni žít spolu

s rodiči, respektive s otci, kteří činí soužití těžkým a obtížným, můžeme se pokusit pomoci jim učinit toto trápení smysluplnějším a získat nadhled nad tíživou situací.

6. 3. 1 Návrhy

Že je Bůh naším Otcem neznámá, že by byl v čemkoli podobný otcům lidským. Je pro ně svatým, nedostižným vzorem, vždy jiným a vždy nekonečně přesahujícím. Jaký je Bůh Otec nejlépe poznáváme na chování Pána Ježíše. On je Synem věrně podobným svému otci, on je Otcův věrný obraz. Říká a koná to, co říká a koná Otec. Lidské chyby nelze vyčítat Bohu, který tyto chyby nemá a zlo, které lidé konají, je proti jeho vůli. V Písmu svatém máme zaznamenány věty Pána Ježíše, které ukazují, co si Pán Ježíš přál. Za druhé největší přikázání prohlásil toto: „Miluj svého bližního jako sám sebe.“ (Mt 22,39) Jen dodržení jediné této Ježíšovy rady by znamenalo konec ubližování a trápení lidí mezi sebou navzájem. Bůh není nikdy na straně těch, kdo druhým lidem ubližují. Naopak těm, kteří trpí, slibuje záchranu, nápravu a trvalou radost: „Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni. Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví.“ (Mt 5,4-5)

Na adresu těch, kdo nemají pokojné vztahy s ostatními lidmi, Ježíš říká: „...kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu; kdo snižuje svého bratra, bude vydán radě; a kdo svého bratra zatracuje, propadne ohnivému pecku.“ (Mt 5, 22)

Rodiče i děti jsou Boží děti a zároveň Bohu slouží dobrem, které mají konat. Rodič slouží Bohu tím, že se stará o svěřené děti a Bůh si přeje, aby to dělal co nejlépe. V bibli čteme: Když pán ustanovuje nad svou čeledí služebníka, aby jim včas dával pokrm, který služebník je věrný a rozumný? Blaze tomu služebníkovi, kterého pán při svém příchodu nalezne, že tak činí. Amen, pravím vám, že ho ustanoví nade vším, co mu patří. Když si však špatný služebník řekne: „Můj pán nejde“, a začne bít své spoluslužebníky, hodovat a pít s opilci, tu pán toho služebníka přijde v den, kdy to nečeká, a v hodinu, kterou netuší, vyžene ho a vykáže mu úděl mezi pokrytci; tam bude pláč a skřípění zubů. (Mt 24,45-51)

V bibli se také Pán Ježíš přirovnává v podobenství ke králi, který na soudu řekne člověku: „...cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.“ (Mt 25,40) Nevinné děti, opuštěné, trpící, zanedbávané, týrané, i o nich platí, že jsou „nepatrnými bratry Pána Ježíše“.

Tyran sám sebe v Božích očích znesvěcuje, Bůh není nikdy na jeho straně. Ježíš říká: „Co vychází z člověka, to ho znesvěcuje. Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy, cizoložství, chamtivost, zlovolnost, lest, bezuzdnost, závistivý pohled, urážky, nadutost, opovržlivost. Všecko toto zlé vychází z nitra a znesvěcuje člověka.“

Z těchto výroků vidíme, že Bůh násilí, páchané v jakékoliv formě na dětech, zcela jednoznačně odsuzuje. Bůh je na straně utiskovaných, jednoznačně nařizuje lidem chovat se k bezbranným laskavě, jako by to byl on sám.

Zlo, které nás zasahuje a nemůžeme jej ovlivnit ani odstranit, nás určitým způsobem přesahuje, nemůžeme jej zvládnout vlastními silami. Je tedy nutné a dobré využít nabízené a darované síly a moci někoho vyššího a mocnějšího než je člověk. Na nespravedlivé, kruté zlo dává odpověď a pomoc jen Bůh a člověk ji dostává ve víře. Bible nás vede k cennému poznání, jak utrpení čelit.

Každé zlo a utrpení zůstává každopádně zlem, Bůh není jeho původcem. Zlo je vždy narušením dobrého Božího řádu, vzdálením se od Boha, který je původcem dobra. Bůh od nás chce, abychom se mu v utrpení odevzdali, klesli mu do náruče.²³⁸ Utrpení, způsobené hříchem druhých, samo o sobě nemá smysl. Přejde den, kdy každá slza bude osušena. (srov. Zj 21,4) Lze jej proměňovat ve výkupné utrpení a duchovně růst, Bůh ale chce, abychom všichni spolupracovali na odstranění tohoto utrpení. Očekává, že za ním půjdeme, aby nás uzdravil. „Pojďte ke mně všichni...kdo jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout.“ (Mt 11,28) Řešení tkví v pochopení skutečnosti, že Bůh trpí spolu se mnou. Ježíš se nestává odpovědí, ale řešením mého utrpení. Tím řešením je vědomí, že Bůh, Otec, trpí spolu se mnou. Můžeme vidět Otce jako toho, kdo s námi soucítí. Slovo „soucítit“ pochází ze slova *compasio*, což znamená „spolu trpět“.²³⁹ A Bůh nám říká: „Nebojte se.“ (srov. Mt 10,26)

V každém vztahu, který není ideální a není podle Boží vůle, dochází ke zranění emocí. *„Všechny emoce, které potřebují uzdravit, můžeme zhruba rozdělit do skupin:*

Hněv a zloba

Strach

Pocit viny

Neklid

*Všechny ostatní – osamělost, smutek atd. – můžeme zařadit do některé z těchto kategorií, protože i jejich kořenem je jedna ze základních negativních emocí, tj. zloba, strach, pocit viny nebo neklid, který – jak ještě uvidíme – často souvisí s neschopností odpustit. Neodpuštění se skrývá v základech každého zranění, které si neseme životem.“*²⁴⁰

HNĚV

Jako zranění je v nás přítomen hněv vůči ostatním lidem, můžeme se však hněvat i na Boha. Svatý Pavel ale říká: „Ve všech životních podmínkách děkujte Bohu (1 Sol 5,18).

²³⁸ srov. VELLA, 2007, s. 24-28.

²³⁹ srov. VELLA, 2007, s. 35-36.

²⁴⁰ VELLA, 2007, s. 50-51.

Když se octneme tváří v tvář utrpení, často musíme čelit pochybnosti: „Bud' mě Bůh nemůže osvobodit, a není tedy Bůh, nebo mě osvobodit nechce, a pak není láska.“ Z těchto pochybností může pramenit hněv na Boha – cokoli, za co nejsme schopni Bohu děkovat, v nás tento hněv může vytvářet. Nejsme schopni předstoupit před Boha a svěřit se mu: „Pane, mám na tebe zlost!“ Neberme si masku předstírání, ale raději svůj hněv svěřme do jeho milosti a dosáhneme uzdravení.

STRACH

Strach je nejběžnější instinkt a nejobvyklejší zranění, které v sobě nosíme.

POCIT VINY

Pocit viny, pramenící z našeho selhání, působí naše přesvědčení, že nás Bůh nemiluje.

NEKLID

Život člověka je naplněný neklidem. Svatý Augustin k tomu říká: „Nepokojné je lidské srdce, dokud nespočine v Bohu.

Jestliže žijeme v rodině spolu s otcem, s nímž není možno mít dobrý vztah, přináší nám to do života jistě velké nesnáze a trápení. Jestliže navíc máme pocit, že Bůh nám to nijak neusnadňuje, můžeme snadno upadnout do beznaděje a zmatku a ptát se, jak je možné, že toto na nás Bůh dopouští. I vůči Bohu, o němž jsme slýchali, že je naším dobrým otcem, můžeme získat nedůvěru a zatrpkllost, můžeme mít chuť Boha zcela opustit. Přesto Bůh a hodnota, kterou dává člověku jeho láska, je tím jediným, co dává sílu a smysl utrpení i v těch nejzoufalejších a lidsky zcela beznadějných situacích. Žít bez naděje v nepřátelské atmosféře, v útisku a šikaně, v nejistotě, ve strachu, být vydaný na milost svému tyranovi, to znají bývalí vězni koncentračních táborů, ale v různé míře i některé děti, jejichž tyrany se stávají jejich vlastní rodiče, které jim Bůh dal původně jako ochránce a záruku lásky. Tak hrozí, že děti jsou svým krutým osudem drceny, ničeny, ztrácí víru v dobro v lidech, ve světě, v sobě samých a nakonec i v Bohu. I jim v různé míře hrozí, že se stanou bytostmi s narušenou vůlí k dobru, zlomenými bytostmi bez víry. Hrozí jim, že pod tíhou poměrů ve své rodině vzdají předčasně svůj zápas o vnitřní svobodu a nechají se zlomit ve svém růstu k člověku, podobnému Bohu a stanou se prázdnými, marnými a bezcílnými existencemi bez Boha, víry, bez smyslu. Člověk však bytostně touží jen nevegetovat (tato touha jej činí člověkem), ale kráčet k vnitřnímu vítězství, kráčet cestou k Bohu, pro něhož byl stvořen. Bez Boha nejen nedosáhne cíle, ale ani nevyjde. Proto právě v tíživých situacích Boha nutně potřebuje.

Martin Gutl: Ježíš – židovský muž

Co znamená být spoután

Co znamenají pouta
Co cítí spoutaný
Čím jsme spoutáni
Obstát na poušti života
Utlačovatelé a utlačovaní, mocní a bezmocní
Lidé křičí k Bohu
Bůh slyší volání ztotočených, ujímá se utlačených
Bůh může přes veškerou bídu posilnit důvěru v tento svět
JHWH – jsem s tebou

Doktor Frankl, psycholog, který přežil pobyt ve třech koncentračních táborech, píše ve svých knihách o principech, které lidem pomáhaly přežít a přetrpět nepředstavitelnou trýzeň, aniž by ztratili lidskou tvář, naději a duševní zdraví. Tváří v tvář zruďné tyranii nezatrpkli vůči Bohu, naopak víra byla jediným světlem a šancí, jak přežít a neztratit důstojnost člověka. Pouze člověk je schopen přeměnit utrpení ve výkon.²⁴¹ Nakonec se to, co se s člověkem vnitřně stane, co z něho po lidské stránce život v útisku a utrpení „udělá“, projeví jako výsledek vnitřního rozhodnutí. V zásadě tedy může každý člověk, dokonce i za takových okolností, jaké panovaly v lágrech, o sobě nějak rozhodnout, co (spirituálně viděno) z něho v čase utrpení bude: typický koncentračník anebo člověk, který i zde ještě zůstane člověkem a zachová si svou lidskou důstojnost. V lágru jsem poznával ony mučedníky, kteří svým utrpením a smrtí vydávali svědectví o poslední, nezadatelné, vnitřní svobodě člověka, o níž šlo. Duchovní svoboda člověka, kterou mu nelze až do posledního dechu vzít, mu až do posledního dechu dává příležitost uspořádat svůj život smysluplně. Svůj smysl tak má dokonce i život, který připouští spíše onu poslední možnost k tvorbě smysluplného života tím, jak se člověk postaví k vnucenému vnějšímu omezení své existence, kdy je člověku zapovězen život tvůrčí i požitkový.

„Jakým způsobem člověk na sebe bere svůj nezvratitelný osud a také všechna utrpení s ním spojená, v tomto způsobu se i v těch nejtěžších situacích otvírá plnost možností, jak smysluplně utvářet vlastní život. Podle toho, zda člověk zůstane odvážný, statečný, důstojný a nesobecký, nebo zda v krajně přiostrěném boji o přežití zapomene na své lidství a stane se plně tím stádním zvířetem, které nám připomněla psychologie lágrového vězně, podle toho člověk uskutečnil nebo promarnil ty hodnotové možnosti, které mu poskytla jeho

²⁴¹ srov. FRANKL, 1997, s. 113.

bolezná situace a jeho těžký osud...Člověk je všude konfrontován se svým osudem a tak je postaven před rozhodnutí udělat z pouhého stavu svého utrpení vnitřní výkon.“²⁴²

Frankl uvádí jako jeden z příkladů smrt ženy z lágru: Tato mladá žena věděla, že bude muset v nejbližších dnech umřít. Když jsem s ní mluvil, byla přesto veselá: „Jsem svému osudu vděčná za to, mne tak tvrdě zasáhl,“ řekla mi doslovně, „neboť ve svém dřívějším maloměšťáckém životě jsem byla příliš zhýčkaná a své spirituální ambice jsem nebrala dosti vážně.“ Tato žena věřila ve věčný život.²⁴³ Věřit ve věčný život tváří v tvář smrti, věřit ve spravedlnost tváří v tvář bezpráví, věřit ve své štěstí v utrpení a tváří v tvář bolesti a surovostem, to vyžaduje víru v Boha, který jediný je s to darovat člověku smysl všeho utrpení. Spása přichází právě jen od Boha, v žádném jiném jménu není spása. Zatrpknout pro lidský hřích, spáchaný proti Bohu a proti jeho tvoru - člověku, by znamenalo katastrofální omyl. Neboť tváří v tvář zlu nemá člověk vposledku jiné útočiště, než Boha – původce dobra. Bůh přináší do utrpení „finis“, což je latinské slovo, mající dvojí význam: konec a cíl. S ním můžeme oprávněně doufat, že utrpení skončí (je – li to k našemu dobru) a můžeme mu dát smysl, který by bez víry v Boha nebyl možný.

Bůh Ježíš Kristus, jenž je jedno s Otcem, přichází a trpí spolu s námi. Jak „lidský“ je Bůh, kterého Ježíš zjevuje? Ježíš projevuje smutek, když říká: „...má duše je smutná až k smrti“ (Mt 26,38; Mk 14,34). Zažívá úzkost, když se potí krví (Lk 22,44) - „má duše je sevřena úzkostí...“ (Jan 12,27), opuštěnost zažívá v Getsemanech, rovněž zklamání: „To jste nemohli jedinou hodinu bdít se mnou?“ (Mt 26,40) Najdeme mnoho situací, kdy se Ježíš rozčílí. Na zákoníky, farizeje, saduceje, na Petra, na směnárníky a prodavače holubů v chrámu. Když hovoří se Samařankou, sedí na studni, protože je unavený. Pláče nad Jeruzalémem a u hrobu svého přítele (Lk19,41; Jan 11,35). Na kříži nesl naše viny. Nebyly to jeho hříchy, byly naše, ale jejich tíha spočívala na něm. Tíhou hříchu je pocit, že mě Bůh opustil. Ježíš se na kříži cítí Bohem opuštěný, zakouší opuštěnost hříšníka.

„Ježíš chtěl vykoupit můj strach, mou osamělost a smutek, mé pocity viny, můj hněv, veškerá zranění, která v sobě nosím. Ježíšovo dílo spásy je stále živé, ještě není uzavřené. Všechno, co Ježíš vykonal, spása, kterou nám daroval, to není historie, ale skutečnost, která je stále živá, něco, co stále probíhá. Ježíš „koná spásu“ i teď, svým strachem mne zachraňuje i dnes. Já se mám připojit k němu, připojit svůj strach k jeho strachu. Jinými slovy, když prožívám chvíle strachu, mám se obrátit na Krista, který trpí strachem; když se

²⁴² FRANKL, 2006, s. 78-79.

²⁴³ srov. FRANKL, 2006, s. 81.

*cítím opuštěný, musím se setkat s Kristem, který je osamělý. Se svou bolestí se mám připojit k Ježíšovi, který ji také prožívá.*²⁴⁴

Skutečnost, že Bůh miluje, je základem všeho, každé cesty za uzdravením.²⁴⁵

Za otce, se kterým nemáme dobré vztahy, jsme voláni se modlit, prosit Pána, aby otce obrátil k sobě, přetvořil. Vždyť Boží vůle pro našeho otce je, aby byl Božím poslušným a dobrým synem. Pro nás platí výrok z evangelia: „Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.“ (Mt 5,44-45)

„Milujte své nepřátele. Dobře číňte těm, kteří vás nenávidí.“ Ať je tento příkaz jakkoliv těžký, všechna ostatní řešení jsou špatná a je potřeba se pokusit zachovat se podle bible jak jen to dokážeme. Tak máme záruku, že se nás Bůh ujme a náš boj a naše trápení budou i jeho záležitostí.

6. 4 Katecheze pro mládež

Cíl: Katechezemi chceme pomoci mladým lidem, aby se zbavili falešných představ o Bohu, aby jej neobviňovali ze své traumatizující minulosti a dokázali případně změnit svůj špatný vztah k němu. Pokusíme se jim pomoci, aby odpustili sobě, lidem i Bohu a dokázali mu předložit vlastní životní rány a deficity, výhrady a úzkosti. Zkusíme najít a zdůraznit osobní, blahodárné zkušenosti s Bohem.

6. 4. 1 Návrhy

V našich zraněních hraje roli hlavně minulost. Není pohřbená a zapomenutá, v našich zraněních, která ovlivňují naši současnou představu o Bohu je stále přítomná, ovlivňuje náš život, naše duchovní putování, charakter, postoje i chování.

Nemůže být milováno, co není nejprve poznáno. Neznáme – li Boha, svého Otce, jinak, než jak nám ho představili rodiče a ostatní lidé, nemáme pravdivé poznání a stěží dojdeme k pravdivému milování. Náš Bůh může být jen nepravdivá, falešná představa, kterou milovat nelze. Co vede k vnitřnímu uzdravení?

Porozumění situaci

Jak však lze pomoci napravit v základu, v kořenech, špatný vztah k Bohu, formovaný dlouhotrvající špatnou výchovou, nelidským zacházením, vztah, o jehož porušení někdy víme a jindy je vše nevědomé?

Doktor Frankl popisuje postup uzdravování emocí u umírající zoufalé ženy: „Musel jsem: Dostat do vědomí její nevědomé, potlačené existenciální zoufalství. Musel jsem ji

²⁴⁴ VELLA, 2007, s. 116.

²⁴⁵ srov. VELLA, 2007, s. 49-60.

dostat tak daleko, že mohla konečně a nakonec blahorečit svému životu, že mohla říci „ano“ ke svému osudu, který se nedal změnit. Musel jsem ji přivést k tomu, že mohla nejdřív pochybovat o smyslu svého života, svého utrpení. A to na vědomé rovině, a ne potlačujíc své pochybování. Zdůraznil jsem jí, že: její minulé pěkné zážitky nemohou být zneplatněny, prožité štěstí, to dobré, co prožila, co dosáhla, co protrpěla, výkony ve zkouškách a utrpení, to vše nebylo nadarmo. Bůh to věrně uchovává v paměti a v jeho mysli je její život podobný tomu, který prožil jako člověk on sám, její život je prožívaný podle Ježíšova vzoru, pro lidi se stává i ona vzorem- její život je pomníkem. Poté bylo možné uvažovat o jejím vztahu k Bohu.²⁴⁶

Pro člověka je tedy velmi důležité uvědomit si svou vlastní bídu, nezměrnou chudobu, zoufalství, neodpuštění, ukřivděnost, bezmocnost, všechny možné druhy negací, ať už vědomé nebo skryté za nejrůznějšími fasádami a maskami. Bez upřímnosti a pokory to nejde.

Odpuštění

Abychom mohli být vnitřně uzdraveni, musíme projít několika důležitými fázemi. Takovou první velmi důležitou etapou je odpuštění. Odpuštění, nebo naopak neschopnost někomu odpustit, stojí v základech každého uzdravení. Odpuštění je lékem na náš hněv, strach, neklid, osamělost, smutek, pocit viny a všechno, co nás vyvádí z duševní a emocionální rovnováhy.

Musíme odpustit sobě, těm, kdo nám ublížili (Mt 22,36; 37-39), musíme odpustit Bohu. „*Musíme dobře porozumět výrazu „odpuštění Bohu“. Bůh nepotřebuje, abychom mu odpustili; nepáchá něco, co vyžaduje odpuštění. To já se s ním potřebuji smířit. Když se já, nepatrný, dívám k nebi a ptám se sám sebe, jak jen Bůh může dopustit, aby mi ostatní křivdili, proč mi nenaslouchá, nechá mě trpět...tehdy mám na Boha zlost, cítím opravdovou zlobu. Je proto dobré před něj předstoupit a říct: „Pane, nerozumím ti a nechápu tě. Vím jen, že mě to zraňuje. Chci ti odpustit.“ To my potřebujeme Bohu odpustit, stejně jako potřebujeme odpustit ostatním i sami sobě.*“²⁴⁷

Modlitba může také znít podobně: Pochybuji o tvé lásce, už ji necítím. Pro mé srdce je těžké dotknout se tě, cítit tě, zakusit tě. Chybí mi tvá láska a cítuji to jako nedostatek z tvé strany, nechal jsi mě samotného, jsi daleko; nevidím tě ve svém životě, necítím tvou přítomnost. V sobě mám rány, jež jsem utržil od svých rodičů a zeje ve mně mnoho prázdnoty. Mám zábrany nechat se tebou obejmout.²⁴⁸

K meditaci: Černošský spirituál

²⁴⁶ srov. FRANKL, 1994, s. 207.

²⁴⁷ VELLA, 2007, s. 77.

²⁴⁸ srov. VELLA, 2007, s. 95-97.

Co prožívá a pociťuje člověk vydaný utrpení? Jak dokáže zvládnout takovou situaci?

Nikdo neví, jaké utrpení jsem viděl, nikdo

jen Ježíš.

Nikdo neví, jaké utrpení jsem zažil.

Někdy jsem nahoře, někdy dole,

Ano, Pane.

Někdy jsem docela na dně,

Ó, ano, Pane.

Martin Gutl: Mít zlomenou duši

Hrob znamená konec cesty

Hrob znamená nemít žádné vyhlídky

Hrob znamená mít zlomenou duši

Hrob znamená všemu je konec

Hrob znamená smrt

Rozhodnutí se pro řešení situace spoluprací s Duchem svatým

V bibli je psáno: *Toto praví Vznešený a Vyvýšený, jehož přebývání je věčné, jehož jméno je svaté: „ Přebývám ve vyvýšenosti a svatosti, ale i s tím, jenž je zdeptaný a poníženého ducha,*

Abych oživil ducha ponížených, abych oživil srdce zdeptaných.

Viděl jsem jeho cesty; vyléčím jej však a povedu, vrátím potěšení jemu a těm, kdo s ním truchlí. Pokoj, pokoj dalekým i blízkým, praví Hospodin. Vyléčím jej..“²⁴⁹

Tento slib platí i dnes a pro každého. Bůh nemluvil pouze k lidu Izraele, ale mluví i k člověku dneška, ke každému, kdo naslouchá jeho poselství. Ať už nás slovo Boží dostihne kdykoli a jakýmkoliv způsobem, znamená vždy pro každého z nás osobně, zásadní změnu. Apoštol Petr říká i za nás: „Pane, ke komu bychom šli?“ (Jan 6,68) Pokusíme se tedy v dalších krocích nejprve poznat Boha Otce tak, jak nám ho představuje Písmo svaté a Ježíš a skrze Ježíše se s Otcem setkat. Pokusme se říci: „Vstanu a půjdu k svému Otci.“ (Lk 15,18)

V dalším kroku je nezbytné zvážit, kdo mi může pomoci s tím, co mě ničí, co mě přesahuje, co drtí můj život, mou naději, co mi bere víru v dobrou budoucnost. To, co přesahuje člověka, s tím si poradí jen Bůh sám. Co nemá v očích člověka žádnou cenu, nebo to, co je drtivou zátěží a balastem, degradujícím dobro našeho života, tomu může dát

²⁴⁹ Iz 57, 14-15. 18-19.

cenu jen Bůh sám. V lidských silách to není. V dalším kroku se tedy nutně musíme pokusit přivést člověka k Bohu, K Ježíši Kristu, který je jedno s Otcem. To nám umožní Duch svatý.

Elias Vella ve své knize Ježíš – lékař těla i duše vysvětluje toto: Bůh chce naše uzdravení a přeje každému člověku život v plnosti. Je to Ježíš, Boží Syn, který uzdravuje. Příčinou našich zranění je hřích a jsme uzdravováni láskou. Jsme Boží děti a Bůh chce naši spolupráci – ve svých zraněních se máme aktivně rozhodovat pro život, svá zranění a své problémy prožívat s Ježíšem, s Bohem a nikoli se stavět proti němu. Stěžejním bodem uzdravení a osvobození, podmínkou cesty k trvalému klidu a štěstí u Boha je odpuštění.²⁵⁰

K meditaci:

Narozený Ježíš.

Rostoucí Ježíš.

Dospělý, spící, rozhněvaný, unavený, hladový, chvějící se, sebevědomý, ironický, oslavený, zklamaný, osamělý, tázající se, naříkající, věřící, doufající, milující Ježíš.

A tomuto člověku řekl Bůh Otec: „Ty jsi můj milovaný Syn“.

Setkání s Ježíšem – Uzdravovatelem

Starý člověk v nás je nemocný, ustrašený, plný zlosti a zášti, napětí a strachů, ambicí, žárlivosti a touhy po moci. Svatý Pavel říká: „Svlečte ze sebe starého člověka...“ (Kol 3,9) V prvním kroku křičme: „Pomoz mi!“ Starý člověk v nás tak potřebuje křičet.

Myslí víc sám na sebe než na Ježíše, ale on neodháněl množství lidí, kteří za ním chodili, přestože věděl, že důvody, proč ho následovali, nebyly šlechetné, nezištné, nesobecké... Těžká životní zkušenost nás přivádí k setkání s Ježíšem, který nás drží za ruku. To je začátek cesty s Pánem. Bůh není lhostejný k našemu utrpení: „U vás však jsou spočítány i všechny vlasy na hlavě...“ (Mt 10,30)

K meditaci:

Opovržen, opuštěný od lidí,

Muž bolesti, znalý utrpení,

Jako ten, před nímž si lidé zakrývají tvář,

Potupený, od nás nevážený.

A přece, on nesl naše utrpení,

Obtížil se našimi bolestmi, ale my jsme ho pokládali za zbitého,

Od Boha ztrestaného a ztýraného.

On však byl proboden pro naše hříchy,

²⁵⁰ srov. VELLA, 2006, s. 191.

Rozdrcen pro naše viny,
Tížily ho tresty pro naši spásu,
Jeho rány nás uzdravily.
Hospodin na něho uvalil vinu nás všech,
Byl týrán, ale podrobil se, svá ústa neotevřel,
Jako beránek, vedený na porážku,
Jako ovce, která mlčí před střihači,
Neotevřel svá ústa.
Odstraněn byl soužením a nespravedlivým soudem.
Vyrván byl ze země živých,
Pro zločin svého lidu byl ubit k smrti. (Iz 53,3-8)

MODLITBA Prosíme tě, Pane, dej nám ve svém světle najít kořeny, které v nás působí hněv, strach, pocit viny a nepokoje a uzdrav nás. Řekl jsi nám přece: „Já je uzdravím!“ (Iz 57,19)

Být vzkříšen znamená nést úkol
Být vzkříšen znamená vidět novou budoucnost
Být vzkříšen znamená dávat lásku
Být vzkříšen znamená mít důvěru. Martin Gutl

Možná byl náš otec tyran, negující život. Bůh však není mrzutý, mstivý, Bůh není jako my, Bůh je Otec, je nekonečně lepší. Světlo pravého Božího zjevení poukazuje na neodvolatelné Boží „ano“ životu. Bůh stvořil každého člověka jako svůj obraz, dává mu život v plnosti a chce jej právě takovým způsobem, jakým je. Podobnost s Bohem dává člověku jako osobě důstojnost a cenu, zasluhující vážnost a úctu. V bibli u proroka Ezechiela, říká Bůh slova, která platí pro každého člověka: „V den svého narození jsi byla pohozena na poli, žádné oko nad tebou nepojalo lítost. Tu jsem šel kolem tebe a uviděl jsem tě, jak se třepeš ve vlastní krvi a řekl jsem ti: Žij! Dal jsem ti růst, rozvinula ses do plného půvabu, rozprostřel jsem na tebe svůj plášť, přísahal jsem ti a vešel s tebou v smlouvu, stala ses mou, je výrok Panovníka Hospodina. Umyl jsem tě a oblékl, dával ti pokrmy z bílé mouky, ozdobil tě zlatem a stříbrem, na hlavu vložil překrásný věnec. Stala ses nesmírně krásnou,“ je výrok Hospodinův.²⁵¹ U proroka Izaiáše je napsáno: Nyní toto, praví Hospodin, tvůj stvořitel: „Neboj se, já jsem tě vykoupil, povolal jsem tě tvým

²⁵¹ srov. Ez 16, 5-13.

jménem, jsi můj. Jsi v mých očích drahý, vzácný, protože jsem si tě zamiloval. Neboj se, já budu s tebou.“²⁵²

Svědectví Nového zákona zní: Ježíš na tebe s láskou pohlíží, zjednává ti vážnost, sdílí s tebou tvou život ohrožující klíčovou zkušenost a zve tě k životu, který ti slíbil už ve křtu, kdy tě povolal jménem, zaslíbil ti život v plnost, vykoupil tě vlastní krví. Ježíš označuje sám sebe za dobrého pastýře, který přišel, aby dal lidem život v hojnosti.²⁵³

Možná jsme měli slídícího a trestajícího otce. Bůh však miluje člověka, i když je slabý a vinen a přijímá ho, dovoluje mu žít jeho vlastní život podle jeho sil, předal mu jej ve svobodné zodpovědnosti a stále mu odpouští. Místo nároků má slitování, naši smrtelnou úzkost převádí do života a vzkříšení. Bůh jakožto „dobrý Pastýř“ vede a doprovází člověka na jeho cestě, takže člověk může beze strachu kráčet. Dává člověku orientaci a životní smysl, dává mu radost ze života a jeho plnost. Neopouští ho v těžkých a temných hodinách a vede jeho život k dobrému konci. Je věrným průvodcem a ochráncem osobního života. Vystupuje-li v bibli dobrý Pastýř jako soudce²⁵⁴, pak člověku zjednává právo, ptá se ho však také na život, který mu ve svobodě předal, na jeho odpovědné utváření. Ježíš jde jako „dobrý pastýř“ za ztracenou ovci, dokud ji nenalezne,²⁵⁵ „zná své ovce, volá je jménem“, připraven dát za ně život.²⁵⁶ Poselství bible o Bohu, který se zjevil lidem v Ježíši Kristu, je plné milosrdenství: „Přinášeli mu všechny nemocné a prosili ho, aby se směli aspoň dotknout trásní jeho roucha. A kdo se dotkli, byli uzdraveni“.²⁵⁷ Hříšné ženě Ježíš řekl: „Jsou ti odpuštěny hříchy. Tvá víra tě zachránila, jdi v pokoji!“²⁵⁸ Slova odpuštění slyšela i cizoložná žena: „Kde jsou ti, kdo na tebe žalovali? Nikdo tě neodsoudil? Ani já tě neodsuzuji“.²⁵⁹ Odpusťme si, nechme si odpustit, naučme se věřit v Boží odpuštění.

Přetěžující otec může být příčinou další falešné představy o Bohu. Lidské potřeby a přání, kreativní utváření, zdravá emocionalita a výchova srdce, přiměřená láska k sobě, to vše je v Boží vůli pro člověka, který se má těšit i z úspěchu a výkonu, ale nemá na nich být závislý. Boží láska, která je nám vylévána do srdce v Duchu Svatém, není odvislá od našich výkonů a kvalit, je nám zdarma daná – Bůh nás miluje jako první, láskou bez podmínek. Ve světle biblického poselství jsou výkon a nasazení vlastních sil samy o sobě dobré, vycházejí-li od Boha života a jsou-li nasazeny v rámci „pořádající“ lásky k sobě a k bližnímu. Biblické poselství ukazuje Ježíše, jak se při setkání s Marií a Martou zastává

²⁵² srov. Iz 43.1.4a.

²⁵³ srov. J 10,10.

²⁵⁴ srov. Ž 43; Ez 34; Jr 12; Mt 25.

²⁵⁵ srov. L 15,3 n.

²⁵⁶ srov. J 10,14 n.

²⁵⁷ Mt 14, 35-36.

²⁵⁸ L 7, 47-50.

²⁵⁹ J 8,1n.

Marie vůči výkonné Martě,²⁶⁰ jak i posledním dělníkům dal v Ježíšově podobenství pán stejnou odměnu jako prvním,²⁶¹ jak v jiném podobenství zase otec s radostí a láskou přijímá syna, který přišel o svůj podíl majetku a zkrachoval²⁶² a zase v jiném Ježíš ukazuje ospravedlnění celníka, který přiznal, že nežil správně.²⁶³ Všechna tato poselství Bible vypovídají, že Ježíš se ujímá právě slabých, „odkopnutých a vyvržených“, kteří mají málo sil nebo se je neodvažují nasadit. Je třeba těmto poselstvím věřit a ctít zásadu: *Důvěřuj v Boha tak, jako by veškerý úspěch věci závisel na tobě, a nic na Bohu; věnuj jim však všechno úsilí tak, jako bys ty nedělal nic a Bůh dělal všechno sám.* (*Thesaurus spiritualis Societatis Jesu, 480 č.II*)²⁶⁴ Jako příklad může sloužit Lukášovo evangelium, kde je připomenuta Boží zásada pokořovat pyšné a povyšovat ponížené.²⁶⁵

Netečný bůh je představa o Bohu, kterou mohou mít ti, jejichž otec byl pro ně v dětství nepřítomný. Podle svědectví Písma svatého je však naopak pravdivý Bůh, který se jako „mateřský“ Otec stará o lidi. Setkáním s dobrým Bohem Otcem mohou zažít a naučit se, že Bůh jako Otec není žádný tyran a trestající despota, nýbrž laskavý a starostlivý Otec, který má srdce pro člověka a chce jeho spásu a štěstí. V jeho srdci je člověk skryt a uschován, přesto ho Bůh nespoutává a nechává mu svobodný prostor pro vlastní utváření života. Bůh je pro nás jako otec a matka a více než to, tedy také otec s mateřskými rysy, vzbuzuje důvěru, blízkost, bezpečí a úctu. Naslouchá, nečiní výčitky, odpouští, trpí s člověkem, osvobozuje k životu. Bůh není mrzutý, mstivý, lhostejný, Bůh není jako my, Bůh je Otec, je nekonečně lepší.

Setkání s Ježíšem – Mistrem a Učitelem

Ježíš říká: „Já jsem cesta, pravda a život“. (Jan 14,6)

Petr říká Ježíšovi: „Ty máš slova věčného života“. (Jan 6,68)

Setkání s Ježíšem - Přítelem

Dalším krokem je touha po modlitbě, po Boží blízkosti, po intimním společenství s Otcem. „V těch dnech vyšel na horu k modlitbě; a celou noc se tam modlil k Bohu.“ (Lk6,12) Na odlehlém místě zůstal sám, tváří v tvář Otci v intimním sblížení, splynutí s Bohem.

Setkání s Ježíšem – Pánem

²⁶⁰ srov. L 10,38n.

²⁶¹ srov. Mt 20,1n.

²⁶² srov. L 15,11n.

²⁶³ srov. L 18,9n.

²⁶⁴ FRIELINGSDORF, 1995, s. 132.

²⁶⁵ srov. L 18,9n; L 1,52; L 14,11; MÜLLER, 1998, s. 138.

Říci: Pane, vezmi si z mého života, co chceš, vezmi můj život do svých rukou. Nejsem to já, kdo bude plánovat. Staň se Pánem mých úspěchů i proher. Staň se Pánem mé minulosti, přítomnosti i budoucnosti.

K meditaci:

Existuje právo silnějšího,

Útlak a bezpráví.

Já však věřím v Boha.

Stavím na tom,

Že jeho království míru

A spravedlnosti

Lze pocítit i mezi lidmi

A je stále mocnější.

Doufám v to,

Že můj život může být dobrý,

Že ani malá znamení náklonnosti

Nejsou ztracená

Že bolest a zklamání

Mě nezdolají

Že mír je možný,

Musím však začít sám u sebe.

Potřebuji k životu sílu a moudrost,

Lásku, vynalézavost a nadšení.

Potřebuji Boha

On mi pomáhá, abych za sebou

Zanechal svou úzkostlivost,

On přivádí lidi dohromady,

On nás nechává pociťovat svou blízkost.

On nám dává sílu,

Abychom vždy znovu povstali a šli dál

A jednali statečně tam, kde na nás záleží.

Bernhard Kraus

6. 5 Dospělost

Jednat statečně tam, kde na nás záleží. Jsme – li dospělí a na svých utiskujících rodičích nezávislí, hrozí nám po osvobození z psychického tlaku ještě jedna deformace: Nesmíme ve svém životě setrvat v kategorii „moc a násilí“. Po osvobození ze závislosti na utiskujícím rodiči si nesmíme myslet, že smíme svou moc používat k svobodné zvůli bez jakýchkoliv zábran a pochyb, abychom se z objektů moci, násilí, zvůle a bezpráví nestali subjekty téhož. Jen pomalu lze člověka přesvědčit o pravdě jinak triviální, že nikdo nemá právo působit bezpráví, dokonce ani ten ne, kdo sám bezpráví utrpěl.²⁶⁶

²⁶⁶ srov. FRANKL, 2006, s. 103-104.

7. Závěr

Technika a vyšší životní úroveň přináší kromě usnadnění a zkvalitnění života i některé změny, na něž je nutno brát zřetel, nechceme – li, aby se negativně promítly uvnitř rodiny. Členové rodiny mají více soukromí (mají svůj pokoj a často i svůj automobil), což je kladný přínos, pokud s fyzickým oddálením nevzniká i odcizení citové. Náš čas bývá naplněn prací a máme možnosti se realizovat, máme i skvělé možnosti, jak trávit svůj volný čas. To vše může svádět k sobectví nebo narušovat soudržnost rodiny. Můžeme svobodně podnikat, nesmíme se ale nechat pohltit honbou za úspěchem natolik, abychom ztráceli čas a trpělivost, které jsme povinni věnovat rodině a dětem.

Boha jakožto Otce lze dětem srozumitelně přiblížit a představit právě na příkladu otce lidského. Lepší příměr nemáme k dispozici. Je však nanejvýš potřebné vysvětlit dětem, že Bůh jakožto dokonalá bytost se od pozemských otců zároveň nekonečně liší, a to v dobrém slova smyslu. Že existují nedokonalosti pozemských otců, které Bůh otec nemá, protože je dokonale dobrý.

Bůh bible je láska a tedy je milosrdný a odpouští člověku. Člověk je povolán ke svatosti, tedy k tomu, aby se Bohu podobal. Rodič, který s dítětem jedná podobně jako Bůh s člověkem (tedy i s rodičem samým), minimalizuje chyby ve výchově, minimalizuje zranění, která si dítě z jeho výchovy odnese do života.

Čím více se rodiče odchyľují od obrazu Božího, tím větší potřeba odpuštění ze strany dětí nastává. Čím většího hříchu se dopouštějí rodiče na dětech, tím větší míru odpuštění jsou nuceny dosáhnout jejich děti, nemá – li hřích rodičů deformovat jejich život i vztah k ostatním lidem a k Bohu. Odpuštění je prvním předpokladem a zásadním činitelem zdraví člověka i funkčnosti jeho vztahů.

Dítě, které dosáhne podobnosti Bohu ve schopnosti ze srdce odpouštět i těžká zranění, může tak osvobodit své srdce, svou duši, svůj celý život od tíhy hříchů svých rodičů, kterých se na něm dopustili.

Bůh bible používá i tresty, aby hříšníka odvrátil od špatné cesty, od velkého zla, od konečné záhuby. Tresty, které znamenají pro člověka časnou újmu, si Bůh „může dovolit“, protože za ní se skrývá vždy obdarování nesrovnatelně větším a trvalým dobrem, v nějž Bůh proměňuje zlo. Má moc a umí trestat s pozitivním výsledkem – trestaný se přimyká k Bohu, napravuje se a jeho zájem o Boha a vztah k němu se zlepšuje.

O člověku toto tvrdit nelze. Tvrdé výchovné tresty, uštěďřované za účelem nápravy, tedy dobra vychovávaného, se v rukách člověka často mívají dobrým účinkem, jsou

nepřiměřené, špatně chápané dítětem jako křivda. Člověk příliš často trestá v návalu hněvu, používá tělesné tresty spíše proto, aby ulevil svému zlostnému napětí než aby s rozmyslem volil trest výchovný. Proto si tvrdé tresty, které naprosto jistě k dobrému obrátit nedokáže, dovolit nemůže – jsou dalším zlem.

Definice syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte zjednodušeně říká, že za týrání, zneužívání a zanedbávání považujeme jakékoliv jednání rodiče a vychovatele, které je v dané společnosti nepřijatelné a poškozuje stav a vývoj dítěte. Týrání rozeznáváme tělesné a psychické. Za tělesné týrání považujeme násilí na dítěti, jeho zraňování bitím, popálením, opařením a podobnými tresty. Děti mohou pak mít různé pohmožděniny, vytrhané vlasy, kousnutí, tržné rány, mohou být silně otřesené. Psychické týrání doprovází ponižování, zesměšňování, nedůvěra, nepřátelskost, nadávky ale i nezáměr, nevšímavost, nedostatek lásky. Tak daleko je schopen zajít rodič, který má být pro dítě obrazem dokonale dobrého Boha Otce.

Neadekvátní tresty, přicházející v nesprávný čas, tresty , chápané jako nespravedlivé, vráží klín do vztahu rodič – dítě a díky falešným představám o Bohu i mezi dítě a Boha. Tak nesprávně trestající rodiče páchají na dětech zlo, přesahující důležitost veškerých pozemských záležitostí. Rodič není schopen obrátit špatně mířené tresty a špatné zacházení s dítětem v dobro. Proto je nutné, aby usiloval připodobnit své chování Bohu a nedával ve výchově průchod svým záporným lidským stránkám a emocím.

Odchyluje se od Boží vůle ten rodič, jehož výchova dítě uzavírá, ubíjí v něm lásku k sobě, k lidem i k Bohu. Bůh dopouští trest jenom tam, kde vede k větší lásce, k dobru trestaného, kde trestaný je přetvářen ve svobodnější, šťastnější a Bohu podobnější bytost. Toto člověk násilnou výchovou nedocílí. Bůh veškerým svým jednáním obrací a vede člověka k sobě, což rodič násilím nikdy nemůže dokázat, násilím vždy jen kazí svůj i Boží obraz v očích dítěte.

Je důležité, aby špatně vychovávané děti pochopily, že právě to, co je ve vztahu rodičů k nim trýznivým zlem, je nepodobnost rodičů Bohu, že zlo je to, čím se rodič od Boha liší, to co si Bůh ve vztahu nepřeje a sám tak nejedná. Dítě má pochopit, že i rodič je Boží dítě, tedy Bohem vychovávaný a chybující. Zlé a nespravedlivé zacházení Bůh odsuzuje, v jeho očích je zlem. Bůh je zastáncem týraných, trpících, strádajících, utiskovaných a opuštěných. Tyranii si nepřeje a není rodičům podobný v ničem zlém. (Moje myšlenky nejsou jako myšlenky vaše).

Jestliže nás už potkalo to neštěstí, že naše osobnost utrpěla hluboké rány od otce, cesta k uzdravení a k záchraně nevede skrze obviňování Boha, či skrze odchod a odklon od něj. Naopak je životně důležité právě z Boží ruky přijmout záchranu, kterou jinde budeme

těžko hledat. Cesta k uzdravení a záchraně vede přes poznání pravého Božího otcovství a přes odpuštění. Je dobré na této cestě vyhledat pomocnou ruku. Sami totiž jen těžko poznáme a identifikujeme svá zranění, těžko rozlišíme své mnohdy nevědomé nesprávné představy o Bohu. Sami budeme těžko hledat pravou tvář Boha Otce, nezkreslenou balastem lidských chyb a selhání.

8. Použitá literatura

- Bible. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985, 283 s. Biblické zkratky použity podle ekumenického vydání bible z roku 1985.
- AUGUSTYN, Józef. Být otcem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, 235 s. ISBN 80-7192-581-0.
- BIDDULPH, Steve. Proč jsou šťastné děti šťastné. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, 139 s. ISBN 80-7178-411-7.
- CAMPBELL, Ross. Hledám svou cestu. 1. vyd. Praha: Návrat, 1993, 122 s. ISBN 80-85-495-22-8.
- CRABB, Larry. Osobnost člověka. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, 174 s. ISBN 80-85495-36-8.
- DONAHUE, John R.; HARRINGTON, DANIEL, J. Sacra pagina – evangelium podle Marka. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 495 s. ISBN 80-7192-915-8.
- ŘURÍČ, Ladislav. Úvod do pedagogické psychologie. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 286 s. 14-699-79.
- ELDREDGE, John. Pozor! Srdce muže. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2006, 179 s. ISBN 80-7255-096-9 s. 65.
- ERIKSON, Erik H. Dětství a společnost. 1. vyd. Praha: Argo, 2002, 387s. ISBN 80-7203-380-8 přel. Jan Valeška.
- EVELY, Louis. Krédo. Ústí nad Orlicí: Grantis, 1966, 216 s. ISBN 80-902400-0-3.
- EYROVI, Linda a Richard. Jak naučit děti hodnotám. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 156 s. ISBN 80-7178-360-9.
- FRANKL, Viktor E. A přesto říci životu ano. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 175 s. ISBN 80-7192-848-8 přel J. Hermach.
- FRANKL, Viktor E. Vůle ke smyslu. 2. vyd. Brno: Cesta, 1997, 212 s. ISBN 80-85139-63-2 přel. Vladimír Jochmann.
- FRIELINGS DORF, Karl. Falešné představy o Bohu. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 154 s. ISBN 80-85527-94-4.
- GIORDANO, E.; LASCONI, T.; BOSCATO, G.; Proč zrovna já ? 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 135 s. ISBN 80-7178-619-5.
- GODDETOVÁ, Edith Tartar. Umění jednat s dospívajícími. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 144 s. ISBN 80-7178-492-3.

- HAASOVÁ, Irmgard. Ostatní děti smějí všechno. 1. vyd. Praha: Portál, 1991, 185 s. ISBN 80-85282-10-0.
- HARRINGTON, Daniel J. Sacra pagina – evangelium podle Matouše. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 469 s. ISBN 80-7192-423-7.
- HOPPE, Rudolf. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – List Efezanům, List Kolosanům. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 138 s. ISBN 80-7192-461-X.
- KALINA, Kamil; HUBÁLEK, Slavomil; MATĚJČEK, Zdeněk; ŠTURMA, Jaroslav. Křesťanství a psychologie. 1. vyd. Praha: Křesťanská akademie, 1992, 56 s. ISBN 80-900615-7-5.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Já a ty. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1977, 240 s. 08-006-77.
- KUNEŠ, Pavel. Základní křesťanská poradna. 2. vyd. Praha: Scriptum, 1994, 128 s. ISBN 80-85528-33-9.
- LAUB, Franz. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – List Židům. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 154 s. ISBN 80-7192-503-9.
- LIMBECK, Meinrad. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – Evangelium sv. Matouše. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 279s. ISBN 80-7192-146-7.
- LIMBECK, Meinrad. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – Evangelium sv. Marka. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 207s. ISBN 80-7192-219-6.
- MALÝ, Tomáš. Pedagogika. Řím: Velehrad, 1979, 348 s.
- MAREK, A. M. OP. Psychologie. Olomouc, 1992.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3. vyd. Praha: Portál, 1996, 143 s. ISBN 80-7178-494-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém nebo po zlém? 2. vyd. Praha: Portál, 1993, 109 s. ISBN 80-85282-78-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Rodiče a děti. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, 335 s. ISBN 08-011-86.
- MULLIER, Charles. Už jim nerozumíme? 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 179 s. ISBN 80-7178-039-1.
- MÜLLER, Paul-Gerhard. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – Evangelium sv. Lukáše. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 175s. ISBN 80-7192-261-7.
- NAKONEČNÝ, Milan. Základy psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 1998, 590 s.

- ISBN 80-200- 0689-3.
- NOVÁKOVÁ, Consilie; PINTÍŘ, Adolf. Rosteme ve víře. Vydalo Sdružení sv. Jana Neumanna, 1994.
- PALOUŠ, Radim. Čas výchovy. Řím: Křesťanská akademie, 1987, 288 s.
- PERNEROVÁ, Rotraud. Tabu v rodinné komunikaci. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 161 s. ISBN 80-7178-363-3.
- PORSCH, Felix. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – Evangelium sv. Jana. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 215s. ISBN 80-7192-262-5.
- PORSCH, Felix. Mnoho hlasů jedna víra. 1. vyd. Praha: Zvon, 1993, 247 s. ISBN 80-7113-077-x Přeložil Jaroslav Elšák.
- POWELL, John. Láska bez podmínek. 1. vyd. Praha: Portál, 1994, 69 s. ISBN 80-85-282-11-9.
- PREKOPOVÁ, Jiřina. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu. 4. vyd. Praha: Portál, 2003, 151 s. ISBN 80-7178-854-6.
- PREKOPOVÁ, Jiřina. Malý tyran. 1. vyd. Praha: Portál, 1993, 156 s. ISBN 80-85282-56-9.
- RADL, Walter. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – List Galat'anům. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, 86 s. ISBN 80-7192-414-8.
- RAHNER, Karl. Můj problém. Brno: Cesta, 1990, 72 s. ISBN 80-900087-2-0.
- RASER, Jamie. Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 144 s. ISBN 80-7178-459-1.
- ROHR, Richard; MARTOS, Joseph. Cesta divokého muže. Brno: Cesta, 2002, 158 s. ISBN 80-7295-032-0.
- ROSEOVÁ, Angie; WEISSOVÁ, Lynn. Rozvíjíme sebedůvěru dětí. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, 162 s. ISBN 80-7178-775-2.
- ROTTENFUSSER, Roland. Víš, kdo jsi? 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 182 s. ISBN 80-7178-342-0.
- Slovník biblické teologie. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie 1991, 658 s.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. Znáš Boha Otce? 1. vyd. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 1998, 95 s. ISBN 80- 86045-26-9.
- THEOBALD, Michael. Malý stuttgartský komentář - Nový zákon – List Římanům. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 489 s. ISBN 80-7192-433-4.
- UHLOVÁ, Theresia - Benedikta. Neměj strach. 1. vyd. Praha: Portál, 1991, 34 s. ISBN 80-85282-05-4.

- VÁGNEROVÁ, Marie. Psychologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.
- VEDRALOVÁ, Joyce. Já se z těch rodičů zblázním. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 168 s. ISBN 80-7178-145-2.
- VELLA, Elias. Ježíš – lékař těla i duše. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 1. vyd. 351 s. ISBN 80-7192-851-8.
- VELLA, Elias. Svatost je pro každého. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 159s. ISBN 978-80-7192-931-4 přel. Tereza Šimíková.
- Výklady ke Starému Zákonu I. vyd. Praha: Kalich, 1991, 600s. ISBN 80-7017-408-0.
- Výklady ke Starému Zákonu II. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1996.735s. ISBN 80-7192-154-8.
- Výklady ke Starému Zákonu III. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998, 822 s. ISBN 80-7192-240-4.
- Výklady ke Starému Zákonu IV. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998, 871 s. ISBN 80-7192-274-9.
- Výklady ke Starému Zákonu V. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1996, 327 s. ISBN 80-7192-150-5.
- WALTERS, David. Duchovní život dětí. Praha:Samuel, Biblická práce pro děti, 1997, 45 s.

Anotace

MATYSKOVÁ, MARIE. *Víra v Boha Otce u dětí a mládeže s narušeným vztahem k vlastnímu otci*. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2008. 84 s. Diplomová práce.

Práce se zabývá možnými problémy při formování víry v Boha Otce u dětí s narušeným vztahem k vlastnímu otci. Pojednává o etapách a úskalích duchovního zrání, o vlivu rodičů na vývoj víry dítěte a navrhuje možnou strukturu a témata katechezí, které by mohly být na cestě víry pomocí.

Klíčová slova: Bůh
Otec
Víra
Výchova
Katecheze

Annotation

MATYSKOVÁ MARIE

The dissertation (thesis) focuses on problems children might face during the development of their faith in God the Father if their relationship with their own father suffers. It describes stages and obstacles of religious growth, the parents influence on the faith of the child and suggests possible topics for religious education to support these children in faith development.

Keywords: God
Father
Faith
Education
Catechesis

Obsah

1. Úvod.....	3
1. 1 Popis tématu, jeho vymezení, metody práce.....	4
1. 2 Charakteristika zdrojů práce.....	4
2. Bůh Otec.....	5
2. 1 Zjevení Boha jako Otce ve Starém zákoně.....	5
2. 2 Boží pedagogika ve Starém zákoně.....	8
2. 2. 1 Boží jednání.....	9
2. 2. 2 Proroci.....	9
2. 2. 3 Zákon.....	10
2. 2. 4 Milosrdenství.....	11
2.3 Ježíš Kristus – zjevení Boha Otce v Novém zákoně.....	13
2. 3. 1 Otec zjevuje Syna.....	14
2. 3. 2 Otec se zjevuje v Synu.....	14
2. 3. 3 Syn zjevuje Otce.....	14
2. 4 Vztah Boha Otce a Syna.....	15
2. 5 Člověk Božím dítětem.....	16
2. 5. 1 Ježíšova pedagogika v Novém zákoně.....	18
2. 5. 2 Ježíš a děti.....	21
3. Ontogeneze religiozity.....	22
3. 1 Prenatální období.....	23
3. 2 Stadium základní důvěry.....	23
3. 3 Stadium první autonomie.....	24
3. 4 Stadium iniciativy.....	24
3. 5 Stadium snaživosti.....	25
3. 6 Stadium identity.....	26
3. 7 Stadium intimity.....	27
3. 8 Stadium generativity.....	27
3. 9 Stadium integrity.....	28
4. Vliv rodičů na víru dětí.....	29
4. 1 Rodič jako Boží spolupracovník.....	30
4. 1. 1 Nepřímé ovlivňování.....	31
4. 1. 2 Přímé ovlivňování.....	32
4. 1. 3 Výuka náboženství v rodině.....	33
4. 2 Specifický vliv otce v rodině.....	33
4. 3 Výchova v rodinách.....	37
4. 3. 1 Optimální výchova a její přínos pro víru dítěte.....	39
4. 3. 2 Benevolentní výchova.....	41
4. 3. 3 Tvrdá výchova.....	42
5. Falešné představy o Bohu.....	46
5. 1 Bůh – pomocník v nouzi.....	48
5. 2 Bůh smrti.....	49
5. 3 Bůh účetní a Bůh zákona.....	50
5. 4 Přetěžující Bůh výkonu.....	50
5. 5 Netečný, nepřítomný Bůh.....	52
6. Katecheze.....	53
6. 1 Podstatné znaky katechezí o Bohu Otcí.....	53
6. 2 Katecheze pro děti v mladším školním věku.....	54
6. 2. 1 Návrhy.....	54
6. 2. 2 Ukázka části katecheze.....	55
6. 2. 3 Meditace 1.....	56

6. 2. 4 Meditace 2.....	56
6. 3 Katecheze pro starší školní věk	56
6. 3. 1 Návrhy	57
6. 4 Katecheze pro mládež.....	62
6. 4. 1 Návrhy	62
6. 5 Dospělost	70
7. Závěr	71
8. Použitá literatura	74